

**BİNGÖL İLİ VE YÖRESİ EL SANATLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tuğçe KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Sanat Kuramı ve Eleştirisi Anabilim Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI VE ELEŞTİRİSİ ANABİLİM DALI

Tuğçe KAYA

BİNGÖL İLİ VE YÖRESİ EL SANATLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

(Evaluation of Bingöl Province and Region Handicrafts)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Gülten GÜLTEPE

Erzurum
Haziran, 2023

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Fine Arts

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Tuğçe KAYA tarafından hazırlanan “Bingöl İli ve Yöresi El Sanatlarının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışması 20 / 06 / 2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Kuramı ve Eleştiri Ana Sanat/Bilim Dalı, Sanat Kuramı ve Eleştiri Sanat/Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Yunus BERKLİ
Atatürk Üniversitesi Aslı Islak İmzalıdır
Danışman: Doç. Gülten GÜLTEPE
Atatürk Üniversitesi Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Osman ÜLKÜ
Adnan Menderes Üniversitesi Aslı Islak İmzalıdır

İkinci Tez
Danışmanı

(İkinci tez
danışmanı yoksa
bu bölümü
siliniz.)

Unvan Ad SOYAD
Üniversite Adı

Enstitü Yönetim Kurulunun
...../..... tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet Selim DOĞAN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bingöl İli ve Yöresi El Sanatlarının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

20/06 / 2023

Aslı Islak İmzalıdır

Tuğçe KAYA

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih vesayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih vesayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Hazırlamış olduğum bu tez çalışmamda desteklerinden dolayı kıymetli hocamız Prof. Dr. Yunus BERKLİ 'ye sonsuz teşekkür ederim. Tezimin gelişim aşamalarında her türlü bilgi, yardım ve katkılarıyla yol gösteren değerli danışmanım Doç.Gülten GÜLTEPE'e teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırma konusunda yardımlarını esirgemeyen Bingöl Kültür ve Turizm İl müdürü Selahattin YAZAR'a, Arşiv ve fotoğraf alanında yardımcı olan Bingöl Halk Eğitim Merkezi müdürlüğüne teşekkür ederim.

Tuğçe KAYA

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİNGÖL İLİ VE YÖRESİ EL SANATLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuğçe KAYA

Haziran 2023, 129 sayfa

El sanatları ilk çağlardan günümüze kadar var olan korunmak, barınmak, süslenmek gibi yaşamsal ihtiyaçları karşılamak amacı ile ortaya çıkan ürünlerdir. Bu ürünler bir ulusun kültürel mirasının kuşaktan kuşağa aktarılmasında köprü vazifesi görmektedir.

Tarih boyunca kültürel açıdan köklü bir geçmişe sahip olan Bingöl ili ve yöresi; Urartu, Hitit, Selçuklu, Asur, Romalılar, Persler gibi büyük uygarlıkların izlerini taşıyan önemli merkezlerden biri olmuştur. Varlıklarını bu yörede sürdüren uygarlıklar kendi dönemlerini yansıtan kültür, sanat, örf ve adetlerinin günümüze ulaşmasına öncülük etmişlerdir. Teknolojinin ilerlemesi ve sanayileşmenin gelişmesi nedeniyle el sanatlarına verilen ilgi ve önem giderek azalmıştır. Kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarımızın zamana karşı yok olup gitmesini önlemek ve gelecek nesillere ulaşabilmesini sağlamak adına bir kaynak oluşturmak bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

Tez kapsamında yapılan bu çalışmanın amacı Bingöl İli ve Yöresi El Sanatlarını tanıtmak, değerlendirmek, arşivlendirmek ve günümüzdeki durumu hakkında literatür taraması yapmaktır. Yörede bulunan el sanatları ile ilgili araştırmaların yeterli olmadığı gözlemlenerek, akademik çalışma formatına uygun biçimde yapılmadığı tespit edilmiştir.

Bölgede kaybolmaya yüz tutmuş sanat dallarının günümüzde geldiği durum değerlendirilmeye çalışılmıştır. El sanatlarımızın korunmasına yönelik gerekli çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bingöl, El sanatları, Tarih, Kültür, Uygarlık.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

EVALUATION OF THE HANDICRAFTS OF BINGOL PROVINCE AND REGION

Tuğçe KAYA June 2023, 129 pages

Handicrafts are products that have emerged with the aim of meeting vital needs such as protection, shelter and decoration, which have existed from the first ages to the present. These products serve as a bridge in transferring the cultural heritage of a nation from generation to generation.

Bingöl province and its region, which has a deep-rooted cultural history throughout history, has been one of the important centers bearing the traces of great civilizations such as Urartu, Hittite, Seljuk, Assyrian, Romans, Persians. Due to the progress of technology and the development of industrialization, the interest and importance given to handicrafts has gradually decreased. It is necessary to carry out this study to create a resource in order to prevent our handicrafts, which are on the verge of disappearing, from disappearing over time and to ensure that they can reach future generations.

The aim of this study, which was carried out within the scope of the thesis, is to introduce, evaluate, archive the Handicrafts of Bingöl Province and its Region and to make a literature review about its current situation. It has been tried to evaluate the current situation of the art branches that are about to disappear in the region. Necessary solutions for the protection of our handicrafts are emphasized.

Keywords: Bingöl, Handicrafts, History, Culture, Civilization.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş	1
Bingöl ili ve Yöresi El Sanatlarının Değerlendirilmesi.....	1
Araştırmanın amacı	1
Araştırmanın Yöntemi.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	4
Bingöl İline Genel Bakış.....	4
Bingöl ‘ün coğrafi yapısı.....	7
Bingöl ili tarihçesi	10
Hitit ve huri devrinde Bingöl.....	13
Urartu ve asurlular hâkimiyetinde	14
Sakalar devrinde Bingöl	16
Romalılar döneminde Bingöl.....	16
İslam hâkimiyetinde Bingöl.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	20
El Sanatlarının Tanımı ve Önemi.....	20
Anadolu’da Sanatlarının Tarihsel Gelişimi.....	22
Hititler dönemi.....	24
Urartular dönemi.....	25
Frigler dönemi	26
Lidyalılar dönemi	26
Bizanslılar dönemi.....	27
Selçuklular ve Anadolu beylikleri Dönemi	27
Osmanlılar dönemi	29

Bingöl ili ve yöresinde yapılan kazılarda(Murat Tepe ve Murat Höyük) kurtarılan el sanatları ürünleri	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
El Sanatlarının Sınıflandırılması.....	36
Bingöl İli ve Yöresinde Yaşayan El Sanatları.....	37
Dokuma sanatı	37
Şekil 10	39
Halı dokumacılığının tanımı ve tarihçesi.....	39
Halı dokumada kullanılan araç ve gereçler.....	41
Şekil 12	41
Bingöl ili ve yöresinde halı dokumacılığı.....	42
Halı Dokuma Ürün örnekleri.....	43
Kilim Dokumacılığının Tanımı ve Tarihçesi	51
Eğri Atkılı Kilim Dokuma.....	53
Kilim Dokumada Kullanılan Araç ve Gereçler.....	54
Bingöl İli ve Yöresinde Kilim Dokumacılığı	55
Kilim Dokuma ürün örnekleri	56
Çorap ve Patik Örucülüğü Tanımı Ve Tarihçesi	63
Çorap ve patik örücülüğünde kullanılan araç ve gereçler.....	63
Bingöl ili ve yöresinde patik ve çorap örücülüğü.....	64
Çorap ve patik örücülüğü ürün örnekleri.....	64
Örgü bebek yapımı(Amigurumi).....	66
Örgü bebek yapımı amigurumi ürün örnekleri	67
Bingöl İli ve Yöresinde Taş Resim Sanatı	68
Taş Resim Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler	70
Taş resim sanatı ürün örnekleri.....	73
Bingöl ili ve Yöresinde Su Kabağı İşleme Sanatı	82
Su kabağı işleme sanatında kullanılan araç ve gereçler.....	83
Su kabağı işleme sanatı ürünleri	86
Deri Sanatının Tanımı ve Tarihçesi.....	90
Deri sanatında kullanılan araç ve gereçler.....	92
Bingöl İli ve Yöresinde Deri Sanatı	94
Deri sanatı ürünleri	95
Şekil 90	98
Bingöl İli ve Yöresinde Dekoratif Ev Tekstili	99

Dekoratif Ev Tekstilinde Kırkyama kullanımı	100
Kırkyama ürün örnekleri,	101
Dekoratif Ev tekstilinde kanaviçenin kullanımı	104
Kanaviçe Ürün Örnekleri	105
Yöresel Sanatçılar	109
BEŞİNCİ BÖLÜM	117
Değerlendirme Ve Sonuç Bölümü	117
Kaynakça	119
Şekil Kaynakça	123
ÖZGEÇMİŞ.....	129

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bingöl ili haritası	4
Şekil 2. Bingöl Murat tepe ve Murat Höyük Kazıları	31
Şekil 3. Murat höyük iv. Evreye ait seramik örnekleri	32
Şekil 4. 1.tabakaya ait seçilmiş bazı seramik formlar	33
Şekil 5. Murat höyük kazısında ele geçen pişmiş toprak kandilleri	33
Şekil 6. Murat höyük erken tunç çağı iii. Tabakasında ele geçirilmiş pişmiş toprak, sürmetaş çekiç ve kazma örnekleri	34
Şekil 7. Murat tepe seramik örnekleri.....	34
Şekil 8. Murat tepe Urartu dönemi iğne, bileklik, küpe ve yüzük örnekleri	35
Şekil 9. Murat höyük 4.pişmiş toprak Antropomorfik figürler	35
Şekil 10. Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Halı Dokuma	39
Şekil 11. Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Yün İplikler.....	41
Şekil 12. Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dikey Dokuma Tezgâhı	41
Şekil 13. Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği	43
Şekil 14. Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği	44
Şekil 15. Arakonak Hazerşah El Yapımı Seccadeleri).....	45
Şekil 16. Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği	46
Şekil 17. Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği	47
Şekil 18. Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği	48
Şekil 19. Karlıova Halk Eğitim Isparta Halı Örneği	49
Şekil 20. Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dokuma Halı Örneği	50
Şekil 21. Karlıova Halk Eğitim Merkezi Hediyelik Dokuma Halı Örnekleri.....	51
Şekil 22. Kilim dokuma Istar Tezgâhı.....	54
Şekil 23. Solhan Halk Eğitim Merkezi Kilim Dokuma Örneği	56
Şekil 24. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yıpranmış Kilim Parçaları.....	57
Şekil 25. Solhan yıpranmış kilim dokuma parçası	58
Şekil 26. Solhan (Arakonak) yanmış ve yıpranmış halı dokuma	58
Şekil 27. Solhan Palas Dokuma Örnekleri	59
Şekil 28. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma Örnekleri	60
Şekil 29. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma Örnekleri)	61
Şekil 30. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma Örnekleri	61
Şekil 31. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma Örnekleri	62
Şekil 32. Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma Örnekleri	62
Şekil 33. Solhan, Yün Çorap Örneği.....	64
Şekil 34. Bingöl Halk Eğitim Merkezi Beş Şiş Tekniği ile Örülmüş Yün Çorap Örnekleri	65
Şekil 35. Orlon ip ve tığ ve tek şiş ve iki şiş tekniği ile yapılmış araları pul ve boncuk.	

<i>Kullanılarak süslenmiş küpeli, gül ve çiçek, su yolu motifleri işlenilerek yapılan patik örnekleri.....</i>	<i>65</i>
Şekil 36. <i>İki şiş örgü tekniği orlon ipe ile yapılan baklava dilimli motifle ile işlenmiş patik örneği.....</i>	<i>65</i>
Şekil 37. <i>Çengel, perik(tarak),koçboynuzu, zikzak motifleri kullanılarak orlon ipe ile yapılmış patikörnekleri.....</i>	<i>66</i>
Şekil 38. <i>Beş şiş iğne tekniği ile yapılan bitkisel gül, karanfil, lale, çiçek motifleri ile süslenmiş orlon ipe işlenen patik örnekleri, Azize Kaya (Solhan, 05.04.2023),Özge İpbaşı.....</i>	<i>66</i>
Şekil 39. <i>Bingöl Halk Eğitim Merkezi Amigurumi Ürün Örnekleri.....</i>	<i>67</i>
Şekil 40. <i>Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri.....</i>	<i>67</i>
Şekil 41. <i>Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri</i>	<i>68</i>
Şekil 42. <i>Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri.....</i>	<i>68</i>
Şekil 43. <i>Havan, süzgeç</i>	<i>70</i>
Şekil 44. <i>Plastik Kaplarda Gruplandırılmış Taş Tozları.....</i>	<i>70</i>
Şekil 45. <i>Ahşap ve polyester tutkalın karışımı ile hazırlanmış tutkal ve fırça seti</i>	<i>71</i>
Şekil 46. <i>Tablo yapımında tuval olarak kullanılan farklı ebat ve ölçülerde hazırlanmış ağaç çerçeveler</i>	<i>71</i>
Şekil 47. <i>Bingöl dağlarında bulunan doğal taşlar.....</i>	<i>72</i>
Şekil 48. <i>Kristal Taş Örnekleri</i>	<i>72</i>
Şekil 49. <i>Mask, Porselen ve Seramik Ürünler</i>	<i>73</i>
Şekil 50. <i>Kara Lastik 70x100cm</i>	<i>73</i>
Şekil 51. <i>Atların Aşkı 67x100</i>	<i>74</i>
Şekil 52. <i>Taş ev 100x70</i>	<i>74</i>
Şekil 53. <i>Çile 60x80.....</i>	<i>75</i>
Şekil 54. <i>Sokak 65x100</i>	<i>75</i>
Şekil 55. <i>Zeugma 60x80.....</i>	<i>76</i>
Şekil 56. <i>Portre 50x70</i>	<i>76</i>
Şekil 57. <i>Porte 50 x70 cm</i>	<i>77</i>
Şekil 58. <i>Kadın 40X50 cm.....</i>	<i>77</i>
Şekil 59. <i>Peyzaj 50x70</i>	<i>77</i>
Şekil 60. <i>Dere 50x70cm</i>	<i>78</i>
Şekil 61. <i>Alaca Geyik 40x60 cm</i>	<i>78</i>
Şekil 62. <i>Tuğra 40x50 cm</i>	<i>79</i>
Şekil 63. <i>Hüzünlü kadın 40x50cm.....</i>	<i>79</i>
Şekil 64. <i>Zine Zeydan 35x50cm,</i>	<i>80</i>
Şekil 65. <i>Şahmeran 40x50cm.....</i>	<i>80</i>
Şekil 66. <i>Hat 55x55cm.....</i>	<i>81</i>
Şekil 67. <i>Allah 40x40 cm</i>	<i>81</i>

Şekil 68. <i>Farklı ebatlarda temizlenmiş ve kurutulmuş su kabakları</i>	83
Şekil 69. <i>Ahşap oyma uçları</i>	83
Şekil 70. <i>Şarjlı matkap</i>	84
Şekil 71. <i>Parşömen yada Eskiz Kağıdı Kullanımı</i>	84
Şekil 72. <i>Yakma Dağlama Aleti</i>	85
Şekil 73. <i>Boncuk Kullanımı Su Kabağı Örneği</i>	85
Şekil 74. <i>Bingöl Su Kabağı Atölyesi</i>	86
Şekil 75. <i>Bingöl Su Kabağı Örneği</i>	86
Şekil 76. <i>Bingöl Su Kabağı Oyma tekniği Örneği</i>	87
Şekil 77. <i>Bingöl Su Kabağı Yakma tekniği Örneği</i>	87
Şekil 78. <i>Bingöl Su Kabağı Oyma Tekniği Örneği,</i>	88
Şekil 79. <i>Bingöl Su Kabağı Yakma Tekniği Örneği</i>	88
Şekil 80. <i>Bingöl Su Kabağı Örnekleri</i>	89
Şekil 81. <i>Bingöl Su Kabağı Boyama Örneği</i>	89
Şekil 82. <i>Ayarlı Çarklı Zimba Örneği</i>	92
Şekil 83. <i>Biz örneği</i>	93
Şekil 84. <i>Deri Kösele çanta örneği</i>	95
Şekil 85. <i>Deri Kösele çanta örneği</i>	95
Şekil 86. <i>Deri Tablo Örneği</i>	96
Şekil 87. <i>Deri Tablo Örneği</i>	96
Şekil 88. <i>Deri Tablo Örneği</i>	97
Şekil 89. <i>Deri Kösele çanta örneği</i>	97
Şekil 91. <i>Deri Kösele çanta örneği</i>	98
Şekil 92. <i>Davul Derisinden Yöresel Anahtarlıklar</i>	98
Şekil 93. <i>Hediyelik Deri Ürünler</i>	99
Şekil 94. <i>Pamuklu kumaş üzerine üçgen parçalardan kırk yama tekniği ile geometrik formda yapılmış pike takımı</i>	101
Şekil 95. <i>Pamuklu kumaş üzerine kare formda kesilmiş parçalardan kırk yama tekniği ile yapılmış yorgan yüzü</i>	101
Şekil 96. <i>Kadife kumaş üzerine üçgen parçalardan kesilip kırkyama tekniği ile yıldız motifi oluşturulmuş yastık yüzleri</i>	102
Şekil 97. <i>Bebek battaniyesi kırkyama örneği</i>	102
Şekil 98. <i>Kadife kumaş üzerine kadife parçalarla kare, dikdörtgen, üçgen formlarla oluşturulmuş kırkyama yastık yüzleri</i>	103
Şekil 99. <i>Farklı formlarda hazırlanmış Yastık yüzü</i>	103
Şekil 100. <i>Kırkyama tekniği ile yapılmış nevresim takımları</i>	104
Şekil 101. <i>Etamin Kumaşa Kanaviçe Tekniği İle Çiçek Motifleri İşlenmiş Runner Takımı</i>	105
Şekil 102. <i>Etamin kumaş üzerine kanaviçe tekniği ile hazırlan yastık yüzleri</i>	106

Şekil 103. <i>Kanaviçe havlu takımları</i>	106
Şekil 104. <i>Kasnak İçerisinde Dekoratif Duvar Süsü Olarak Hazırlanan Çiçek Motifli Kanaviçe Örneği</i>	107
Şekil 105. <i>Kanaviçe Runner Örtüsü</i>	107
Şekil 106. <i>Kanaviçe Yastık Yüzü Takımı</i>	107
Şekil 107. <i>Kanaviçe Runner Örtüsü</i>	108
Şekil 108. <i>Nevresim takımı kanaviçe</i>	108
Şekil 109. <i>Kanaviçe seccade örneği</i>	108
Şekil 110. <i>Ali Rıza KILIÇ Atölyesi</i>	109
Şekil 111. <i>Ali Rıza KILIÇ Arşivinden</i>	110
Şekil 112. <i>Ali Rıza KILIÇ Atölyesi</i>	110
Şekil 113. <i>Yılmaz Kaya Atölyesinden</i>	111
Şekil 114. <i>Yılmaz Kaya Atölyesinden</i>	111
Şekil 115. <i>Selma Buldağ Atölyesinden</i>	112
Şekil 116. <i>Selma Buldağ Atölyesinden</i>	112
Şekil 117. <i>Tuğçe Kaya Sanat Evi</i>	113
Şekil 118. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi</i>	113
Şekil 119. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi</i>	114
Şekil 120. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri</i>	114
Şekil 121. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi Dekoratif Ürünler</i>	115
Şekil 122. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi Kitre Bebek Yapımı</i>	115
Şekil 123. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri</i>	116
Şekil 124. <i>Tuğçe KAYA Sanat Evi Ahşap Boyama Ürünleri</i>	116

KISALTMALAR DİZİNİ

AA.	: Anadolu Ajansı
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
BÜ.	: Bingöl Üniversitesi
Çev.	: Çeviri
Dib.	: Diyanet İşler Başkanlığı
Doç.	: Doçent
M. ö.	: M.Ö
M.S	: Milattan Sonra
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Prof.	: Profesör
S.	: Sayfa
TDK.	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayın

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Bingöl ili ve Yöresi El Sanatlarının Değerlendirilmesi

El sanatı, belirli bir geçmişe sahip olup, kuşaktan kuşağa öğrenilerek bugüne kadar gelen, günümüzde de öğrenilmesi için bu konu hakkında bilgiye sahip kişilerce eğitimi verilen, sanatsal ve şekil bakımından değerli olan, el yordamıyla belirli bir üretim tekniğini kullanarak, bireysel ya da ticari amaç gözetken, uğraşılara verilen tanımlamadır (Ölmez, 2008, ss.381-385).

El sanatlarının ortaya çıktığı toprakların sahip olduğu kimliği yansıtır ve bu şekilde de medeniyetlerin süreç içerisinde ne kadar gelişip gelişmediklerini bugüne kadar taşıyan kaynaklar olarak kabul edilmektedir (Çeliker, 2010, ss.1-5).

Türk el sanatları, Selçuklu Devleti, Beylikler dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu Devletin hüküm sürdüğü Anadolu topraklarında çok büyük bir gelişim göstermiş ve bu gelişimine Türkiye Cumhuriyeti Dönemi içerisinde de halen devam etmektedir. El sanatları, Türk sanatında en zengin örnekler olarak öngörülen mimari, heykel, resim gibi plastik sanatlarla beraber kendine özgü estetik nitelikleri bünyesinde barındırmaktadır. Aynı zamanda hem araç gereç hem de teknik bakımdan geleneksel yöntemleri seçen bir toplumun kültürünü yansıtan ürünler olduğu ifade edilir (Barışta, 2005, ss. 15-18).

El sanatları ürünleri, iktisadi manada gelir elde etmesi, istihdam alanı meydana getirmesi bölgeye has olan ham maddelerin değerlendirilmesi, geçmiş dönemlerde doğan geleneklerimizin sürekliliğinin sağlanması açısından da önem teşkil etmektedir (Özcüre, 2006, ss.168-170).

Araştırmanın amacı

Bu tez çalışması, Bingöl ili ve yöresindeki kültürel miras olarak kalan ve yaşatılmaya çalışılan el sanatlarını ve bu sanatla geçimini sağlamaya çalışan zanaatçıları kapsamaktadır. Bu çalışmada amaç, Bingöl’de günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş olan el sanatlarını tespit etmek, literatüre ve alan araştırması yaparak gelecek kuşaklara aktarabilmek için belgelendirmektir. Yörede kazanımlarını el sanatları ile sağlayan ustaları tanıtmaktır.

El sanatı bir anlamda üretildiği dönemin alışkanlık, kültür, gelenek ve görenek gibi değer yargılarını yansıtır. Eski dönemleri tarihi söylemlerle ifade etmek kuru bir tarihin doğmasına sebep olur. El sanatları ise daha anlamlı derin ve kalıcı izler taşıdığı için geçmiş ve gelecek arasında bir bağ görevi görmektedir. Bu bölgede varlığını sürdürmüş olan uygarlıklar tarihi dönemlerden bugüne gelinceye değin el sanatları ile iç içe bir şekilde yaşamışlar kendi kültürlerini yansıtan sayısız eserler bırakmışlardır.

Bingöl ili ve yöresinde kazı çalışmaları sonucu gün yüzüne çıkarılan tarihi eserler, şehirde müze olmadığı için Elâzığ'da bulunan Arkeoloji ve Etnografya müzesinde depolanmaktadır. Elâzığ Arkeoloji ve Etnografya müzesinin tadilat sebebiyle kapalı olmasından dolayı Bingöl ili ve yöresinde yapılan kazılarda(Murat Tepe ve Murat Höyük) çıkarılan eserlere, Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Özdemir'in gözetiminde hazırlanmış olan kaynak çalışmaları incelenerek belgelendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı incelenen el sanatlarının üretim aşamaları, motif, renk, süsleme özellikleri üzerinde durularak kaynak niteliği taşıyacak bir araştırma yapmaktır. Alan çalışmaları sonucunda El sanatları ustalarının hem otobiyografisi hem de meslek geçmişleri konusunda gerekli olan bilgiler verilmiştir.

Bölgemizde yaşatılmaya çalışılan el sanatları: halı, kilim, heybe, çorap, örgü, ahşap işleme, dericilik, taş, dekoratif ev tekstili başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sanatlarla uğraşan zanaatçılardan elde edilen bilgiler ve üretim aşamalarını gösteren fotoğrafların el sanatlarımızı hem yaşatmak hem de gelecekteki nesillere aktarabilmek için gerçekleştirilecek olan akademik nitelikli olarak yapılmış olan çalışmalara kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konusu ile ilgili Bingöl Halk Eğitim Merkezi, Bingöl Üniversitesi ve Kültür Turizmi İl müdürlüğünün yerli, yabancı, kaynaklarından yararlanılmış el sanatları ile ilgili kitap, makale, dergi gibi kaynak teşkil edecek çok sayıda doküman incelenmiştir. Merkezde konu ile ilgili yeterince kaynak olmadığı için çevre illerin kütüphanelerinden faydalanılmıştır kaynak için yerinde inceleme yapılmıştır. Elâzığ Arkeoloji ve Etnografya müzesi kapalı olduğu için literatüre ve alan çalışması yapılamamış. Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Özdemir'in kaynak çalışmalarından yararlanılarak belgelendirilmiştir. Bingöl ve çevresinde bulunan ilçe(Kığı, Karlıova, adaklı, Yedisu, Solhan, genç, Yayladere)ve köylerine gidilerek bu sanatla uğraşan ve geçimini sağlamaya çalışan ustalarla birebir görüşülmüştür. Gerekli incelemeler yapılarak yöre halkından konu ile ilgili bilgiler toplanmıştır. İncelenen ürünlerin fotoğrafları çekilerek

Belgelendirilmiştir. Görsel kaynak için yerinde incelemeler yapılmıştır. El sanatlarının korunmasına yönelik çözüm önerileri geliştirilerek yetkilerle görüşülmüştür. Bölgede Bingöl Halk Eğitim Merkez Müdürlüğünün destekleriyle, açılan el sanatları kursları yerinde incelenmiştir.

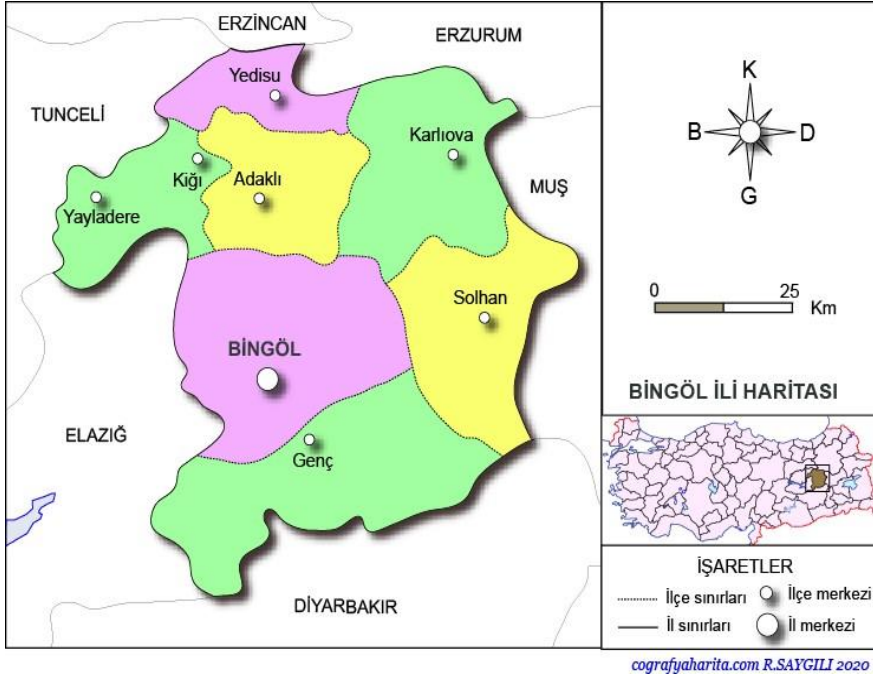

İKİNCİ BÖLÜM

Bingöl İline Genel Bakış

Şekil 1

Bingöl ili haritası

Bingöl şehrinin kurulmuş olduğu yer Doğu Anadolu bölgesinin bölümlerinden biri olan yukarı Fırat bölümü içerisinde bulunan Bingöl ovasının kuzey batısından Sayer deresinin ovaya açılmış olduğu kesim olarak ifade edilmektedir (Gürsoy, 1974, ss.26-30).

İdari açıdan değerlendirildiğinde ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer almakta olan Bingöl'ün merkez ilçesini meydana getiren Bingöl (Çapakçur) kenti Karlıova, Solhan, Yedisu, Genç, Kiğı, Adaklı, Yayladere ilçelerini kendi bünyesinde barındırmaktadır. Başka bir deyişle 8125km'lik bir alanın içinde yer alan 12 tane belediye örgütlü yerleşmeler en başta yer alacak şekilde 8 tane ilçe, 312 tane köy, 800 tane mezra için idari hizmet sunmaktadır. Bingöl merkez ilçenin kuzey doğusunda Adaklı, Kiğı, Karlıova doğusunda Solhan, güneyde Genç, güneybatıda Elazığ iline bağlı Palu ve batıda Karakoçan ilçeleri ile sınırlanmıştır.

Bingöl ilinin ismi bugüne kadar sadece bir yerleşme ve bir dağa özgü olacak şekilde kullanılmıştır. Bingöl'ün ilk yerleşim alanı eski kayıtlarda Çapakçur olarak geçmekte su veya dere anlamına gelmektedir (Umar, 1993, ss.186-190).

Bingöl şehrinin içerisinde pek çok sayıda küçük göl yer almaktadır. Bingöl ilinde yer alan en mühim göller şu şekilde ifade edilmektedir: İçme Gölü, Kuş Gölü, Kerkis Gölü, Zırlır Gölü, Sar Gölü, Haren Gölü, Er Gölü, Karlı Göl, Belli Göl, Manastır Gölü ve Kılılı Göl. Bingöl ilinin dağları itibariyle ortaya çıkan en büyük su olarak kabul edilen Peri suyudur. Yine aynı şekilde Bingöl dağlarının batı kesimlerinde yer alan Kargapazar köyünün içinden ortaya çıkan murat nehri Bingöl İlinde Göynük suyu ve kollarından bir tanesi olarak bulunan en mühim akarsulardan biridir (Bingöl, 1967, ss.34-38).

Bingöl ilinin adının nereden gelmiş olduğu tarihsel süreç içerisinde kapsamlı bir şekilde ele alındığında; Sirmanç, Çapakçur, Çoluk, Çevlik, Cebeli cur ve Bingöl ismini almıştır. Aynı zamanda Bingöl ilinden bahsedilirken eski Ermeni coğrafyasında Sirmanç şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bingöl ilini Cebeli cur şeklinde ifade eden kişiler ise Ortaçağ Arap Coğrafyacılarıdır. Ortaçağ Arap Coğrafyacıları tarafından Bingöl için kullanılan söz konusu ifadede zaman içerisinde değişiklikler meydana gelmiş ve kelime Çapakçur şeklinde söylenmeye başlanmıştır (Kaya, 2014, ss.232-235).

Çapakçur “çur” Uygur Türklerinde bir rütbe demektir. Çabak kelimesi ise Kaşgarlı Mahmut'un Türk gölünde bulunan ufk bir balık diye izah edilmektedir (Akbulut, 1995, ss.118- 125).

Bingöl ilinin adının geçtiği kaynakların diğerlerini ele aldığımızda Polonyalı Lynch, Simeon, H. Kiepert gibi gezginler tarafından Bingöl ili ile ilgili pek çok bilgi verilmiştir. Gezinler tarafından Bingöl ili ile ilgili olarak verilen söz konusu bilgiler genellikle Bingöl ilinin coğrafyasıyla ilgili olmaktadır. (Lynch,1901,s. 151-155). Bingöl ili PaulyWissowva tarafından Aras Nehri'nin bulunduğu bölge şeklinde ifade edilmektedir, aynı zamanda yine Paul Wissowva tarafından Bingöl iline daha evvel verilen adın ise AbosMons olduğu belirtilmiştir. Lynch tarafından ise, Bingöl Dağlarında çivi yazısı ile yazılmış olan bir kitabeye rastlanıldığı ve söz konusu kitabenin Asurlara veya Urartulara ait olabileceği ifade edilmiştir (Tiryaki, 2008, ss.4-10).

Birçok kaynakta Bingöl ismi göller bölgesi olarak tabir edilmektedir. Göller Bingöl Dağlarının doruklarında resimler çizmektedir. Bingöl ilinin sarı, yeşil ve mor renklerindeki yamaçlarında yer alan ve suları buz gibi soğuk aktığından burası efsaneler şehri şeklinde bilinmektedir. Ermeni efsanelerinin bazılarında yola çıkıldığında ise kitabı mukaddeste

bahsedilen cennet yeri olarak kabul edilen Abı hayat kaynağında bölünme meydana gelmesi neticesi oluştuğu ifade edilmektedir, söz konusu yerin ise Bingöl ili olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir.

Hatta kör oğlunun kır atının abı hayat suyunu Bingöl dağlarında içtiği söylenir. Yöre halkı tarafından Bingöl isminin söylenilmeye başlandığı düşünülmektedir. Çapakçur ise Bingöl kelimesinin akan temiz su manasını taşıdığını ifade etmektedir (Soylu, 2003, ss.30-50).

Bingöl ilinin kimler tarafından ve ne zaman kurulmuş olduğunu tespit etmek olası bir durum olarak kabul edilmese de Bingöl ismi konusunda bir takım ilmi ve mitolojik tanımlamalar yapılmaktadır. 1989 senesinde Sakoğlu tarafından yapılan çalışmadan yola çıkıldığında Bingöl adının nereden geldiği hususunda şu şekilde bir açıklama yapılmış olduğu görülmektedir. Buna göre söz konusu bölgede savaş yapmakta olan iki ordudan bir tanesinde su sıkıntısı yaşanmaya başlanır. Nispeten savaşın biraz hafıflediği bir esnada su sıkıntısı ile karşı karşıya kalan ordunun bir kollarından bir tanesi su bulamak amacıyla dağlara çıkar. Sonuç itibarıyla su bulabilmek amacıyla dağlara çıkan ordunun kolu tarafından güzel bir su bulunur ve içilir, aynı kol öbür arkadaşları için yedeklerine bir miktar su koyup tekrardan yola çıkarlar. Fakat bir başka sefere suyun daha kolay bir şekilde bulunabilmesi için birliklerine geri dönüş yapmakta olan askerlerin yerine başka bir kol su bulabilmek amacıyla tekrardan dağlara çıkmaya başlamaktadır. Başlarında bulunan komutan tepenin birine çıktığında aynı anda yüzlerce gölü birden görür ve burası bir göl değil-Bingöl Bingöl şeklinde bir söylemde bulunur. Su sıkıntısı yaşanan savaşın ve burası bir göl değil-Bingöl Bingöl şeklinde söylemde bulunan başka bir deyişle buraya Bingöl ismini veren komutanın ismi bilinmemektedir. 1935 senesine gelinceye değin ise söz konusu söylem coğrafi bir isim olarak ifade edilen Bingöl dağının ismi olarak kaldı. XVII. yüzyılda Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde ve daha sonrasındaki yüzyıllarda ise yabancı yazarlar taraftan bu isimden eserlerinde bahsedilmektedir. Aynı zamanda yine XVII. yüzyılda Evliye Çelebi tarafından Bingöl dağı ve çevresi ile ilgili ilmi açıdan ilk tanımlamalar gerçekleştirilmiştir.

Evliya Çelebi tarafından en mühim eserlerinden biri olan Seyahatnamede şu şekilde bir hikâye edilmiştir. Bir avcı tarafından bir kuş vurulmuş. Avcı vurmuş olduğu kuşu gölde temizlemekte iken, kuş canlanıvermiş ve hemen gölün içerisine dalıp ortadan yok olmuş. Daha sonrasında ise söz konusu göl ab-ı hayat kaynağı olarak ifade edilmiştir. Söz konusu sırrın ortaya çıkması durumunda ab-ı hayat kaynağı olarak nitelendirilen göl, Takdiri İlah'ın emriyle bin parçaya bölünmüştür ve artık bölünen parçalardan hangisinin ab-ı hayat(Yaşam suyu) kaynağı olduğu tespit edilemez olmuştur. Söz konusu bin parçaya bölünmüş olan gölü gören kişiler de tarafından, o söz ettiğin göl hani nerede? Bu bir göl

değildir, bu bir Hezar gölü olarak kabul edilmektedir. Böylelikle söz konusu göllerin yer aldığı çevre halkça Hezar (bin) göller şeklinde ifade edilmiştir. Halk dilinde ifade ettiği söz konusu mana 1945 senesinde düzenlenerek Bingöl adı olarak belirtilmiş ve ilden bundan sonra Bingöl olarak bahsedilmiştir (Çelebi, 1970, ss.112-113).

Günümüzden itibaren Bingöl ilinin kurulmuş olduğu yer merkezinin bulunduğu konuma bakıldığında, 1151 metre denizden yükseklikte bulunan, Çapakçur Ovasının Kuzeybatı kesiminde yer alan Murat nehri, Genç İlçesi dolaylarında kavuşan Göynük Suyunun kollarına egemen olan düzlük olarak ifade edilmektedir. Bingöl ili, Elazığ-Tatvan yolu üzerinde yer almaktadır, daha evveller Bingöl ilinin merkezi burada yer alan vadinin içerisinde kurulu iken 1950’li senelerin ardından kentte hızlı bir şekilde gelişim meydana gelmesi neticesinde şuan egemen olan düzlüğe taşınmıştır. Bingöl kentinin tamamına yakın kısmı söz konusu ilin yeni yerinde yeni bir kent olarak gelişim göstermeye başlamış olduğu sonucu çıkarılmaktadır. (Soylu, 2003, ss.1-5).

Bingöl ‘ün coğrafi yapısı

Bingöl Doğu Anadolu Bölgesi’nin yukarı Fırat Bölümünde yaylalar ve yeşillikler diyarı olarak bilinen bir ilimizdir.41- 20 ve 39 -54 kuzey enlemleri ile 38 -27 ve 40 -27 doğu boylamları arasında yer alır. Bingöl ilinin coğrafi haritasını ele aldığımızda doğusunda Muş vilayeti yer almaktadır. Kuzey bölgesinde Erzurum, Erzincan batı kısmında Tunceli ve Elâzığ güney cephesinde ise Diyarbakır ili yer almaktadır (Soylu, 2003, ss.30-50).

Bingöl Ovası, Bingöl İlinin doğusunda yer alır ve yine söz konusu ova genel uzanış olarak kuzeydoğu-güneybatı istikamete sahip olan ve Doğu Anadolu fay hattı üzerinde bulunan tektonik kökene sahip bir ova olarak kabul edilmektedir. Bingöl Ovasının genişliği ortalama olarak 16 km olarak ifade edilmekte iken, uzunluğu ise 26 km. olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda Bingöl Ovasının genişliğinde kuzey ve güneye doğru gidildikçe artış meydana gelmekte ve netice itibariyle Bingöl Ovasının genişliği 20–22 km olarak belirtilmektedir. Kuzey kesimden güney kesime doğru eğime sahip olan Bingöl Ovası batıdan ve güneyden tektonik hatlar ile sınırlı tutulmuştur. 1990 senesinde Tonbul tarafından yapılan çalışmadan hareket edildiğinde Bingöl Ovası, çok büyük bir olasılıkla orta pliyosen neticelerinde Doğu Anadolu fayı boyunca uzanmış, derin ve dar bir hendek şeklindeki morfolojik yapı, üst pliyasen neticelerinde oluşan tektonik hareketleri ile değişiklik meydana gelmesi neticesinin doğmuş olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Doğu Anadolu Fayı, Türkiye'nin en aktif ve en belirgin yapısal faktörlerinden bir tanesi olarak kabul edilmektedir, aynı zamanda Bingöl Ovası Doğu Anadolu fayı üzerinde biçimlenmiş olmakta ve tahmini olarak 500 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bingöl ovasının uzanış doğrultusu göz önünde bulundurulduğunda kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda olduğu görülmektedir. Ayrıca Bingöl Ovası ortalama olarak çok fazla yükseltiye sahip olan bir ova olarak belirtilmektedir. Bingöl Ovasının genel eğimi göz önünde bulundurulduğu zaman, kuzey kesimden güney kesime doğru olduğu görülmektedir. Bingöl ovasını çevreleyen dağlık alanların yükseltisi dikkate alındığında, söz konusu dağlık alanların git gide 2000 metrenin üzerine çıktığı görülmektedir.

Bingöl ovasını, güney kesiminde Akça kara, kuzey kesiminde Karir, batı kesiminde Karaömer ve Gerindol dağları ile doğu kesimde yer alan öbür dağlık sahadan meydana gelen yüksek alanlar oluşturmaktadır. Bingöl ovası, söz konusu sınırlar arasında kalan bir ovadır. Aynı zamanda Bingöl ovası, Murat nehri ve kollarının aşındırma tapması neticesinde çok fazla parçaya ayrılmıştır. Bingöl ovasından güney kesime doğru gidilmesi durumunda daha belirgin bir hale gelen basamaklı bir yapı görünümü meydana gelmiştir. Bingöl Ovasını drene eden de Murat nehridir (Tonbul, 1990, ss.34-40).

Bingöl ilinin yer şekillerini meydana getiren sıra dağlar, platolar arasına sokulmuş olan ovalardan ve çukur alanlardır. Bingöl ilinin içerisinde bulunduğu Bingöl ovası, genç faylar tarafından sarılmıştır. Kuzey güney istikametinde hareket etmekte olan dağ silsileleri yüksek kesimlere kadar ulaşan Kuzey dağlarının uzantısında kaplamış olduğu güney sınırlarında yer almak başka, Bingöl ilinin kuzey kesimi de yüksek dağlar ile çevrilmiş bir şekildedir.

Bingöl ilinde yer alan Karlıova ilçesinin kuzeydoğu kesiminde bulunan Bingöl dağı silsilesi kalenin tepesine gelindiğinde 3250 metreye kadar ulaşmaktadır. Söz konusu dağ kütesinin belli başlı zirvesinin coğrafi mevkii göz önünde bulundurulduğunda, 41-27 doğu tülü 39 -20 kuzey arzı arasında yer almaktadır. Şerafettin Dağları, Bingöl ilinin Karlıova ilçesinin güneydoğu kısmını kaplamaktadır. Şeytan Dağları, 2563 metre yüksekliğe sahiptir. Şeytan Dağları ile Bingöl Dağları, Bingöl ilinin Kiğı ilçesinde yer almaktadır, aynı zamanda söz konusu dağlar Güneydoğu Anadolu'da yer alan dağlar ile karşılaştırıldığında bunlara göre doğuda yer alanlar da bir dam görünümü olduğu belirtilmektedir. Bingöl ilinin Kiğı ilçesinde yer alan Seyit Kasım Dağı'nda söz konusu yükseklikler 2400 metreye kadar ulaşmaktadır. Kuzey kesimden, güney kesime doğru yaklaşıldıkça yüksekliğinin çok fazla olduğu tepeler ile Solhan Dağları Silsilesi ile karşılaşılmaktadır (Akbulut, 1995, ss. 9-15).

Bingöl ilinde karasal iklimde görülmekte olan özelliklere bağlı olacak şekilde hem gündüz ile gece arasındaki sıcaklık farkı çok fazla olmakta, hem de en soğuk ay ile en sıcak ay arasındaki fark çok fazladır. Ocak ayı en soğuk ay, Ağustos ayı ise en sıcak ay olarak kabul edilmektedir. Bingöl ilinin sahip olduğu sıcaklık koşulları üzerinde en başta enlem unsuru olacak şekilde (38° kuzey enlemi), ortalama yüksekliğin deniz seviyesi yüksekliğinden daha fazla olması unsurları etkili olabilmektedir. Uzun senelerin sıcaklık ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda bunlara uygun olacak şekilde 42 °C yüksek sıcaklık değeri olarak ölçülmekte iken, -22 °C ise en düşük sıcaklık değeri olarak ölçülmektedir, senelik sıcaklık ortalamasına bakıldığında ise bu oranın 12,1 °C olarak ölçüldüğü belirtilmektedir (Alay, 1996, ss.25-30).

Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer alan Bingöl ve çevresi orman bakımından zengin bir yöre gibi kabul edilmektedir. Bu duruma karşılık olarak Bingöl ilinde 2300–2400 metrelerin geçilmesinin ardından orman üst sınırı itibariyle yüksek dağ-plato stepleri ve alpin çayırılara geçilmekte olduğu neticesi elde edilmektedir. Bingöl ilinin dağlık kesimlerinde ise geven türü yaygın olmaktadır. Bu bölgede geniş tepe ve sırtlar üzerinde yayılış alanına sahip olan meşe toplulukları ile karşılaşmak mümkün bir durumdur. Aynı zamanda söz konusu topluluk içinde çitlembik, çınar gibi çeşitlere de sık sık rastlanılmaktadır (Soylu, ss.10-20).

Bingöl İli Doğu'nun kapalı kutusu olarak kabul edilmektedir. Volkanik kayaları, adını aldığı sayısı bine ulaşan buzul gölleri, yüce dağları, yüzen adaları, vadilere kurulmuş olan köyleri, taşların arasında fişkıran büyüleyici güzelliğe sahip olan çiçekleri, kaplıcaları, yaylaları, insanları ile henüz keşfedilmemiş olan ve keşfedilmeyi bekleyen kapalı bir kutu gibidir. Orman açısından değerlendirildiğinde ise Bingöl ili, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan illerden en zenginlerinden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Buradan hareket edildiğinde, Bingöl ili, serin havalı yaylaları, efsanelere konu olmuş olan gölleri, soğuk suları, temiz havası, kış sporları için uygun oluşu, bir doğa harikası olarak kabul edilen Solhan Yüzen Adası mesire yerleri, termal ve maden suyu kaynakları ve alp tipi bitkileriyle araştırmacılar tarafından dikkat çekilen, hem yerli turistlerin hem de yabancı turistlerin gezip görmeleri gerekli olan bir yöremiz olarak ifade edilmektedir (Yıllık Hazırlama Komitesi, 1995, ss.30-50).

Karlıova ilçesi sınırlarında bulunan Neolitik dönemden kalma mağaradır. Bu bölgede Mezopotamya'nın doğal cam (obsidyen) ihtiyacı karşılanmakta idi. Yine Karlıova'da Cilalı taş ve Tunç Çağı dönemine ait Kübik Mağarası bulunmaktadır. Kığı Çiçek tepe Mağarası, Murat Nehri kıyısında Zağ Mağarası, Yayladere ilçesinde Kalkanlı Mağaraları mevcuttur.

Bingöl ili bu güne değin yapılan araştırmalar zengin değildir. Ancak Genç ilçesinde demir yatakları Karlıova ilçesinde linyit yatakları bulunmaktadır. Bingöl'ün Hamek Çayı'nda

altın yataklarına rastlanmaktadır. Türkiye'nin demir yolu ağı irtibatı olan bu ilçe murat nehri canlılık kazandırır. Genç ilçesi, Osmanlı devletinde döneminde vilayet olarak kabul edilmektedir. Evliya çelebi Seyahatname adlı eserinde Genç ile ilgili olarak aşağıda belirtilen ifadeleri yazmıştır.

Söz konusu kentin hâkimi 921 Çıldır gazasında yüz sürüp daha sonrasında kaleye ait olan yetmiş tane anahtarını teslim etmiştir. Ahalisi söz konusu hizmet ve doğrulukları karşısında ağır hizmetlerin her birinden af edilip hâkimliği dahi eski beyine verilmiştir. Dernekte ve o dönemde müstakil olacak şekilde yer alan beş hükümetten bir tanesinin genç olduğu belirtilmektedir (Çelebi, 2010, ss.114-120).

Tarihi bir geçmişi olan Kiğı ilçesi ise hem dar bir vadi içerisinde hem de maruf bir dere kenarında yer almaktadır. Kiğı ilçesi tabiatın güzelliklerinin her birini sinesinde taşımaktadır. Aynı zamanda söz konusu ilçenin kurulmuş olduğu yerin engebeli bir arazi olması nedeniyle sıkıntı meydana gelmektedir. Bu durum nedeniyle fazla bir gelişme gösteremeyen Kiğı isminin aslında Key ağa olduğu ve Keyin sözcüğünün de eski Türkçedeki anlamının da prens bey olduğu bilinmektedir. Kiğı'nın yaylak ve otlak olarak bir prene verildiği ve sonrasında prensin aşiretiyle birlikte söz konusu yere yerleşmiş olduğunu ve söz konusu adın bir ermeni adı olmadığı tarihi kaynaklarda açık bir şekilde ifade edilmektedir (Yiğitbaş, 1965, ss.302 -310).

Bingöl ilinin, bilhassa doğa zenginliği ile hem yerli turistleri hem de yabancı turistleri kendine çekebilecek bir potansiyeli bulunmaktadır. Yüzen ada, Güneşin doğuşu gibi doğa harikalı TEMA Vakfı'nın da çalışmaları sonucunda son yıllarda birçok yerli ve yabancı turisti kendine çekmektedir. Yapılacak çalışmalar neticesinde ilin turizm yönünden gelişmesi sağlanmaya çalışılmaktadır (Butasım, 2010, ss.6-20).

Bingöl ili tarihçesi

Maden devrine ulaşıncaya kadar, Anadolu'da binlerce sene devam eden bir taş devri yaşanmıştır. Bu devirde Anadolu'da taş merkezli yaşam icra edilmiştir. 2015 senesinde Memiş tarafından yapılan çalışmadan hareket edildiğinde Kalkolitik devirde, önem arz etmekte olan yerleşme yerleriyle karşı karşıya kalınan Anadolu'nun Tunç devrine, mühim uygarlıklar ve kavimler damga vurmaktadırlar (Memiş, 2015, ss.7-12).

İklim şartlarının kavurucu sıcakların yüksek olduğu Mezopotamya bölgesindeki yöre halkları Paleolitik dönemden itibaren Bingöl bölgesine yerleşmişlerdir. İnsanlar Paleolitik çağda

Hayatlarını sürdürürken besin toplama ve avlanma kullanmışlardır. Yaşam şartlarının iyileşmesi ve bu standartların arttırılması için doğanın kendilerine sağladığı lütuflardan faydalanmaları gerekmektedir. Hem nüfus hem de doğal çevre içerisindeki nüfus yoğunluğu onlara doğanın sağlamış olduğu besin ile sınırlı tutulmaktaydı ve gerekli olan besini sağlayabilmek amacıyla sıklıkla yer değişikliği yapmaları gerekmektedir. Dicle ve Fırat nehirleri havzasını izleyerek iklim koşullarının elverişli bir durum halini aldığı Malatya, Bingöl, Elazığ bölgelerinde yerleşmeye başlamışlardır (Alp, 2007, s.351-360).Bingöl yöresi, Tarih öncesi çağlarda değerlendirildiğinde kar ve buzlarla kaplı olduğu sonucu elde edilmektedir. Bu nedenle insanoğlunun hayatını devam ettirebilmesine engel teşkil etmişse de, git gide coğrafi şartlarda görülen ılımanlaşmalar sonucunda söz konusu yöre içerisinde hayatını devam ettirmeye geçildiği görülmektedir (Akbulut, 1995, ss.30-31).

Dolayısıyla Doğu Anadolu da M.Ö yaklaşık 4000 yıllarında başlayan bu çağda insan hayatında yeni ve parlak bir dönem başlamıştır. Bu çağdan sonra Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan medeniyetleri inceleyerek Bingöl yöresini hâkimiyeti altında tutan kavim ve devletlerden bahsedilebilir.

Bingöl ilinde yerleşik yaşamının tarihinin M.Ö. 5000-4000’li senelere değin uzandığı düşünülmektedir. Bingöl ili içerisinde yer alan kalelerin varlığı da bu duruma işaret etmektedir. Fakat ilkçağ dönemine ait olan eserler Bingöl ilinde kayda değer niteliğe sahip olan bir yerleşim yerinin yer aldığından bahsetmez. Aynı zamanda Bingöl ilinin, bölgelerden diğerlerinin gölgesinde kalması nedeniyle Amid, Erzurum, Dersim, Erzincan ve Harput gibi yerleşim yerlerinin içinde yer alması Bingöl kentinin ekonomik, tarihsel ve kültürel manada gelişimine negatif olarak etki etmiştir (Çağlayan, 2007, ss.72-75).

Herodot, tarihin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Daha sonrasında ise Herodot tarafından Anadolu coğrafyasının bazı bölgelere ayrılmasının ardından, mürekkep bölge olarak ifade edilen Muş, Diyarbakır ve Bingöl ilinin coğrafi sınırları olarak belirtilerek, tarihi açıdan büyük öneme sahip olması nedeniyle “KOMAJEN” olarak isimlendirilmektedir (Yıllık Hazırlama Komitesi, 1995, ss. 19-25).

Bingöl ilinin tarihi daha çok komşu illerin ve buralarda yer alan büyük şehirlerle tarihleri bağlantılara sahip olmaktadır. Van, Bitlis, Tunceli kentleri eski devirlerde beyliklerden bir tanesi ya da hükümdarlardan birine başşehir olmuştur. Bingöl Tunç çağında Huriler olarak bilinen devletin hâkimiyetine girmiştir. Huriler daha çok küçükbaş hayvan ile uğraşmaktadırlar. Hurilerden sonra Bingöl Hitit imparatorluğuna bağlı küçük bir eyalet konumundaydı (Alp, 2007, ss. 351-360).

Bingöl ili ve çevresinde M.Ösi 1360 yıllarında Hitit hâkimiyeti olduğu görülmektedir. Hitit imparatorluğunun M.Ö 1200 de yıkılmasıyla bölgede Urartu hâkimiyeti devri başlar. Urartular Bingöl ilinin batı kesimine doğru ilerlemelerini sürdürerek Muş, Bitlis ve Bingöl'ü alarak daha sonrasında ise murat vadisine hâkim oldular. Menuas, Urartu kralıdır ve Menuas Bingöl yaylalarını müdafaa edebilmek amacıyla hem sebiterias bağını hem de Mazgirt kalelerini inşa ettirmiştir. M.Ö 745 senesinde Urartular Asurlular karşısında yenilgiye uğratarak bu şekilde söz konusu bölgedeki egemenliğini kaybetmiştir. Diyarbakır, Bitlis, Muş ve Bingöl illerini içinde barındırmakta olan bölgeye komuk Türklerinin konaklamış olduğu buralarda M.Ö 2000'li senelerde hâkim oldukları görülmektedir. Komuklular, Asurlular, Sümer, Akad, Elam arasında senelerce devam eden savaşların ardından M.Ö 1360 senesinde bölgenin Asurluların işgaline uğradığı görülmektedir (Orak, 1946, ss.591-595).

Daha sonra sırasıyla persler büyük İskender ve selefkoslar bölgeye hâkim oldular. Selefkoslar devrini komagene krallığının hâkimiyeti izler. Yukarı Aras Havzasında Ermenistan Krallığı kuruldu. Bölgede Bizans sasanî mücadelesi başladı.

Bizans ordularının miladi 504, 591 yıllarında İran ve üzerine yaptığı seferler sırasında doğu Anadolu'nun diğer şehirleri gibi Bingöl ve civarında büyük bir tahribat yaşandığı tahmin etmekteyiz (Bingöl il yillığı, 1995, ss.20-26).

M.Ö. 333 yılında III. Dareios Büyük İskender'e yenilince bölgenin tamamı Büyük İskender'in boyunduruğu altına girmiştir (Casabonne, 2007, ss. 117-120).

Bu dönemlerden sonra bölge Roma ve Bizans imparatorlukları egemenliğinde kalmıştır. İslam akınlarının başlamasıyla Birçok Müslüman halk tarafından buralar sık sık el değiştirmiştir.

Müslümanlar tarafından Biladü's-şam şeklinde ifade edilen Suriye ülkesinin fethini gerçekleştirmeleri, Cezire bölgesinin başka bir deyişle Mezopotamya bölgesini fethini kolaylaştırmıştır. Cezire bölgesinin ve bilhassa da söz konusu bölgenin önem arz eden şehri Amid bölgesinin fethi ile beraber Ermeni'ye ve dolaylı olarak Bingöl ilinin ve çevresinin de fethini kolaylaştırmıştır. İslâm orduları bu yıllardan sonra iç karışıklıklar nedeniyle bölgeyle pek uğraşmamışlardır. II. Justinianus, bu bölgeleri ele geçirince 699'da Abdülmelik, Anadolu'ya hücum ederek bölgeleri tekrar İslâm hâkimiyeti altına almıştır. Söz konusu yıllarda bölgede Hazar Türkleri görülmektedir. Daha çok Hristiyan dindaşlarının yardımına koşmak amacıyla bölgeye gelen Hazar Türklerinin bir kısmı geri dönmüş bir kısmı ise buralarda yerleşmişlerdir. 750 ve 1000 yıllarına değin bölge sürekli olarak Arap orduları ile Bizans imparatorluğu arasında el değiştirmiştir (Acar, 2007, ss. 17-22).

Bizans İmparatorluğunun son dönemlerinde yörede Türkmenlerin koyduğu isim kullanılmıştır. Çabak, Çapak bir Türk boyunun adıdır. Çapaklı adı ile şöhret bulmuştur. Çapak adının etimolojisi pullu bir cins göl dere balığı anlamındadır.

Bingöl ili Tarih boyunca farklı medeniyetlerin hâkimiyeti altında kalmış, daha evvel dönemde ise “ÇEVLİK” veya halk dilindeki tabiriyle “ÇOLİG” ismiyle Palu ilçesine bağlı olan bir bucak olarak kabul edilmekteydi. 1872 senesine gelindiğinde ise 1936 tarihinde yayımlanan, yayımlanmış olduğu Resmi Gazetede 3197 sayılı Resmi Gazete olan 2885 Sayılı Kanunla Çapakçur isimli ilçe, artık il durumuna gelmiştir. Bingöl il merkezi 1945 senesinde kadar “Çapakçur” ismi altında söz konusu adla ifade edildi. İl merkezi 1945 senesinde ise BİNGÖL ismi verildi ve il merkezi bundan sonra söz konusu adla anılmaya devam edilir.(Tuncel, 1992,s s65-183).

Hitit ve huri devrinde Bingöl

Hurilerin Bingöl iline yerleşmiş oldukları dönem İlk Tunç Çağı dönemidir. Huriler tarafından yapılan işlerden bir diğeri de at sürüleri ve hayvan beslemektir. Sümerler tarafından Khuri-Kurri olarak ifade edilen Güneydoğu Anadolu’da yer alan Huriler önce Türkistan bölgesinden Azerbaycan ve Doğu Anadolu’ya kadar gelmişlerdir. Huriler, hem Dicle bölgesinden hem de Orta Fırat bölgesinden yayılarak komşu ülkelere doğru gelişmekte ve daha sonrasında güney kesimde yer alan Samilerin kışkırtması neticesinde Huriler Dicle bölgesinin kuzey kesimlerine kadar çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır (Akbulut, 1995, ss.31-35).

Doğu Anadolu Bölgesi’nde bakır çağı dönemi ile beraber Huriler tarafından bir medeniyet getirilmiştir. Huriler M.Ö. 3000 senelerine değin uzanmakta olan bir medeniyettir. Ayrıca söz konusu medeniyet hem Mezopotamya hem Anadolu’da bakır çağı dönemini taşımaktadır. Bingöl ili, Kiğı civarlarında köylülerimiz tarafından bulunan, bir takım eski takılar, seramikler ve silahlar, Boğazköy’de çıkarılmış olan benzer cinsteki eşyalar ile birbiriyle çok fazla benzerlik gösterdiğinden, söz konusu benzeyiş Doğu Anadolu Bölgesinin tarihinin Hitit tarihi ile birlikte gelişme meydana getirdiğini işaret etmektedir (Günaltay, 1937, ss. 86-90).

Huriler Dicle ve Fırat havzasında Mardin ve Urfa civarında vasuk anı kentini kurmuşlardır. Aslında isim olarak tarihe mitaniler devleti şeklinde geçmiş olan bir kavim oldukları ifade edilmektedir. Mitaniler, Doğu Anadolu Bölgesinde tam bir hükümdarlık kurmuşlardır. Aynı zamanda daha sonraki süreç içerisinde mitanilerle Hititler birbirleri ile ilişkilerde bulundular. Hititlerin belli bir süre bunların egemenliği altında kaldığı rivayet edilir. (Akbulut, 1995 ss.46-50).

Telepinuş bir Hitit kralıdır ve Telepinuş 'un vefat etmesinden sonra Hititler uygarlığının Mitani egemenliği altına girdiği düşünülmektedir. Yeni krallık devrinde, Hititler Toros Dağlarını aşarak, bu şekilde Mitani Devleti'ni sıkıştırmaya başlamışlardır. Şuppililiuma Mitani prensinin kendisinin damadı olmasını sağlayarak bu şekilde onları egemenliği altına almıştır. Böylelikle hedefleri içerisinde yer alan Doğu Anadolu Bölgesine açılmaları daha kolay bir hale geldi. Harput ve civarı, M.Ö 1360 senelerinde Hitit uygarlığının eline geçti. Harput, Bingöl, Muş ve çevresi Hititler tarafından İŞUVA olarak ifade edilmektedir. Hititler, Anadolu'da güçlü bir yapı meydana getirmişlerdir. Aynı zamanda Hitit uygarlığı M.Ö. 1200'li senelere değin varlıklarını devam ettirmiştir (Yuvanc, 1967, ss. 12-16).

Bingöl'e dair en erken bulgular, çivi yazıtlı belgelerde geçen yer isimlerinin tanımlanmasıyla ortaya çıkar. İlk kez, İ.Ö 15. yy'ın son çeyreğine ait bir Hitit Anlaşma metni olan, Mita metninde, bir yer ismi olarak "Zuhma" adı geçer. Bu metne göre adı geçen şehir, güneyden kuzeye doğru Murat Nehri'ni geçerek ulaşılan bir ülkedir.⁴⁸ Yani günümüz haritasında Bingöl ve çevresini kapsamaktadır. Metinde anlatılan olaya göre, muhtemelen Hitit Krallarından I. Aruwanda'nın (İ.Ö 1420-1400) çağdaşı olan Pahhuwa ülkesi kralı Mita, Bingöl Merkezli, "Zuhma" gibi yerel beyliklerle birleşerek bir güç oluşturmuş ve bu birliktelikten aldığı cesaretle, dönemin önemli gücü olan Hitit Krallığı'na karşı gelmeyi bile başarmıştır. (Erdoğan, 2004, ss.27-38).

Urartu ve asurlular hâkimiyetinde

Urartu uygarlığı Anadolu'nun doğu kesiminde, Van Gölü bölgesinde, M.Ö. V-VI. yüzyılları arasında hâkim olmuş, Ön Asya'da önem teşkil eden güçlerden bir tanesi olarak ifade edilmektedir. Urartu Devleti'nin kuvvetli bir şekilde elinde tutmayı talep ettiği ülkesinin batı kesimine, Van gölüne yakın olan yerlerden gidilerek, en yakın güzergâhta ulaşabileceği yer, Bingöl dağları ve Muş Ovası Dağları üzerinde yer almaktaydı. Söz konusu bölgeye Urartular tarafından çok büyük önem verildiği, hem arkeolojik kalıntılardan hem de yazılı belgelerden yola çıkıldığında açık bir şekilde ortaya koyulmaktadır (Sevin, 1985, ss. 282-283).

Kaynaklar incelendiğinde Mezopotamya bölgesinin, Asur ve Urartu medeniyetleri arasında bir zamanlar çekişme ara geçidini olarak görev üstlendiği neticesi elde edilmektedir. Söz konusu nedenden dolayı Mezopotamya bölgesinin, Anadolu'nun güney kesiminde yer alan Asurlular ile Anadolu'da egemen güç olan uygarlıklar arasında, olan dönem söz konusu hususta çatışan bu ikili uygarlıklardan bir tanesinin de Urartu-Asur bloku olduğu ifade edilmektedir. Mezopotamya bölgesi, bir dönem Asur uygarlığının eline geçmiştir. Aynı zamanda Mezopotamya bölgesi, M.Ö VIII. asrın son çeyreğine gelindiği zaman, Asur kralı olan II. Sargon döneminde tekrardan Urartu uygarlığının denetimine geçecektir (Sevin, 1985, ss.

283-285). Bingöl yaylalarını müdafaa etmek amacıyla Kral Menua tarafından Mazgirt, Sebiterias ve Bağın kaleleri inşa ettirilmiştir. Med kralı Keyeksar, Med kralıdır ve aynı zamanda Keyeksar döneminde Urartu krallığına son verilmiştir. İlk çağda Bingöl ilinde en fazla faaliyet gösteren uygarlıkların Urartular olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle Urartu uygarlığı en çok eser bırakan uygarlık olmuştur. Urartu uygarlığına ait olan, Bingöl bölgesinde yer alan birkaç höyükve kale ile beraber aynı zamanda ulaşımı sağlayan bir de yol vardır. Urartu uygarlığından kalmış olan söz konusu eserler bugüne kadar varlığını devam ettirmişlerdir. (Memiş, 1988, ss. 55-56).

Urartu uygarlığı, tahmini olarak 100–125 sene Bingöl havalisine hâkim olan uygarlıklardır. Bu nedenle Urartular Bingöl ilinin hem yaylarından hem de tabii kaynaklarından faydalanmışlardır. Urartular tarafından söz konusu tabii kaynakların kontrolünü yapabilmek amacıyla Sebiterias, Bokar, Kale önü ve bunlara benzer pek çok kale inşa edilmiştir. Aynı zamanda yine Urartu uygarlığı tarafından Doğu-Batı ulaşımını sağlayabilmek amacıyla Solhan ve Karakoçan yolları yapılmıştır. Söz konusu yollar üzerinde bulunan Zulüm tepe tesislerini de Urartular yapmıştır (Kinnier, 1962, ss. 186-188).

Urartular hayatlarını sürdürdükleri coğrafyanın olumsuz koşullarına rağmen mimari eserler açısından çağdaşı oldukları kavimleri kışkırtacak ustalıkta eserler meydana getirme konusunda başarı elde etmişlerdir. Aynı şekilde yapılan kazı ve araştırmalardan ortaya çıkarılmış olan buluntulardan anlaşılmaktadır ki; bronz, altın ve gümüş maden işçiliği konusunda epey usta bir uygarlıktır.

Urartular. Hayvan ve insan figürlü kulplar taşımakta olan ve kaplardan birer sanat şaheseri olarak kabul edilenler, silahlar, şamdanlar, miğferler, tarım aletleri ve bunlara benzer nitelikteki eşyaların üretimini yapmakta, daha sonrasında ise bunların pazarlamasını uzak pazarlara başarılı bir şekilde yaparken ayrıca sanatsal bakımdan değerlendirildiğinde Helen ve Asur dünyasına etkide bulunmuşlardır (Bededict, 1960, ss. 100-105).Urartular Bingöl yerleşkesi içerisinde özellikle Ardeşen genç kale Solhan da yıllarca hüküm sürmüşlerdir. Ve birçok tarihikalıntıları günümüze ulaşmıştır.

Bingöl yöresindeki Urartu arkeolojik kalıntıları ile ilgili bir başka veri, geliş yeri Karlıova ilçesi yakınlarında yer alan Suçatı (Gerran) köyü olan bronz Urartu kemeridir. Burada bulunan bir nekropolden geldiği anlaşılan kemeri inceleyen Karaosmanoğlu söz konusu eserin ikonografik açıdan Urartu'nun son krallarından Erimena oğlu Rus'a (III?) Dönemi'ne ait olduğunu bildirmiştir (Karaosmanoğlu, 1991, ss. 600-601).

746-724 dönemi arasında Asur krallığına çıkan hükümdar III. Tiglatpleser'dir ve söz konusu hükümdar zamanında bu devletle yapılmış olan savaş Nizip-Birecik arasında yer alan

bölgede meydana gelmiş ve sonrasında çok büyük kayıplar verilmiştir. Söz konusu savaşta Urartu uygarlığı çok büyük bir mağlubiyet almıştır. Bu savaş esnasında tahmini olarak yetmiş üç bine yakın kişi tutsak edilmiştir. Bu durumun ardından Urartular bir türlü kendilerini toparlayamamışlardır. Bu nedenle gücünü kaybetmiş olan Urartu medeniyeti, artık Asurlar için bir tehlike olmaktan çıkmıştır (Layord 1851,ss.29-32).Asurlu uygarlığının merkezi, Dicle nehri üzerinde yer alan Ninova şehridir. Asurlular her geçen gün daha çok büyüme ve gelişme göstermektedirler. Aynı zamanda kendilerini Mitannilerin varisi olarak ilan eden uygarlık da yine Asurlulardır. Asurlular Mitannilerin varisi olduklarını ilan ettikten sonra istilalara başlamıştır. I.Salamansar döneminde Asurlular ile birleşerek Urartu Devleti'ni kurmuşlardır. Ancak dördüncü kral I.Tiskulti-Nimurtan'ın vefat etmesinin ardından Asurlu uygarlığı parçalara ayrılmıştır. Yaşanan parçalanma sonrasında Asurlular M.Ö. 1170 senesine değin güneyde yer alan Kasit devletinin egemenliği altında hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Sakalar devrinde Bingöl

M.Ö 665 senesinde Sakaların diğer adıyla İskitlerin diğer açıdan yolu olan Kafkasya bölgesinden, Doğu Anadolu Bölgesine yerleşmişlerdir. İskit krallarından bir tanesi olan Medua döneminde Sakalar tarafından, Anadolu'nun tamamı fethedilmiştir. Bingöl ili de bu esnada İskitlerin egemenliğine girmiş oldu. İskitlerin Toros kabilesi ilk kez Hınıs ve Bingöl dolaylarına kadar gelip yerleşmiş oldu. Beş yüz yıl boyunca İskitler beylikler şeklinde hayatlarını sürdürmüşlerdir (Akbulut, 1995, ss. 3-7).

Eski Pasinler ülkesi, Bingöl ilinden Soğanlı Dağları'na kadar olan yerleri içerisine almaktadır. İskitlerin "Phasion" isimli boyu buraya yerleşmiştir. İskitlerin konargöçer yaşamının günümüzde Bingöl ilinde yer alan yaylalarda hala sürmesi bu durumun geçmişten bugüne kadar genel bir yaşam tarzı olduğunu gösterir.

Söz konusu yöre içerisinde hayatlarını sürdüren halkın Orta Asya'dan gelmiş olan Türkler ile olan bağlantısına örnek teşkil eden bariz bir nitelik olduğu ifade edilmektedir (Akbulut, 1995, ss. 46-49).

Romalılar döneminde Bingöl

Romalılar, Sasaniler karşısında galibiyet elde ederek Doğu Anadolu'daki egemenliklerini daha da pekiştirmişlerdir. Bununla beraber Doğu Anadolu'da yer alan bu bölgelerde Hristiyanlık dinini yaymaya çalışmışlardır. Romalılar tarafından Bingöl ve havalisi ele geçirilmiş ve Romalılar uzun süre Bingöl ve havalisinde hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir.

M.S 395 senesinde Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı Roma olacak şekildekiye ayrılmıştır. Bu ayırım sonucunda Bingöl ili ve çevresi Doğu Roma İmparatorluğu'nun

toprakları içinde kalmıştır. Bingöl ve çevresine sahip olan bu devlet uzun seneler bu bölgelerde egemenliklerini devam ettirmişlerdir. Kiğı Kalesinin Bizans İmparatorluğundan kalma bir eser olduğu düşünülmektedir (Kırzioğlu, 1953, ss. 72-76).

1945 senesinde bu bölgede gerçekleştirilmiş olan alan araştırmaları sonucunda Roma dönemine ait olan pek çok çanak-çömleğe rastlandığını, söz konusu seramik; boyalı ve tek renkli olduğunu aktarmaktadır.

İslam hâkimiyetinde Bingöl

Doğu Anadolu bölgesinde yüzyıllar boyu hüküm süren Ermenilerden dolayı bu bölge Ermeni'ye olarak adlandırılmıştır (Butasım, 2010 ss-6-15).

İslâm coğrafya kaynaklarında Ermeni'ye olarak isimlendirilmekte olan coğrafi bölge içerisinde gösterilmekteydi, Bu kaynaklarında Ermeni'ye olarak adlandırılan bölge, üç kısımdan meydana gelmekte olup, bu kısımlar Şimsat (Palu-Harabe Köyü), Kalikala (Erzurum), Hilat (Ahlat) ve bu bölgeler arasında bulunan yerler Birinci Ermeni'ye bölgesini meydana getirmektedir. Rivayet edildiğine göre söz konusu bölge Müslümanlarca ilk defa 639 yılında fethedildi. Fakat söz konusu durum bir tarafta sabit bir şekilde de kalmadı, ancak devamlı olarak el değiştirdi (Acar, 2009, ss. 189-193).

Amid, Cezire bölgesinin en önemli şehirlerinden bir tanesidir. Cezire bölgesinin ve bilhassa da Amid 'in fethi, Ermeni'ye olarak adlandırılan bölge ve dolaylı olarak Bingöl'ün fethinin temelini oluşturdu. Amid (Diyarbakır),Maden ve Palu kalelerini ele geçiren komutan da Halit bin Velid 'dir. Halit bin Velid bu esnada Bingöl ilinde bulunan Azakpert Kalesi'ni de ele geçirerek, Erzincan bölgesini ele geçirmiştir (Butasım, 1945, ss. 8-11).

Ortaçağ İslâm tarihçilerinden bir kısmı bu dönemde (Halid b. Velid) Bingöl Kuruca geçidinin Güneydoğu tarafından Merel adında ve oldukça medeni bir şehirden bahsetmektedirler. Ancak bu şehir hakkında detaylı bilgi verilmemektedir. Bu şehrin Çapakçur olduğunu yine bazı tarihçiler belirtmektedirler. Halid b. Velid' in ileri komutanlarından Kibes, burada şehit düşmüş ve o zamanda beri şehit düştüğü Sultan Dağı halk tarafından ziyaretgâh olarak kabul edilmiştir. Şu anda bile basit bir şekilde yapılan bir kümbet bulunmakta ve halk tarafından ziyaret edilmektedir (Acar, 2007, ss. 17-22).

Kısa süreli bir Bizans hâkimiyetinden sonra 1064 yılından itibaren Selçuklu sultanı olan Sultan Alparslan, bölgeyi tekrar Selçuklu hâkimiyetine almıştır. Anadolu'da ele geçirdiği yerleri beyler arasında paylaştırmıştır. Bu taksimatta Kiğı ve Bingöl yaylaları Mengüceklerin eline geçmiştir. Daha sonra Bingöl'ün batı bölümleri Saltukların eline geçmiştir. Bu beylikler

Anadolu Selçuklularına bağlanınca I. Alâeddin Keykubad, Bingöl ve Kiğı dolaylarının da Anadolu Türk Birliğine katılmasını sağladı.

1071 yılında Artukluklu oğullarından belek gazinin eline geçmiştir. Belek gazi bu bölgeyi yaylak olarak kullanmıştır. Sonraki dönemlerde Eyyubi, Timur, sasanî, karakoyun Akkoyun gibi devletlerin hâkimiyetine girmiştir (Tuncel, 1992, ss. 183-185).

XIV. Yüzyıl sonlarına doğru Timur'un çıkmış olduğu Doğu Anadolu seferinde Erzurum ilinin işgal edilmesinin ardından Çapakçur'a gelip burada ordugâhını kurmuştur. Aynı zamanda Timur tarafından Ahlat ve Muş'a doğru yapılmış olan ileri harekâtında bir üs olarak burayı kullanmış olduğu görülmektedir (Baluken, 2007, ss. 43-49).

Osmanlı sultanı Yavuz sultan selim döneminde 1514 yılındaki Çaldıran Savaşıyla Bingöl ve yöresi İdris bitlisinin yönetimine geçmiştir. Osmanlı devleti döneminde Kiğı genç Bingöl önemli sancaklar olmuştur. Solhan ilçesinde yer alan kale köyü Osmanlı devleti döneminde yurtluk ocaklık görevini üstlenmişti (Algül, 2018, ss.300 -560).

Dünya savaşının meydana geldiği esnada yani bir başka deyişle 1915 senesinden itibaren 1917 senesinin son anına gelinceye kadar Ruslar ile yapılmış olan çeşitli muharebeye yer vererek ve işgale uğramaktadır,

Çapakçur yöresi. Çapakçur, Genç, Solhan Kiğı'da hayatlarını sürdürmekte olan aşiretlerden meydana getirilmiş olan milis kuvvetler söz konusu bölgeyi içinde bulunulan olağanüstü koşullar altında savunmaya başlamışlardır. Yaşanan Çanakkale zaferinin ardından söz konusu bölgeye ataması yapılan Atatürk ve yanlarına Milis Kuvvetlerin de desteğini alarak günümüzdeki Bingöl sınırları içerisinde yaşanan savaşta Rusları geri püskürtmeyi başarmışlardır.

Bu durum nedeniyle, söz konusu bölgede üç tane şehitlik abidesi dikilmiştir. Amaç gelecek nesillere bunların hatıralarını taşımaktır. Savaşın ardından Kiğı ilçesinin Çanakçı Köyünde bulunan Mürsel paşa Abidesi, Karlıova ilçesinin Aziza'n köyünde bulunan, Azizan abidesi ve Şeref meydanında yer alan şeref meydanı şehitliği canlı tutulmaya çalışılmıştır (Kaya, 2013, ss.331-338).

2885 sayılı kanun 7 Aralık 1935 tarihinde kabul edilmiştir ve bu kanunla Bingöl isimli yeni bir ilin kurulumu gerçekleştirilince Çapakçur da söz konusu ilin merkezi haline geldi Çapakçur, merkez olarak kabul edilen ilin ismi ise olarak 1945 senesinde Bingöl olarak değişiklik yapıldı. Vadi olarak yer alan eski kesiminin ismi ise Çapakçur olarak kaldı (Tuncel, 1992, ss. 184-185).

Muş iline 1936 senesine kadar bağılı olan Bingöl ili Karlıova'nın sınırları içinde yer alan bir bölge olarak kabul edilmekteydi. İki yerleşkenin isimlerinin aynı olması nedeniyle hem hususi işlerde hem de resmi işlerde meydana gelebilecek karışıklığı engellemek adına 27 Temmuz 1938 tarihinde Bingöl ilçesinin adı Karlıova şeklinde değiştirilmiştir (Başbakanlık Arşivi).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

El Sanatlarının Tanımı ve Önemi

El sanatları insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olup insanoğlunun temel ihtiyaçlarından doğan fiziksel, psikolojik, barınma, örtünme, süslenme vb. gereksinimlerini karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu anlamda toplumun yaşam izlerini kültürel açıdan gelecek nesillere aktaran köprü vazifesi gören en önemli araçlardan biridir. Tabiata bağlı olarak ortaya çıkan, gelişen ve değişimlere uğrayan el sanatları ortaya çıktığı toplumun kültürel özelliklerini, yaşam biçimlerini, inançlarını taşıyarak geleneksel benlik kazanıp çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla birleşerek zengin bir kaynak teşkil etmiştir.

El sanatlarının tanımı ve önemi ile ilgili pek çok görüş bulunmaktadır.

İnsanların yeteneklerine, yaratıcılıklarına dayanak oluşturan bilhassa hem basit araçlarla hem de el ile gerçekleştirilen ve toplumların yaşanmışlıklarını, inançlarını, değerlerini kültürlerini taşıyan, ekonomik anlamda kazanç sağlayan üretime yönelik ürünler el sanatları kavramıyla ifade edilmektedir (Onuk, 1998, ss.13-15).

Temelde farklı insan gereksinimlerinin bir neticesi olacak şekilde üretiminin gerçekleştirildiği toplumun hayat şeklinin bugünkü izdüşümü el sanatları kavramı ile belirtilmektedir. Bir başka deyişle toplumun ortak değerlerinden meydana gelen, yazısız bir iletişim aracı olma özelliğine sahip olan, kültürel hayatın resimleri olarak ifade edilmektedir. Coğrafi koşullara bağlı olacak biçimde şekil almaktadır. Aynı zamanda el sanatları kavramı, inanç sistemleriyle birlikte topluma has bir kültür anlayışını öne çıkarmaktadır. Bir toplumu, diğer bir toplumdan ayırt etmeye yardım etmektedir.

Estetik ve fonksiyonel özelliklere sahip olan el sanatı ürünlerinin pek çoğu hem Anadolu'nun köklü geçmişini hem de Anadolu'nun sanat zevkini somut bir biçimde belgelemekte iken, aynı zamanda söz konusu dönemin sanatsal ve tarihsel gelişim sürecini de açık bir şekilde belirtmektedir. Bu nedenle ki söz konusu ürünler yani el sanatları ürünleri kültürel belleğimize ilişkin farkındalığın ortaya çıkmasını sağlayan hazineler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca söz konusu ürünler kültürel mirasımızın sürdürülebilmesi için de çok mühim referanslar olarak kabul edilmektedir (Birnaz, 2019, ss. 755-763).

Mevzu Türkiye bakımından ele alındığında; el sanatı ürünlerinden bir kısmının yerel özelliklere sahip olduğu, üretimi toplumdaki belirli bir gereksinime yönelik olarak gerçekleştirilen basit aletleri kapsamakta olduğu sonucu elde edilmektedir. Ayrıca el sanatı ürünlerinin şekillenmesinde de daha evvelden hazırlanmış olan bir tasarım veya program bulunmadığı bilinen bir durumdur. Bu durumlarında yanında aynı zamanda daha evvelden bilinen, aile içi eğitimle devam ettirilen veya usta-çırak ilişkisi içerisinde öğretilen şekillenmiş desen ve formlar vardır. Söz konusu ürünlere ilişkin bilgiler el sanatı işini yapmakta olan kişinin belleğinde yer almaktadır ve bu nedenle mevzubahis ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi, müdafaa edilmesi ve değişime uğramaması talep edilmektedir. Ülkemizdeki bu kapsamdaki el sanatı ürünleri halı-kilim, işleme, oya, çorap, takı gibi faktörleri çağrıştırmakla beraber aynı zamanda bakır işçiliği, çini, hat, tezhip, minyatür, ebru, ahşap süslemeciliği, kuyumculuk işleri gibi alanları da kapsamakta olduğu sonucu çıkarılmaktadır (Öztürk, 2005, ss.67-75).

Endüstri devrimiyle beraber toplumların, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal değerlerine bağlı olacak şekilde hem uygulama süreçlerinde hem de sanat anlayışlarında büyük bir değişim meydana gelmiş olduğu, 18. yüzyılda başlamış olan söz konusu değişim süreci 20. yüzyılın başlarında üretimi yapılmakta olan endüstri ürünlerindeki uygulamalarla beraber zanaat ve sanat ilişkisine tasarım olgusunu katmış olduğu sonucu elde edilmektedir (Arlı, 1990, ss.10-17).

El sanatları gelecek kuşaklarca, kültür, turizm, sağlık gibi sektörler bakımından yaratıcı bir biçimde ele alınıp, yeni kaynakların üretimini yapmak manasında kullanıldığı zaman toplumda hem kültürel hem de sosyal kalkınmanın da özünü meydana getirmektedir.

El sanatları, hem ulusal kültürün temelini meydana getirmekte, hem çağdaş kültürü beslemekte, hem de evrensel kültüre katkı sağlamaktadır. Türk tarihi açısından el sanatları çok büyük önem ve yere sahiptir. Aynı zamanda insanın elini, gözünü, gönlünü sevgiyle bir araya getirerek oluşturmuş olduğu değerler olarak kabul edilmektedir, el sanatları.

Anadolu, el sanatları bakımından zengin olan bir bölgedir ve tabiat ve insan tarafından meydana getirilmiş olan güzellikler ile doludur. El sanatları ürünlerinin hepsinin renk, şekil, desen uyumu yanı sıra aynı zamanda kendine has bir mana taşıması ve anlatması da önem teşkil etmektedir.

Toplumun gelenek ve görenekleri kapsamında ait sanat ve kültür düzeyinin bir yansıması olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Başka bir deyişle toplumların sanatsal ve kültürel birikimlerini, ortak tarih anlayışlarını, yaşam biçimlerini, estetik bilinçlerini, duygu ve düşüncelerini yansıtan birer ayna görevi üstlenmektedir. Söz konusu durumda geleneksel sanatlarımızın yok olma sebeplerinin araştırılması gerekmektedir, yok olanların yeniden gün

yüzüne çıkarılması gerekmektedir, süreğenliğini sağlamak adına bazı önlemlerin alınması gerekmektedir (Altıntaş, 2016, ss.59-62).

Günümüzde unutulmuş ve değerini kaybetmiş olan bu kültürel miraslarımızın bölgede tanıtılmasını sağlamak, yeni nesillere ulaşabilmesi için destek olmak, el sanatları ile yaşamlarını devam ettirmeye çalışan zanaatçılara sahip çıkmak onları korumak toplum olarak hepimizin görevidir.

Anadolu’da Sanatlarının Tarihsel Gelişimi

Dünya üzerinde yer alan milletlerin sanatları, söz konusu milletlerin kültürlerinin bir yansıması olarak ifade edilmektedir. Tıpkı bu şekilde Türkler tarafından tarihleri süresince oluşturdukları sanat eserleri de Türkleri kültürlerini yansıtan bir ifade olarak değerlendirilmektedir. Örf ve adet, dil, edebiyat, tarih, din, musiki, dünya görüşü gibi kültür etkenleri arasında hem gözle tutulur hem de elle tutulur sanat eserlerinin kendilerine özel bir yeri bulunmaktadır. 1990 senesinde Aslanapa tarafından yapılmış olan çalışmadan hareket edildiğinde sanat tarihi bundan sonra artık hem bir kültür tarihi hem de insanlığın sanat kültürlerinin bir tarihi olarak ifade edilmektedir. (Aslanapa,1990,ss.517-518).

Tarihsel süreç içerisinde sanat kavramının değişik pek çok tanımını görmek imkânlı bir durum halini almaktadır. Söz konusu durum insanın hem sanat kavramını hem de eserlerini bizzat kendisinin meydana getirmesi ve değişik süreçlerde tekrardan yorumlamasının yapılmasından kaynaklı olmaktadır. 2010 senesinde Ernest Fişçe tarafından yapılan çalışmadan hareket edildiğinde sanatın gerekliliği insan araçlar yolu ile insan olmuş olduğunu ve araçların yapılıp tasarımını yaparak bu şekilde insan kendini tekrardan meydana getirmiş olduğu sonucunu elde etmektedir (Fischer, 2010, ss.17-20).

Sanat sözcüğünün Arapça dilinde iş ve yapma manasını taşıyan ‘sunu’ kökünden türetilmiş bir kelime olduğu sonucu elde edilmektedir. Sözlükte ‘icad-ülsuret’(esere yaratıcılığı kullanarak şekil vermek) ve ‘icadet-ül-fiil (bir işi vücuda getirmek) anlamlarında olduğu yazılmaktadır (Arseven, 1975, ss. 1752).

Sanat, toplum için temel fonksiyonlara sahip olan sosyal kurumlardan bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sanat, insanın varoluşsal boyutlarından biridir. İnsanı sanat olmadan düşünmek imkânsız bir durumdur. Toplumların düşüncesinin gelişmişliği, dinî inancının bütün kurum ve kuruluşlarına köklü nüfuzu, derinliği ve karmaşıklığı, güzellik ve zevk anlayışını kültürünün boyutlarının her birine yansıtması, medeniyet kurması ve benzeri gelişmelerin yaşanması hep sanat ile mümkün hale gelmektedir. Bu bakımdan

değerlendirildiğinde genelde sanat, özelde ise el sanatları, insanlık tarihiyle başlatılabilmesi gerekmektedir (Okumuş, 2006, ss.93-106).

Türk halkının hem sanatsal beğenileri hem de toplumsal duyguları vasıtasıyla kültürel zenginliklerimizi yansıtmakta olan değerler olarak ifade edilen geleneksel Türk el sanatları ruhunu ve özünü geçmişten almaktadır. Türk el sanatları, Türklerin Anadolu bölgesine gelişi ile beraber yepyeni bir hal almıştır. Aynı zamanda Türk el sanatları tarafından, Anadolu'nun binlerce senelik tarihinden gelmiş olan farklı medeniyetlerin kültür mirasıyla, kendilerine öz olan değerlerini bir araya getirerek zengin bir sentez meydana getirmiştir (Can, 2013, ss.260-265).

Asya bölgesinin kırsal kesimlerinde başlayan Türklerin sanata olan ilgileri, batıya kadar yayılarak Ön Asya'da en yüksek seviyeye ulaştığı gözlemlenmektedir (Kaya, 2014, s. 8).Yapılan el ürünleri o zamanda kilim, eyer, halı, çadır, dokuma türünden eşyalar olarak değerlendirilir. Göçebe yaşam kültürünün bilinciyle Türkler kolaylıkla taşıyabilecekleri eşyaların yapımına gereksinim duymuş ve bu eşyaları üretmişlerdir.

İnsanoğlunun var olma endişesi ile giyinme, barınma, beslenme, müdafaa edilmeye benzeri temel problemlerini giderebilmek amacını taşıyarak girişmiş oldukları el becerilerinin ilk ürünlerini meydana getirmişlerdir. İlkel dönemlerde hayatlarını sürdürdükleri zamanlarda deri, altın, gümüş, bakır, taş, ağaç dalları, yün, kemik ve her çeşit malzeme kullanılarak bu şekilde çok değerli el sanatları ürünleri oluşturulmuştur. Yapılmış olan el sanatları ürünlerinde hayat biçimi olarak kabul edilen göçebe yaşamın yansımalarını görmek muhtemel bir durumdur.

İnsanlık tarihinin başlangıç dönemini meydana getiren Yontma Taş Devri, besin toplayıcılığı dönemi şeklinde de ifade edilmekte olduğu bilgisi elde edilmektedir.. İnsanlar Paleolitik Çağ'da toplayıcılık ve avcılıkla uğraşmışlar, konargöçer bir hayat sürdürmüşler, kaya altı sığınaklarında ve doğal mağaralarda geçici süreliğine barınmışlardır. Çakmak taşı, obsidyen (volkanik cam), diğer işlenebilir taşlar gibi kullanmakta oldukları aletleri hayvan kemikleri ve boynuzlardan yapmışlardır (Akurgal, 1995, ss.21-25),

Paleolitik Çağ ile Neolitik Çağ diğer adıyla Cilalı Taş Devri arasındaki geçişi hazırlayan dönem, Mezolitik dönem olarak ifade edilmektedir. Paleolitik Çağ süresince meydana gelen Buzul Çağlarının sona ermesiyle iklim daha ılıman bir hal almış, söz konusu iklime uygun yeni hayvan ve bitki çeşitleri ortaya çıkmıştır. Mikrolit olarak ifade edilen küçük taş aletler, Mezolitik Çağ'ın en özgün buluntuları olarak kabul edilmektedir. Minik saplı kazıyıcılar, kalemler ve deliciler çakmak taşı ve obsidyenden yapılmış olan bu aletler içinde sayılabilir. Aynı zamanda, söz konusu küçük taş aletler, boynuz, kemik ve ahşaptan bir sapa takılarak

kullanılmıştır. Söz konusu biçimde yapılmış olan oraklar biçme işleminin ortaya çıktığını belirtmektedir. Söz konusu dönemde toplu av sahneleri, birbiri ile savaşmakta olan insan resimleri karşımıza çıkmaktadır.

Üslupta iyice değişiklik meydana gelmekte, eski dönemin gerçeğe çok bağlı olan resminin yerine, bugün mühim olanı vurgulayan, soyutlayan ve bazı durumlarda yalnızca çizgisel simgeler meydana getiren bir sanat almaktadır. Duvar süslemeleri, kazıma, tek renk ile boyama ve silüet tekniklerinin kullanılmış olduğu dönem, Mezolitik Çağ'dır. İnsanoğlunun yaşamına Seramikli Neolitik Çağ ile girmiş olan eserlerden bir tanesi de pişmiş toprak eserlerdir (Güney, 2000, ss.17-20). Bilhassa çanak çömleğin insanların yaşamına girmesi ve insanlar tarafından topraktan yapılan eşyaların kullanılmaya başlanmasıyla beraber bu dönemde devrim meydana gelmiş olduğu sonucu elde edilmektedir. Bu sayede insan nüfusunda hızlı bir artış yaşanmıştır. Seramikte ilk gelişmelerini söz konusu dönemde göstermiştir. Anadolu Hacılar arkeolojik kazılarında bulunan seramik kaplar, en eski seramik örnekleri olarak kabul edilmektedir. Seramikte ilk gelişmelerini bu dönemde göstermiştir. En eski seramik örnekleri; Anadolu Hacılar arkeolojik kazılarında bulunan seramik kaplardır. Toprak boyalarla bezenen M.Ö. 6000 yıllarında yapılmış olan bu kapların üzeri demir oksit kullanılmıştır (Van, 2017, ss.79-90). Neolitik Çağ'da ilk dokuma örnekleri doğadaki çeşitli bitkilerin örülmesiyle başlamıştır.

Asurlu tüccarlar Orta Tunç Çağında (MÖ.2000/1900 -1500/1450) kalayı Anadolu'ya getirerek ticaret yapmışlardır. Ticaret sayesinde elde ettikleri kazançla yazının Anadolu'ya girmesini sağlamışlardır. Anadolu uygarlık tarihi yazının Anadolu'ya girmesiyle başlamıştır. Bu dönemde Anadolu'nun ilk merkezi devleti olan Hitit devleti kurulmuştur (Sivas, 2019, ss.6-6)

Hititler Dönemi

Hititler, Eski Krallık (M.Ö. 1650- 1500), Orta Krallık (1500-1430/1420) ve "İmparatorluk" (1430/1420-1200)üç bölüme ayrılıp M.Ö. 1650-1200 tarihleri boyunca hükümlerini sürdürmüşlerdir. Hititler yaşamları boyunca çok sayıda önemli eserler miras bırakmışlardır. Heykeller, anıtsal kaplar, seramikler kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılmıştır. Bulunan bu eserler ekonomik, kültürel sosyal, dini yaşamları hakkında bilgiler vermektedir. Özgül,2008,ss.16-30).Yapmış oldukları sanat eserlerine kendi inançları doğrultusunda anlamlar yükleyerek sanatı siyasi bir güç olarak kullanmışlardır. Tanrı, Tanrıça konulu heykeller i işlemişler, geyik, aslan gibi yücelttikleri hayvanların heykellerini yapmışlardır. Yaptıkları sanat eserlerini mermer kuvars, gümüş, altın gibi çeşitli malzemeler ile

şekillendirmişlerdir. Heykelden sonra geliştirdikleri diğer sanat alanında kabartmadır. Anadolutarihinin en güzel kabartmaları Hititler döneminde yapılmıştır.

Bu dönemde yapılmış olan nadir güzellikteki Bitik ve İnandık' bölgelerinde bulunan kabartmalı vazolar en önemli eserlerdir. Bu vazolar düğün şöleni müzik ve dans betimlemelerin olduğu kabartmalarla yapılmıştır (İçenli, 2019, ss.1083-1088).

Pişmiş toprak heykelciliğinde kendilerini geliştirmişler, daha çok hayvan figürleri kullanmışlardır. Boğazköy, İnandık Alishar, Alacahöyük kazılarında pek çok hayvan tasvirli eserler ortaya çıkarılmıştır. Dini ritüel ve törenlerde kullanmak amacıyla büyük ebatlarda da yapılmış riton denilen boğa ve aslan tasvirli seramikler üretmişlerdir (Aksu, 2022, ss.21-100).

Hititler yapılan kazılar sonucunda dokumalarında makas, kirman, iğne, ıstar tezgâhı, dokuma çerçevesi, gibi dokuma aletlerini kullandıkları tespit edilmiştir. Dokumalarını değerli maden ve deniz kabukları ile işlemişlerdir (Uğurlu, 1985, s. 14).

Urartular Dönemi

Urartu devleti kuzeyde Gökçe Göl ile Aras vadisi arasında, batıda Fırat Nehri, güney kısmında Toroslar ve Umiye gölüne kadar uzanan geniş bir coğrafyada hüküm sürmüşlerdir (Pınarcık, 2012, s. 459). Ekonomisinin temel faktörlerinde hayvancılık, tarım ve zanaat faaliyetlerini içeren deri, metal işlemeciliği ve dokumacılığa dayanmaktadır. Urartu krallığından tarih boyunca bugüne kadar ulaşan çok sayıda kent, kaya anıtları, kale yapıları, gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu yapıların çoğu Üç göller olarak bilinen umiye gökçe ve Van topraklarında bulunduğu tespit edilmiştir (Sevin, 2003, s. 211)

Urartu'da taş hem sanatta hem de mimaride önemli bir malzeme olarak görülmektedir. Günümüze ulaşan Urartulara ait sana eserlerinin çoğu taş işçiliğine dayanır. Heykel, kabartma gibi sanatsal öğelerin kullanım alanlarına göre Traverten, bazalt, oniks ve kireçtaşı çeşitli taş cinsleri tercih edilmektedir (Kuvaç, 2017, ss.150-151).

Ahşap işlemeciliğine hem kolay erişimi hem rahat işlemesinden dolayı Urartu coğrafyasında önemli bir zanaat dalı olarak önem verilmiştir Günlük hayatta olduğu gibi askeri ve mimari alanda da tercih edilmesi ahşap sanatının gelişmesini sağlamıştır (Morkoç, 2020, s.106-121). Doğu Anadolu bölgesinde yapılan kazılar sonucunda bu devletin gümüş, bakır, kurşun, altını madenlerini ustalıkla işledikleri görülmektedir. Çavuş tepe, Yukarı Anzaf ve Kamir Blur da açılan mekânlarda bronz, kemik ve pişmiş topraktan üretilen dokuma aletleri bulunmuştur. Kaya kabartmalarında, duvar resimlerinde yapılan incelemelerde dokumacılık, dericilik, silah ve seramik yapımında, altın, gümüş, fildişi, ağaç işçiliğinde üstün

beceriye ulaşmışlardır. Urartularda büyüsel, dinsel, kahramanlık konuları av sahneleri, mitolojik temalar, sanat eşyaları üzerine yapılmıştır (Belli, 1978, s.56).

Frigler Dönemi

Anadolu da bilinenlerin aksine çok farklı bir uygarlık olan ve bu uğraş sonucunda önemli bir toplum ve güç haline gelmişlerdir. Balkan kökenli olarak kabul edilen Frigler Anadolu'nun çağdaş ve öncül Demir Çağı toplumlarıyla bir hayli olarak özdeş sosyo-kültürel yapıya sahip olan Frigler hakkındaki bilgiler başkent olarak seçtiklerine inanılan Yassıhöyük/Gordion kazılarında elde edilmektedir (Erdan, 2016, s. 8).

Anadolu'ya yerleştikten sonra birçok alanda gelişme gösteren Frigler, günlük ihtiyaçlarını karşılayan ürünler bulmuşlar ve sanatlarının peşinden gitmeye devam etmişlerdir. Friglerin yaşadığı Gordion'da yapılan kazılarda, savaşta kullandıkları birçok eşya bulunurken, aynı zamanda tekstille ilgilerini gösteren birçok belge de bulundu. Mezar höyüklerinde bulunan keten ve yün dokuma kalıntıları, gelişmiş dokumaların somut bir örneğidir. Höyük evlerinde farklı ağaç türlerinden mobilyalar yapmışlardır. Bu mobilyalar, Frig marangozluğunun ve mobilyacılığının ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bronz döküm ve dövme tekniklerini kullanarak yaptıkları kepeçler, omfalos çanaklar kazanlar, kemerler, günlük hayatta yaygın olarak kullanılan ve tığ olarak bilinen fibula kemikleri, Friglerin madencilik alanında ilerlediklerini ve teknolojilerinin devam ettiğini göstermektedir (Kökdemir, 2019, ss. 11-12).

Lidyalılar Dönemi

Ticarette uğraşan ve ilk parayı bulan uygarlık olarak tanımlanan Antik çağlarda coğrafi alan olarak Batı Anadolu'nun güneyinde Karia, doğusunda Frigya, batısında Aiolia ve Ionia, kuzeyinde Demnirci (Temos) ve Murat (Diyonmos) dağlarının çevrelediği bölge olarak biliniyordu. Gediz ve Menderes nehirlerinin olduğu havza Lidyalıların merkez sahasını oluşturmaktadır. Bu topraklar Doğal malzemeler açısından değerlendirildiğinde zengin kaynaklara sahiptir. Genellikle odunlar orman bölgesinden dolayı ev yapımından sık olarak kullanılmıştır (Aksakal, 2004, s.4).

Lidyalılar döneminde altın, saf altın tarihin ilk para basımında kullanılmıştır. Bu dönem kuyumcu ve altın işleme atölyeleri ile en önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Miheenk taşı diğer adıyla Lidya taşı altın ayarını ölçmek için kullanılmıştır (Türe, 2002, ss.81-82).

Bizanslılar Dönemi

Doğu Roma İmparatorluğu bir diğer adıyla Bizans İmparatorluğu olarak adlandırılmaktadır. MS'de Roma İmparatorluğu'nun doğu kısmı olarak kurulmuştur. MS 395'te kurulan ve Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle tarihe karışan bir imparatorluk. Bizans sanatı, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaştırılmış Yunan kültüründen doğdu ve gelişti. Helenistik biçim ve ikonografide Hristiyan ve klasik Yunan mitolojisi içeriğinin sanatsal sunumu olarak ifade edilmiştir (Judith, 1985).

Bizans sanatında ve "küçük sanat" olarak bilinen lüks eşyalarda, oymalı fildişi gibi tabut resimlerinde, Veroli tabutlarında, ahşap heykellerde çok önemlidir. Modaya uygun sert taş, emaye, cam, mücevher, metal işleri ve Bizans döneminde resmi teşhir veya tabutlar için ipek toplu olarak üretildi. Seküler ya da figüratif olmayan bezemeli çok sayıda nesne üretilmiş olsa da bunların çoğu doğada bulunan dinsel metaforlardır. Örneğin fildişi, klasik mitolojiden temaları tasvir eder. Bizans gümüşü yiyen zenginlerin sofralarında seramik kullanılmadığı için Bizans seramikleri nispeten ham olarak kaldı (Bassett, 2004).

Bizans döneminde önemli bir yere sahip olan genellikle dini yapılar içerisinde kullanılan yaş sıva üzerine boya yapılmış duvar resimleri freskler kullanılmıştır. Bizanslılar, küçük, üç boyutlu parçaları bir yüzey üzerinde birleştirerek görüntü oluşturmayı içeren mozaikçilik tekniğini benimsemiş ve ilk olarak bundan 5 bin yıl önce ve muhtemelen daha da ilerisinde Sümerler tarafından kullanılmış bir tekniktir. Bizans döneminin başlarında (5-6 yüzyıl) Hristiyanlıkla ilgili konuların çoğu işlenirdi. En önemli örnekler Ayasofya, Aya İrini, Küçük Ayasofya olarak örneklendirilebilir. Ancak bu döneme ait resimler 726-842 yılları arasındaki sembol karşıtı hareketler sırasında yok edildiğinden günümüze çok az bilgi kalmıştır (Deniz, 2014, ss.1-9).

Selçuklular ve Anadolu Beylikleri Dönemi

Türklerin Hunlarla başlayan batı akınları, Selçuklular dönemine kadar devam etmiş, İslamiyet'in kabulüyle birlikte devletin idari kurumları Orta Asya dönemine ait yeni tecrübelerle yeniden şekillenmiş ve bir bütün oluşturmuştur. Orta Asya'nın sanatsal geleneklerini büyük Selçuklular ve Anadolu'nun kadim sanatıyla başarıyla birleştirmişlerdir. Adeta yeni bir sentez ortaya koymuşlardır (Karpuz, 2009, ss.51-66).

Orta çağ ve Selçuklu döneminin tümünü el sanatları kapsamaktaydı. Genellikle taş ve toprak malzemeler kullanılarak yapılan bu ürünler kimyasal malzeme üretimi ile bütünlük

gösteriyordu. Günlük hayatta kullanılan sırlı sırsız mutfak eşyaları, mimari süslemede kullanılan duvar çinileri gibi çeşitli ürünler yapılmıştır. Selçuklu seramiği yapım teknikleri o dönemin yaşam şartlarının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır (Karpuz, 2009, ss.51-66).

Bu dönemde ince işçilikle yapılan ahşap sanatı pencere, kapı kanatları, korkuluk, rahle sanduka gibi eşyaların yapımında önemli bir başarı kaydetmiştir. Cami ve medrese gibi yapılarda bulduğumuz bu eserlerin bazıları da Ankara Etnografya, İstanbul Türk ve İslam Eserleri gibi müzelere nakledilmiştir. Aksaray Ulu, Konya Alaeddin, Kayseri Huand Hatun, Divriği Ulu, Ankara Arslanhane, Sivrihisar Ulu, Beyşehir Eşrefoğlu gibi çeşitli camilerin minberlerinin kapı, gövde (merdiven, korkuluk, yan aynalıklar ve süpürgelik) ve şerefe (sahanlık, kubbe, külah, âlem) bölümleri farklı bitkisel, geometrik şekiller, yazılar ve hatta değişik teknikler oluşturarak büyük sabır ve ustalıklarla işlenmiştir (Öztürk, 2016, s.28).

Çinili mozaik alanlar, sırlı tuğlalarda bulunan çiçekli, geometrik veya renkli desenlerde harf şeklinde kesilmiş küçük çini parçalarından oluşur ve ilk olarak Anadolu Selçukluları döneminde gelişir. Selçuklu çini mozaik mihrap, İslam sanatı Daha sonra popüler hale gelen çini mihraplara örnek olur. Konya Alaeddin Bey ve Ata Bey, Ankara Arslanhane, Kayseri Çürük Camii, Sivas Gök Medresesi Mescidi, Çaytaş Medresesi vb. Sunak, son derece yetenekli çini mozaik sanatıyla ünlüdür. Selçuklu dokumaları genellikle Türk düğümü denilen teknik kullanılarak yapılmıştır. Atkıları kırmızı çözümleri beyaz renkte yün iplikle dokunmuştur. Birbirini tekrarlayan bitkisel ve geometrik şekiller kullanılarak iç dolguda çokgen, rozet, yıldız şekilleri stilize edilmiştir. Kufi yazılarda gelişen bu düzenlemeye sahip olan kalın kenar bordürleri içinde ok başı, kanca, sivri uçlar kullanılmıştır (Öney, 1992, s.17).

Anadolu'da XIV. Yy' da Selçukluların yıkılmasıyla "Beylikler Dönemi" başlamıştır. Bu dönemde yaşadıkları coğrafya içerisinde edebi, dini, kültürel, sosyal ve siyasi alanlarda katkı sağlayacak önemli çalışmalar meydana getirmişlerdir. Bu dönem Türkçeye dayalı milli ve yerli bir yazı diline geçiş devridir (Döğüş, 2017: 78)

Bu dönemde ortaya çıkan beylikler sadece mimari yapı alanlarında değil tüm el sanatları ve süsleme alanında Türk geleneğini taşıyıcılığını yapmışlardır. Fetihlerle ele geçirilen merkezler siyasi ve sosyal açıdan kentleşme olgusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda kültürel yaşam, el sanatları, mimari gibi sanat dalları bilim alanına da yansımıştır (Durukan, 2014, s.391).

Osmanlı sanatının Klasik dönemi, büyük ölçüde Beylikler döneminde, özellikle Batı Anadolu Beyliklerinde gerçekleştirilen yeni deneylerin bir sentezi olarak görülebilir. Aynı şey bilim ve edebiyat için de geçerlidir. Fetihlerle ele geçirilen önemli merkezler, hızlı ve yaygın

şehirleşmenin getirdiği zengin ve canlı kültürel hayat, siyasi ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra hızlı ve geniş kapsamlı kentleşme olgusunu beraberinde getirmiştir (Durukan, 2014, s.391).

Osmanlılar Dönemi

Osmanlılar, Ertuğrul gazinin soyunun dayandığı Oğuzların Kayı boyundandır. Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi idaresindeki aşiret, I. Alâeddin Keykubad tarafından (1220 – 1237) vaktinde Ankara'nın batısındaki Karacadağ yöresine yerleştirilmişti. Osman oğulları Aşireti, daha sonra uç bölgesine kayarak Söğüt – Domaniç bölgesini ele geçirdi ve bu bölgelere yerleşti. Ertuğrul Gazi, son nefesini verinceye kadar Bizanslılarla savaşıarak Selçuklulara hizmet etmiştir. Ertuğrul Gazi'nin ölümü üzerine aşiretin idaresi erkek çocuğu Osman Bey'e geçti (1281). Osman Bey bağımsızlığını duyurularak Osmanlı Beyliğini kurdu (1299).h/Osmanlı beyliğini çağdaşı olan diğer devletlerden ayıran en önemli özelliklerden birisi, adını kurucusundan alan hanedanın, Türk ve İslam dünyasında eşi ve benzeri bulunmayacak şekilde asırlarca egemenliğini devam ettirmiş olmasıdır. “Âl-i Osman” olarak adlandırılacak bu hanedan üç kıtaya yayılmış olan imparatorluğu asırlarca bir arada tutmayı başarmıştır (Emecen, 2001, s. 64).

Osmanlı sanatı, Afrika, Asya ve Avrupa kıtasındaki birçok sanattan, hatta birçok şeyini sanat köklerini bile borçlu bulunduğu Anadolu'daki Selçuklu sanatından bile, ziyadesiyle farklı kılan kuvvetli kişiliğine rağmen, bir İslâm sanatıdır.

İslâm sanat anlayışı bazı yönleriyle Osmanlı medeniyetini de etkisi altına almıştır. Türklerde özellikle balballar, prens kurganlarında yaygın olan heykelcilik ve griften figürleri İslamiyet'in ilk dönemlerinde yaşamasına rağmen İslamiyet'in özümsemişi özellikle yerleşik hayata geçildiği dönemde terkedilmiştir (Aslanapa, 1978, s.24).

Osmanlı mimarisinde süsleme, özellikle eserlerin duvarlarında taş oymalar, çini, ahşap, kubbe ve minarelerde metal işçiliği şeklinde yaygın olarak kullanılmıştır. Osmanlı sanat geleneği, Anadolu Selçuklularından Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklular üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'na uzanan bir gelişim seyrini gösterir.

Üç kıtaya hüküm eden Osmanlı İmparatorluğunun Rumi ve palmet ile kesişen sekizgen ve altıgen geometrisi, 16. yüzyılın başlarına kadar taş işçiliğinde varlığını sürdürmüştür. Bu dönemden itibaren yapılarda sosyal yaşamda Batı etkileri görülmeye başlanmıştır. Taş işleme dışında. Vaaz kürsüleri, Kur'an örtüleri, rahleler gibi ahşap işçiliği dekorasyon için ilk örnek olmuş ve bu süsleme sanatları da İzmit, Bursa, Edirne ve İstanbul'un milli serüvenlerine uygun

olarak gelişmiştir. Süleymaniye Camii bunun en olgun örneği ve bu gelişimin somut örneğidir (Aslanapa, 1984, ss.306-316).

Osmanlı İmparatorluğu mimarisinin gerektirdiği ihtişam ve gösterişli detayların bir araya gelmesiyle oluştuğu düşünülürse, dekoratif bir malzeme olarak ve daha büyük ve derin bir boyutu ifade etmek için cam yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Işık ve mekânın yaratıcısı, büyük kubbe ustası Sinan, merkezi kubbe yapısının sorunlarını aşarak mimaride bir devrim gerçekleştirmiştir. O kadar büyük bir devrim ki hala da eserlerinin sırlarının çözülmemesi bunlara birer örnek teşkil etmektedir (Can, 2009, ss. 25-30).

Osmanlı sanatı sürekli gelişim ve değişim içerisinde bulunarak tezhipten çiniye, halıdan kilime, ahşaptan maden sanatlarına, mimariden minyatüre birçok sanatsal alanda ustaca eserler meydana getirmiştir. 600 yıl hüküm süren bu devlet 3 kıtaya yayılarak Türk sanatında olduğu gibi pek çok alanda da önemli gelişmelere öncülük etmiştir. Buradan da anlaşılabacağı üzere sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan Osmanlı Sanatı, yenilikleri köklü geçmişine bağlı kalarak yorumlamayı bilmiştir.

Türk sanatının üslup birliği, her devirde olduğu gibi sanatın en önemi zamanlarını bünyesinde barındıran Osmanlı döneminde de aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Mimari eserler, minyatür, tezhip, çini, halı, kilim, resim gibi sosyal hayatın tezyinata bağlı her alanında gerek motif gerek döneme ait ekoller bakımından merkeze bağlı bir değişim ve gelişim içerisinde olmanın yanı sıra sanat dalları arasındaki etkileşimde açıkça kendini göstermektedir (Berkli, 2019, s.551).

Bingöl İli Ve Yöresinde Yapılan Kazılarda(Murat Tepe Ve Murat Höyük) Kurtarılan El Sanatları Ürünleri

Şekil 2

Bingöl Murat Tepe ve Murat Höyük Kazıları

(<https://arkeonews.com/murat-hoyuk-kazilari>)

Murat Höyük, murat tepe, Bingöl ili Solhan İlçesine bağlı murat nehri kenarına kurulmuş olan Murat köyünün 250 m. güneyinde yer almaktadır. İlçede yapım çalışmaları devam eden HES projesi sebebi ile Elazığ Müze Müdürlüğü önceliğinde yapılan kurtarma çalışmaları 2019 yılında sonlandırılmıştır.

Bingöl ilinde müze bulunmadığı için kazı çalışmaları Elazığ Üniversitesi ve Elazığ müzesi tarafından çalışmalar yerinde takip edilip incelemeler yapılmaktadır. Bingöl de murat nehri üzerinde yapılan aşağı Kaleköy barajı ve hes projesi kapsamında su tutma alanında olan höyük 2018 yılında murat tepe kazıları sırasında tespit edilmiş ve tescillenmiştir. Murat tepeden sonra yapılan murat höyük kazıları bu bölgenin ikinci büyük arkeolojik kazı çalışması olma yönünü taşımaktadır.

I. Tabaka: Ortaçağ, II. Tabaka: Orta demir çağı, III. Tabaka: Erken demir çağı, IV. Tabaka: erken tunç çağı olmak üzere dört kültür tabakası tespit edilmiştir.

Elazığ müzesi müdürlüğü tarafından yapılan 2018 yılı murat tepe ve 2019 murat höyük kurtarma kazıları sonucunda erken tunç ve geç demir çağı ile Urartu ve Bizans dönemine ait yapı kalıntıları hayvan figürleri çini, seramik, mutfak ve eşyaları çeşitli dokumalar tıbbi aletler bulunmuştur.

Bingöl ili için eski çağ uygarlıkları alanından yapılan ‘ilk arkeolojik kazıları’ olma özelliğine sahip olan bu kazılar neticesinde 4500 yıllık tarihin izleri gün yüzüne çıkarılmıştır.

Şekil 3

Murat Höyük IV. Evreye Ait Seramik Örnekleri Kaynak (Abdullah Özdemir Arşivinden Alıntı22.04.2023)

Fig. 5. Murat Höyük IV. evreye ait seramik örnekleri (© Murat Höyük Kazı Arşivi).

Şekil 4

*1.Tabakaya Ait Seçilmiş Bazı Seramik Formlar(Abdullah Özdemir Arşivinden Alıntı
22.04.2023)*

Şekil 5

*Murat Höyük Kazısında Ele Geçen Pişmiş Toprak Kandilleri(Abdullah Özdemir Arşivinden
Alıntı22.04.2023)*

Şekil 6

Murat Höyük Erken Tunç Çağı Iı. Tabakasında Ele Geçirilmiş Pişmiş Toprak, Sürmetaş Çekiç VeKazma Örnekleri(Bingöl İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü 22.04.2023)

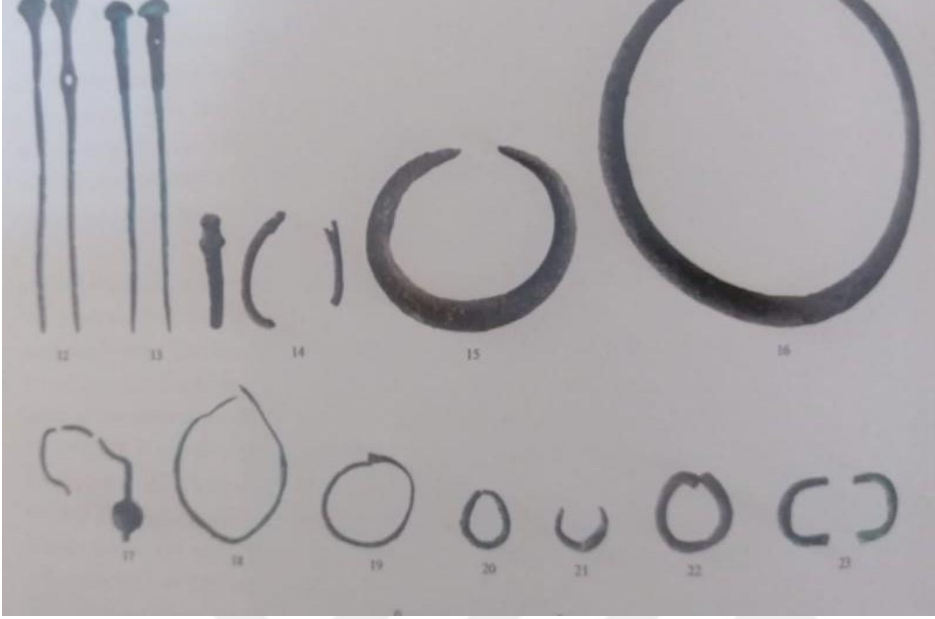
Şekil 7

Murat Tepe Seramik Örnekleri (Bingöl İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü 22.04.2023)

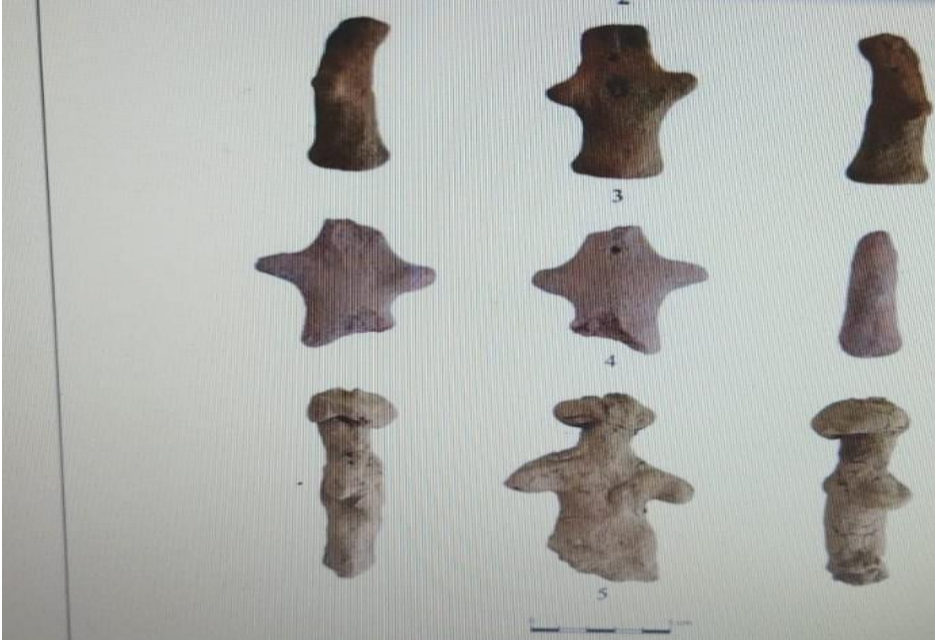
Şekil 8

Murat Tepe Urartu Dönemi İğne, Bileklik, Küpe Ve Yüzük Örnekleri(Bingöl İl Kültür Ve TurizmMüdürlüğü 22.04.2023)

Şekil 9

Murat Höyük 4.Pişmiş Toprak Antropomorfik Figürler(Abdullah Özdemir Arşivinden Alıntı 22.04.2023)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

El Sanatlarının Sınıflandırılması

El sanatlarımız malzeme ve araç gereç dâhilinde uygulanan tekniğe göre çeşitlilik göstermektedir. Sanat alanı olarak farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Prof. Dr. Tevfik EŞBERK el sanatlarımızı hammaddeye göre sınıflandırmıştır.

Hammaddesi toprak malzemeden üretilen el sanatları

Seramik, çömlek, çini vb.

Hammaddesi deri malzemeden üretilen el sanatları

Kemercilik, ciltçilik, sedef işleri, çantacılık vb.

Hammaddesi ince dallar ve ağaç malzemeden üretilen olan el sanatları

Mobilya yapımı, saz işçiliği, sepet örücülüğü vb.

Hammaddesi kâğıt malzemeden üretilen el sanatları

Hat, minyatür, ebru, tezhip vb.

Hammaddesi maden olan el sanatları

Altın işlemeciliği, bakır, gümüş ve pirinç işlemeciliği vb.

Hammaddesi taş olan el sanatları

Mermer, Alçı, vb.

Lüle taşı işlemeciliği

Hammaddesi Cam Olan El Sanatları

Göz boncuğu (nazar boncuğu) ,vitray, çeşm-i bülbüller

Sır altı, sır üstü boyalı seramik (hammaddesi toprak olan el sanatları)

Bingöl İli ve Yöresinde Yaşayan El Sanatları

El sanatlarımız, geçmişİ geleceğe taşıyan toplumun kültürel, sosyal, maddi ve manevi değerlerini, yaşam tarzını yansıtan anlamlı ve kalıcı belge niteliği taşımaktadır. El sanatları ürünleri Anadolu'nun her bölgesinde farklı özellikleri ile değişkenlik göstermektedir. Üretildiği bölgenin bitkisi örtüsü, iklimi, maddi olarak elde edilen ham madde ihtiyaçları vb. bölgeden bölgeye çeşitlilik göstermektedir. Bingöl yöresinde halkın en önemli kaynağı hayvancılık olduğu için yapılan el sanatları daha çok örgü ve dokuma ürünleri ağırlıklıdır. Kırsal kesimler de yaşayan yöre halkı halı, kilim, heybe, çorap, örgü, ahşap ürünler, dekoratif ev tekstili gibi el sanatları ürünlerini devam ettirerek kendi ihtiyaçlarını karşılamaya, üretmeye çalışmışlardır. Bingöl de el sanatlarının kültürel değerini korumak, zamanla kaybolmaya yüz tutmuş olan sanat dallarımızın yok olup gitmesini önlemek ve daha sonraki çalışmalara kaynaklık etmesini sağlamak amacıyla çeşitli kaynaklar taranmış, fotoğraflandırılıp belgelendirilmiştir. Bölgede Yapılan el sanatlarının tanımı, tarihçesi kullanılan araç-gereç ve kullanım alanları hakkında elde edilen bilgiler incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Dokuma sanatı

Dokuma sanatı ile ilgili birçok farklı tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımlamalardan biri de; İnsanoğlunun yaşantı süreci boyunca zaruri ihtiyaçlar gibi önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkan dokuma; iki veya daha çok iplik grubunun çeşitli şekillerle birbiri arasından geçerek meydana getirdiği bir üründür (Deniz, 2000, s. 57).

İnsanoğlunun yaşamı boyunca uyguladığı en eski sanatlardan biri dokuma sanatıdır. Fiziksel olarak doğa olaylarına karşı savunmasız olan ilkel insan, önce giyinmede sonrada barınma ve ısınmada dokumayı kullanmıştır. İlk çağlardan itibaren günlük hayatın çeşitli alanlarında dokumayı kullananlar ve geliştirenler, kreasyonlarına kültürel motifleri de eklemişlerdir. Zamanla her kültür kendi anlayışı çerçevesinde dokuma ürünlerinde süslemeler yapmaya başlamıştır. Dünyanın en eski uygarlıklarından biri olan Türkler dokuma tekniklerini kendi kültürlerine göre geliştirmişlerdir. Orta Asya Türkleri, hayvan yünü bükerek ve dokuyarak iplik elde ettiler. Daha sonra çeşitli materyallerin kullanıldığı dokumalar geliştirildi (Gezer, 2022, s.455).

Anadolu coğrafyasında dokumacılık sanatının tarihinin M.Ö. 6000'e dayandığı 20.yüzyılda Çatalhöyük'te yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Dünyanın en eski dokuma örnekleri Çatalhöyük'te çıkan kumaş parçaları örnekler olarak kabul edilmektedir (Anonim, 2013, s. 65)

Orta Asya coğrafyasındaki Türklerin hayatı, bölgenin coğrafi yapısı ve iklimine göre farklı bir zeminle şekillenmiştir. Son derece sert ve elverişli olmayan iklim koşullarının hüküm sürdüğü bu bölgede çoğu göçebe konargöçer yaşam tarzını seçmiştir. Bu şekilde hayvancılık yapmışlar ve yaşam koşullarını hayvanın beslenmesine göre belirlemişlerdir. Yıl boyunca sulak ve yeşil otlakları kovalayarak aktif bir yaşam sürdürdüler. Hareketsiz bir yaşam sürmezler, bu nedenle hava şartlarına uygun ve taşınması kolay olan ürünleri tercih ederler. Hayvanlarının kürklerinden birçok eşya yaptılar.

Dokuma sanatı kullanılan araç ve yapım tekniklerine göre üç grupta incelenir.

Mekik Dokumalar: çarpana ve kolan dokuma, Siirt battaniyesi ve Kumaş Dokuma çeşitleri olarak ayrılır.

Kirkitli Dokumalar: iki grupta ele alabiliriz

Kirkitli Düz Dokumalar; Sumak, cicim, Kilim, Zili (sili) Kirkitli Halı dokumalar; Halı

Mekiksiz Dokumalar: kolan, çarpana, Palaz, dokumalar, keçe

Sumak, kilim, halı cicim ve zili dokumak için "kirkit" adı verilen bir alet kullanıldığı için bu dokumaya halk arasında "Kirkitli dokuma" da denmektedir. Kirkit dokumaları teknik olarak düğümlü dokumalar ve düğümsüz dokumalar olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir. Düğümlü dokumalar halı, havlı dokumalar, düz dokumalar, düğümsüz dokumalar ise çuval, heybe, , cicim, zili ve sumak olarak bilinmektedir (Barışta, 1998, s.46).

Halı ve düz dokuma yaygıları konusunda Anadolu da geometrik, bitkisel ve hayvan tasvirleri ile yapılmış motifler kullanılır

Şekil 10

Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Halı Dokuma

Halı Dokumacılığının Tanımı Ve Tarihçesi

Tezgâh üzerinde dik uzanan iplere (çözü) düğüm atılması ve yatay iplerin (atkı) belirli bir yönde gidip, geri döndürülüp, sıkıştırılması suretiyle, yüzeyde havlı (tüylü) bir dokuma meydana gelmektedir. Halının diğer dokumalardan farkı havlı ve düğümlü olması, ters ve düz yüzünün değişik görünüyor olmasıdır (Deniz, 2000 s.58).

Türklerin yaşamış olduğu bölgelerde başlayan halı sanatı aşamalarını ve gelişimini de sürdürmüştür. Halılar üzerine yapılan araştırmalar doğrultusunda bu sanatın başlangıç yeri Orta Asya olarak görülmektedir (Yetkin, 1974, s.12).

Türk sanat tarihinde halı kültürü ve kullanımı çok eski bir geçmişe sahiptir. Dünya medeniyetine giren halının Orta Asya'dan yayıldığı incelmeler ve buluşlar sonucunda ortaya çıkmıştır (Aslanapa, 2005, s.13).

Sibirya da Altay dağları eteklerinde yaşamış olan Türklerin olduğu alanda yapılan araştırmalar sonucunda Pazırık kurganlarının beşincisinde buzul içinde bulunan en eski halı Türk düğümü ile yapılmıştır. Pazırık halısı, hayvan ve insan figürleri ile bitkisel ve geometrik motifler kullanılarak dokunmuştur. Pazırık halısı, mükemmel işçiliği ve olağanüstü kompozisyonları ile birlikte pek çok soruyu da beraberinde getirmiştir. İlk Türk halısı olan

Pazırık halısı kompozisyonu ve simetrik düğüm özellikleri ile kesin bir şekilde tespit edildiği belirtilmektedir (Yılmaz, 2017, ss.98-106).

Selçuklu Halıları Türk halı sanatının gelişmesinde en önemli yeri almıştır. Bu halılar da Desen renk bakımından çeşitlilik göstererek sekizgen, yıldız, dörtgen gibi sık görülen geometrik motifler kullanılmıştır. Geometrik motiflerle beraber bitkisel motiflerde yer verilmiştir. Bu halıların en önemli özelliği geniş bordürlerinde kufi yazıların kullanılmasıdır (Aslanapa, 1989, s.350).

Osmanlı Devleti 16 yy son dönemlerinde kendilerine özgü olan sanat üsluplarını el halılarına yansıtmışlardır. Osmanlı saray halıları sine düğümü tekniği ile dokunarak sümbül, hançer, madalyon, palomet gibi motiflerle birlikte sümbül, karanfil ve narçiçekleri ile bütünleştirilip yeni üsluplar oluşturmuşlardır” (Aslanapa, 2005, s. 201).

Bir halının kalitesini Dokumada atılan düğümler belirler. Halının kalitesini belirler. Atılan düğüm sayısına görede halının kalitesi artmaktadır. Düğüm tekniği bu yüzden dokumada kullanılmaktadır. Üç farklı düğüm tekniği halılarda yer almaktadır. Bunlar Türk-Gördes düğüm tekniği, Sine-İran düğüm tekniği, İspanyol düğüm tekniğidir (Öztürk, 2007, s. 34)

Bazı düğüm teknikleri tek çözgü ipi yapılmaktadır. Bu düğüm tekniğine İspanyol düğüm tekniği denir. Bu düğüm tekniği ile yapılan halıların kalitesi düşüktür. Daha çok doğu Türkistan, Fustad, İspanya bölgelerinde tercih edilmektedir (Aytaç, 2006, ss. 136-143)

İran’ın batısındaki Sine şehrinde adını alan Sine (İran) Düğüm tekniği dokumalarda yer almaktadır. Bu halılar sağlamlık konusunda dayanıksız ve yetersiz olarak bulunmaktadır. Bu teknikle yapılan halılar Gördes düğüm tekniğine göre daha parlak ve yumuşak dokuda elde dilmektedir. Bu sebeple bitkisel motiflerin dokunmasına elverişlidirler. İran Sine düğüm tekniği Çin, Hindistan, İran ve Asya ülkelerinde yapılmaktadır (Ünaldı, 2022, ss.16-27).

Halıların üzerinde yer alan birçok sembol farklı anlamlar taşımaktadır. Adeta halıya sanatsal motif özellikleri kazandırmaktadır. Halılar bireylerin yaratıcılıklarını el becerilerini duygusal açıdan ruh hallerini, yaşanmışlıklarını, inançlarını ve değerlerini kullanılan motiflerle, renklerle yansıtmayı başarmışlardır, Her dokunan motifin Anadolu halılarında bir anlamı ve kendine özgü özelliği vardır. Halılara bazen sesiz anlamlar yüklenildiği Kullanılan renk ve motiflere bir iletişim aracı görevini üstlenmişlerdir (Akpınarlı, 2018, s.68).

Halı Dokumada Kullanılan Araç Ve Gereçler

Dokuma türlerinden olan Halı dokumalarında başlıca olarak kullanılan araçlar ve gereçler yün ve pamuk, kirkit, tezgâh, ıstar tarağı, bıçak, sındı (makas), burgu demiridir.

Şekil 11

Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Yün İplikler

Yün: Yün bazı memelilerden (özellikle koyun, keçi, deve, lama, ada tavşanı) elde edilen hayvansal kıl kökenli doğal bir elyaf türüdür.

Kirkit: Her sıra düğümden sonra atkı ipliğinin sıkıştırılmasında kullanılır.(Önder 1998).Genellikle demirden yapılan çeşitleri Bingöl dokumalarında tercih edilir.

Şekil 12

Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dikey Dokuma Tezgâhı

Tezgâh: yatay tezgâh, Halı dokuma tezgâhları ve dikey tezgâh olmak üzere 3'e ayrılır.

Bingöl ilinde ise kullanılan tezgâh türü dikey tezgâhtır.

Makas: Halı dokuma tekniklerinde yer alan bu makas yörede ayarlı makas olarak bilinmektedir. Dokunacak halının hav yüksekliğini ayarlamak için kullanılır...

Bıçak: Bir kilim dokumak için her ilmek atıldığında, atılan ilmeğin uzun ipliği bıçak darbesiyle kesilir. Bıçak, ilmekteki ipliğe yukarıdan aşağıya doğru vurur. Aynı zamanda bir kilket görevi görerek döküm halkaların aşağı doğru sıkıştırılmasını ve sıkılmasını sağlar. Bu bıçak her zaman halı dokumacısının elindedir ve elde tutulan bir bıçakla kazara zarar görebileceği için çok keskin değildir. İhtiyacınız olan tek şey, çözgüye bağlı düğümleri kesmek, yani ipliği kesmek için yeterli keskinlik. Bıçağı tutan kısım kısa olduğu gibi uzun ipi kesen kısım da kısadır (Tağı, 2003).

Burgu Demiri: Çözgü ipinin gerginliğini ayarlamak için kullanılır.

Çımbar: tezgâhın hem sağında hem de solunda yer alan tarak gibi dişleri olan bir aparatır.

Bingöl İli Ve Yöresinde Halı Dokumacılığı

Bingöl ili, Karlıova Genç, Solhan, Arakonak beldesinde çok sayıda el dokuma halı örneklerine incelenen kaynaklar ve alan çalışmaları sonucunda ulaşılmıştır. Bingöl Arakonak Beldesi'nde halıların dokunduğu köylerde halıya “khalçe”, “kalçe”, “halçe” ismi verilmektedir (Aytaç, 2013, s. 14).

Bingöl yöresinde halkın en önemli geçim kaynağı hayvancılık olduğu için yapılan halı dokumalarında ana malzemesi olarak koyunyünü kullanılmıştır. Önceden yapılan dokuma örneklerinde atkı çözgü ve düğüm iplikleri sadece koyunyününden dokunurdu. Günümüzde ise bölgede incelenen bazı dokuma örneklerinde ham madde olarak yünün pamukla birlikte kullanıldığı gözlemlenmiştir. İncelenen el dokumaları dikdörtgen şeklinde seccade biçimde yapılmıştır. Bingöl bitki çeşitliliği olarak ülkemizin en zengin bölgelerinden biridir. Bu anlamda kırsal kesimlerde dokumaların renklendirme işleminde doğadan sağladıkları bitkilerden, meyvelerden elde ederek ürettikleri boyaları el dokumalarında kullanılmışlardır. Doğal yöntemlerle elde ettikleri renkler beyaz, kırmızı, yeşil, siyah, mavi ve kahverengi tonları ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Kahverenginin ağırlıklı olarak kullanılmasının en önemli faktörü koyunlardan elde edilen yünü olduğu gibi değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Halılarda kalite ve boyut olarak bir standardın olmadığı incelenmiştir. Yapılan el Dokumalarında ‘Gördes düğüm tekniği uygulanmıştır. Bu düğüm tekniğinin en önemli özelliği çift taraftan gelerek aşağıya doğru kirkitle vurulmadan önce iki taraftan da düğüm alınır. Çift taraflı düğüm alındığı için boşluk oluşmaz. İncelenen el dokumalarında genel olarak birbirleri ile bağlantılı olan simetrik ve sıralı olarak tekrar edilen motiflerden oluşmaktadır. Eli belinde, koçboynuzu, pıtrak, göz, bereket, su yolu, çengel, nazarlık, kurt izi, saç bağı, sandık, muska gibi motifler kullanılmıştır. Sembolik olarak insan ve hayvan figürleri de kullanılmıştırSeccadeler

yere kurulan tezgâhlar üzerinde yapılmaktadır. Seccadelerde kullanılan motifler ve sembolik anlamları ile ilgili kimsenin pek bir bilgisi bulunmamaktadır (Butasım, 2016, ss.90-91).

Günümüzde son on yıl içinde şehir dışına gelen satıcıların Solhan'ın Arakonak beldesinde bulunan halıları, fabrika ürünü halılar karşılığında satın alıp götürdüğü tespit edilmiştir. Bölgede ilerleyen teknolojik gelişmeler ve hayvancılığın azalması bu sanata olan ilgiyi ve talebi günümüzde yozlaştırmıştır. Yörede dokunan halıların yerini fabrikasyon ürünü halılar almıştır. Kaybolmaya yüz tutmuş olan bu dokuma sanatımız özellikle Solhan ve Karlıova ilçesi halk eğitim merkezlerinin öncelik ettiği usta öğreticiler tarafından açılan kurslar ile devam ettirilmeye yaşılmaya çalışılmaktadır.

Halı Dokuma Ürün Örnekleri

Şekil 13

Solhan (Araconak) Halı Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Solhan(Araconak)

Gözlemin yapıldığı tarih: 10.09.2022

Boyutları: 60x100 cm

İplik türleri: Yün

Renkler: kahverengi, beyaz siyah, kırmızı, sarı, yeşil

Dokuma teknikleri: Gördes düğüm tekniği

Kompozisyon özellikleri: Seccade dikdörtgen şekilde dokunmuş, en dışta ince şerit halinde dört tarafını da saran ince bordürle çevrelenmiştir. 12cm boyutlarında bir bordür işlenmiştir. Bu bordürde beyaz zemin üzerine kırmızı, sarı, yeşil renklerden oluşan yıldız motifi yer almaktadır. Bu bordürden sonra dıştaki bordür gibi ince şerit halinde dört tarafı da çevreleyen kırmızı zemin üzerine siyah renkte baklava motifleri yapılmıştır.

Ana zeminle alınlık kısmını ayıran mihrap kemeri işlenmiştir. Mihrap kemeri şekli kırmızı tonda yapılmıştır. Zeminde bereket ve akrep motifleri ile bezenmiştir.

Şekil 14

Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Arakonak Beldesi

Gözlemin yapıldığı tarih: 10.09.2022

Kaynak kişi: Bingöl il Kültür Turizm Müdürlüğü

Boyutları: 80 x 150 cm.

İplik türleri: Yün

Renkler: kahverengi, beyaz doğal yün iplerin kendi rengi kullanılmıştır.

Dokuma teknikleri: Gördes düğümü

Kompozisyon özellikleri: Kahverengi zemin üzerine zemine hareketlilik kazandırmak için Beyaz renkte sandık motifleri işlenmiştir.

Şekil 15

Arakonak Hazerşah El Yapımı Seccadeleri (Nebi BUTASIM, Arşivinden Alıntı 05.10.2022)

Gözlemin yapıldığı yer: Solhan

Gözlemin yapıldığı tarih: 05.10.2022

Kaynak kişi: Nebi BUTASIM (Arakonak Hazerşah el yapımı seccadeler)

Boyutları: 55 x 130cm.

İplik türleri: Yün

Renkler: kahverengi, beyaz yünün doğal renkleri kullanılmış. Kırmızı ve siyah
Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kompozisyon özellikleri: Seccadenin dış kısmında ince şerit halinde siyah bordur yapılmıştır. Bu bordürden sonra 10cm genişliğinde göz motifleri ile süslenmiş motifler yapılmıştır. Ana zeminde siyah ve kahverengi kullanılmıştır. İnsan motifinin iç kısmında ayna motifi, turnagagası motifi bulunur. Mihrap kemeri kademeli olarak işlenmiştir.

Şekil 16

Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Karlıova halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

Boyutları: 80 x 300 cm.

İplik türleri: Yün Renkler: mavi, yeşil, bordo

Dokuma teknikleri : (Gördes düğümü)

Kullanılan motifler: Yıldız motifi

Kompozisyon özellikleri: şekilde yer alan dokuma örneği Karlıova halk eğitim merkezinin dokuma atölyesinde hazırlanmıştır. 120x55 cm boyutlarında olup çözgü ve atkısı yün ipliğindendir. Gördes düğüm tekniği ile dokunmuştur. Halı dikdörtgen biçiminde yapılmıştır. Ayaklık, ayetlik ve zemin olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Halının zeminde tamamen yeşil renk kullanılıp dar bordürlerde beyaz zemin üzerine yıldız motifi yerleştirilmiştir. Motiflerde bordo ve mavi tonları kullanılmıştır.

Şekil 17

Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Karlıova halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

Boyutları: 60 x 100 cm.

İplik türleri: Yün ve pamuk

Renkler: mavi, yeşil, bordo, kırmızı, siyah, sarı, krem

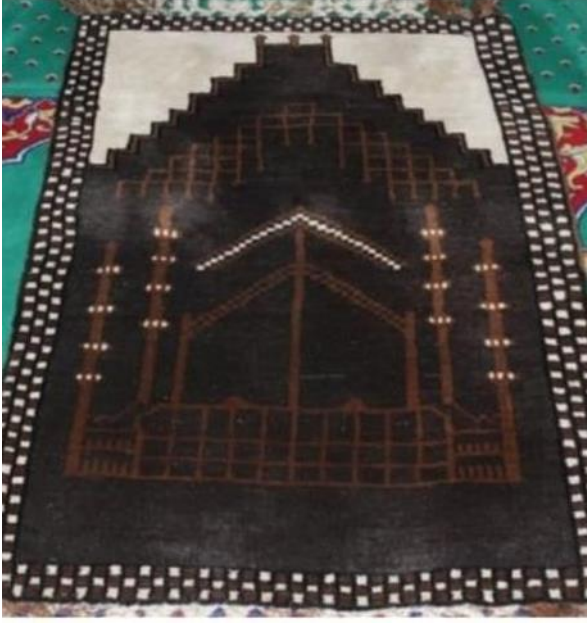
Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kullanılan motifler: Çiçek motifi, ibrik

Kompozisyon özellikleri: 60x100 cm boyutlarında olup çözgü ve atkısı yün ve pamuk ipliğindendir. Gördes düğüm tekniği ile dokunmuştur. Halı dikdörtgen biçiminde yapılmıştır. Seccadenin dış kısmında ince şerit halinde kırmızı bordur yapılmıştır. Bu bordürden sonra 5cm genişliğinde mavi zemin üzerine çiçek motifleri ile süslenmiştir. 10 cm genişliğinde krem renkli zemin üzerine ibrik motifleri yapılmıştır. Halının zeminde tamamen kırmızı renk kullanılıp Kâbe motifi ile süslenmiştir.

Şekil 18

Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Arakonak

Gözlemin yapıldığı tarih: 05.10.2022

Kaynak Kişi: Nebi BUTASIM (Arakonak Hazerşah el yapımı seccadeler)

Boyutları: 80 x 300 cm. İplik türleri: Yün

Renkler: Siyah, Beyaz, Kahverengi

Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kullanılan motifler: Cami motifi, geçmeli geometrik şekiller, üç sıra karelerden oluşan motif, mihrapkemeri, kandil motifi

Kompozisyon özellikleri: seccadeyi en dıştan siyah bir bordür kuşatır. Zemin kahverengi beyaz zikzaklı bordür kuşağıyla çevrelenmiştir. Zemin ortasına bir adet cami motifi işlenmiştir. Caminin üzerinde geçmeli geometrik şekiller ve kandil motifi yer almaktadır. Mihrap kemerinin köşeli kısımları beyazdır.

Şekil 19

Karlıova Halk Eğitim Isparta Halı Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Karlıova halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

Kaynak Kişi: Karlıova Halk eğitim

Boyutları: 80 x 150 cm.

İplik türleri: Yün

Renkler: beyaz mavi, yeşil, bordo, pembe, kahverengi, kırmızı, sarı

Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kullanılan motifler: Asmalı lale, kır çiçeği, hatai, penç, yaprak, Goncagül, karanfil, sümbül, bitkisel motifler

Kompozisyon özellikleri: Hereke halısı örneği yapılmıştır. Bordürlerinde başta lale olmak üzere çeşitli çiçek ve bitki motifleri kullanılmıştır. Geniş bordürde mavi zemin renk üzerinde bitkisel bezemeler yer alır. Geniş bordürü çevreleyen ince bordürler de yaprak motifleri işlenmiştir. Zeminde beyaz renk hâkim olmakla birbiri içine geçmiş kıvrım dallar, karanfiller ve çeşitli formlarda çiçek motifleri kullanılarak dokunmuştur. Desenin tamamında bitkisel motifler kullanılmıştır.

Şekil 20

Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dokuma Halı Örneği

Gözlemin yapıldığı yer:

Karlıova halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

Boyutları: 80 x 150 cm.

İplik türleri: Yün, pamuk

Renkler: mavi, yeşil, bordo, pembe, beyaz, mor, kırmızı, sarı, kahverengi, krem, lacivert

Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kullanılan motifler: bereket, pıtrak, akrep, sandık, eli belinde, göz, tarak motifleri kullanılmıştır.

Kompozisyon özellikleri: Halı en dıştan siyah ince bir bordür kuşatır. Zemin kare parçalara ayrılmıştır. Mavi, yeşil, bordo, pembe, beyaz, mor, kırmızı, sarı, kahverengi, krem,

lacivert, renklerin kullanıldığı bereket, pıtrak, akrep, sandık, eli belinde, göz, tarak motifleri ile bezenmiştir.

Şekil 21

Karlıova Halk Eğitim Merkezi Hediyelik Dokuma Halı Örnekleri

Gözlemin yapıldığı yer: Karlıova halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 20.05.2022

Dokuma teknikleri: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü

Kilim Dokumacılığının Tanımı ve Tarihçesi

İki iplikten dokunan kilim, atkı ipliğinin çözümlü ipliklerinin arasından geçirilmesiyle tamamlanır. Kalan çözümlü iplikleri bir araç kirit aleti ile sıkılarak gizlenir. Bu teknik, kabarık bırakmayan, yani havasız tüy bırakmayan bir dokuya sahiptir. Kilimin önü ve arkası aynı desene sahiptir. (Arseven, 1983, s.1090).

Orta ve Orta Asya'daki Altay Dağları'nın eteklerinde, özellikle 1. ve 5. Kazılarda bulunan erken örnekler çoğunlukla keçe ve düz dokumadan yapılmıştır. Keçe Anadolu toplumunda giyim ve çadır yapımında, kilim ve kilim ise örtünme ve serme amaçlı

kullanılmaktadır. Düz dokuma, cicim, sumak ve zili dokumaları, dayanıklı olmadığı için kazılarda küçük parçalar halinde bulunmuştur. (Deniz, 1998, s.5).

Anadolu’da Selçuklu dönemine ait merkezi Konya olmak üzere Malatya, Sivas, Kayseri ve Erzincan şehirlerinde halı ve kim dokumalarının en güzel örnekleri bulunmuştur. Bu örneklerden biride XIII. Yy. dönemini yansıtan Konya Alâeddin Camii ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii ’bulunan halı dokumalardır. .(Aslanapa, 1973, ss. 18–34).

Cicim: Özelliği, biri önde diğeri arkada olmak üzere iki kişi tarafından dokunur. Yüzü ve tersi farklı olan dokumalardır. Motifler oluşurken atkı ve çözgü ipliklerinin yanı sıra renkli ikinci bir atkı ipliği daha kullanılır. Yüzeyde kabarık bir görünüm, arkada ise karışık ipler görünür (Durul, 1969, s.11).

Cicim; tek yüzlü olarak dokuma arkasından dokunulan Çözgü ve atkıdan oluşan zemine farklı renkte motif iplikleri ile ekstra atkı atlamaları kullanılarak oluşturulan üç iplikli dokuma çeşididir. Bu teknikle zemin atkısı dokuma eninden atılır. Bu işlemten sonra zemin atkısı dokuma eninde atılmaktadır. Rölyef etkisi bırakır Sık, seyrak ve atkı yüzlü şeklinde cicim dokumalarının çok sayıda çeşidi Anadolu’da görülmektedir (Acar, 1982, ss.55-59).

Zili: Cicim tarzında dokunur. Motifler genişyüzeylidir.2,3 bazen 5 atkı ipliği üstten atlanıp birer atkı altta kalacak şekilde 2 ayrı desen ipliği (2 atkı ipliği)ile dokunur (Balpınar, 1982, s.25).

Sumak: Cicim ve zilide olduğu gibi ek atkı ipliği kullanılır. Atkı iplikleri her sıra ve çözgü çiftlerine tam olarak sarılmasıyla meydana gelir (Balpınar, 1982, s.26).

Sumak dokunurken önce renkli ipliklerle argaçlar alınır ve ikinci sırada sırayla sağa ve sola birer argaç atlanarak dokuma tekniği uygulanır. Genellikle diğer tekniklere göre fazla tercih edilmez. Her çözgü ipliğine desen ipliği tek sarıldığı için zor bir dokuma tekniğidir (Acar, 1982, ss. 47-54).

Kilim dokuma kendi içerisinde, desen sınırları eğik olan kilim, ilikli kilim, eğri atkılı kilim, çift kenetleme ile yapılan kilim, atkı iplikleri arasına ek atkı sıkıştırılan kilim, sarma kontur ve atkı ipliklerinin aynı iplikten geri dönülmesi ile yapılan kilimler olarak ayrılmaktadır (Aytaç, 1982, s.68).

Kilim, tersi ve yüzü aynı görünen bir düz dokuma türüdür. Boyuna olan çözgü ipliklerinin; bir ön bir arkasından geçen enine olan atkı ipliklerinden oluşan ve tamamen atkı ipliklerinin görüldüğü bir dokumadır. Atkı iplikleri kilimde motifleri oluşturmaktadır. Çözgü ipliklerinin bir alt ve bir üstünden geçen renkli atkı iplikleri kendi alanında gidip gelerek (diğer motif alanına geçmeden) desen oluştururlar. Bu gidiş gelişler esasında dokumada dikey delikler

oluşur. Buna ilikli kilim denilmektedir. Bu delikleri önlemek için ise çeşitli teknikler kullanılır. Ancak kilimde deliksiz olanı tercih edilir ve daha değerlidir (Sözen, 1998,s.184).

Atkı İpliklerinin Aynı Çözümlü İpliği Üzerinden Geri Dönmesi İle Yapılan Kilimler Atkı ipliğinin aynı çözümü ipliği üzerine döndürülmesiyle yapılan bu kilim. Dokumada deseni oluşturan atkı iplikleri her desen alanından dönüşlerinde karşılaştıkları aynı tek çözümü ipliği üzerinden geri dönerler. Bu, eşleştirilmiş çözümü ipliklerini dikey desenin sınırları içinde birbirine bağlayacaktır. Geleneksel Türk kilimlerinde bu teknik kullanılmaz (Acar, 1982; Onukve Akpınarlı, 2003,21).

Deliksiz “Dikey Çizgi Olmayan” Kilimler Bu teknikte ise dikey çizgilerden kaçılarak iliklerin oluşması önlenir ve enine, çapraz çizgilerden oluşan desenlere yer verilir.

Desen Sınırları Eğik Olan Kilimler Genelde enine ve çapraz çizgilerden oluşan desenler dokunarak iliklerin meydana gelmesini önlemek amacı ile tercih edilen bir tekniktir (Acar, 1975, s.21).

Eğri Atkılı Kilim Dokuma

Bu kilim dokuma tekniğinde Atkı iplikleri bazı yerlerde çok sıkı bazı yerlerde gevşek bir şekilde sıkıştırılıp motive göre şekillendirilerek eğik ve yuvarlak hat çizgileri oluşturulur (Akpınarlı, 1998, s.13).

Sarma Konturlu Kilimler Dokuma esnasında meydana gelen ilikler ayrı bir iplikle motif çevrelerine teker teker yukarı doğru dikey, çapraz ve enine sarılarak bir çerçeve oluşturarak elde edilen bir tekniktir. Bu teknikle dokumanın yüzeyinde iğne işlenmiş gibi görünüm kazandırır. İlik oluşmasını önler ülkemizde yaygın olarak kullanılmaktadır (Akpınarlı, 2003, s.23).

Genellikle doğal beyaz, sarı, siyah, turuncu, mavi, yeşil, siyah ve kahverengi renkler Anadolu kilimlerinde en çok tercih edilen renklerdir (Atlıhan 1999, s.39).

Anadolu’nun her yerinde dokuma sanatı yapılır ve kilimde bu sanatlar arasında en çok dokunan çeşididir. Halıdan daha çok kilim tercih edilir. Duvar süsü, seccade, sergi ve süsleme gibi çok çeşitli kullanım alanına sahiptir (Deniz, 2000, s.79).

Kilim Dokumada Kullanılan Araç ve Gereçler

Kilim dokumada malzeme olarak doğal koyun ve keçi yünü kullanılmaktadır.

Kilim dokumada kullanılan araç ve gereçler yer tezgahı, üç ayak, sarma tezgah, ıstar tezgahı, kirkkit, tarak, mekik, varangelen, gücü ve çımbar kullanılmaktadır (Uğurlu, 2018, ss.1-15).

Şekil 22

Kilim dokuma Istar Tezgâhı

Istar tezgâhı: Yörük kültüründe geliştirilmiş, taşınması ve montajı kolay, pratik dikey çözgü tezgâhıdır. İlk Çağ'dan beri Anadolu'da kullanılan bu tezgâh göç sırasında tüm parçalarının alınması ve kolayca kurulması nedeniyle Yörükler ve Türkmenler tarafından yaygın olarak kullanılmıştır (Uğurlu, 2018, ss. 1-15).

Sarma tezgâh: Isparta tipi halıların tamamında bu tezgâh kullanılır. En çok tercih edilen tezgâh tipidir. Halının tezgâhın alt merdanelerinde sarılarak dokunması ile oluşturulduğundan bu ismi almıştır.

Kirkkit; Düz dokumalarda dokumanın enine geçen çözgüler arasından atkıları döverek sıkılaştırmaya yarayan demirden yapılmış dişli aletlerdir (Millî Folklor, 2005, s.66).

Gücü: Yün çözgü yumağı ile arka çözgü ipleri arasından geçirilen ve yumak dolanılıp yapılarak tellerin arasının açılmasını sağlayan araçtır Halk arasında gücü demirine “Güzü” demiri denir

Varangelen: Çözgü aralıklarını açmaya yarar.

Ağaç vidalar: Yan tahtalarla leventleri sıkıştırır.

Tarak Çözgü: Çözgü ipliklerin eşit aralıklarla geçirilmesi için dizilen delikli araçtır. Abau deliklerden çözgü ipleri geçirilip dokuma esnasında atkı ipliklerin eşit olarak dokunmasını sağlayan araçtır Çımbar: Tezgâhtaki kumaşları germek için kullanılan çift taraflı dişli alet (Meb, 2011, ss.1-5).

Bingöl İli ve Yöresinde Kilim Dokumacılığı

Bingöl merkezde, Solhan, Karlıova ilçelerinde açılan halk eğitim merkezlerin öncülüğünde açılan kurslarda yaşatılmaya çalışılan kilim dokumalar çözgüleri pamuk, atkıları yünden dokunmaktadır.

Bölgemizde yapılan araştırmalara göre kilim dokuma günümüzün şartlarında yozlaşarak kaybolmaya yüz tutmuştur. Çok az sayıda kilim dokuma örneklerine ulaşılmıştır. Kırsal kesimlerde geçim kaynağı olan koyun yetiştiriciliği yaygın olduğu için koyunyününden yararlanmaktadırlar. Koyunun kırkılmasından sonra elde edilen yünü yıkayıp, eğirme işlemleri kirmen(eğirtmeç) ile uygulamışlardır. Yapılan araştırmalar kapsamında kilim dokuma sanatımız sadece halk eğitim merkezlerinde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. İlçe ve köylerinde dokumayı devam ettiren kimseye ulaşılamamıştır. Bingöl Kültür Turizm İl müdürlüğünün alan araştırması kapsamında merkezinde depoladığı kilimler belgelendirilmeye ve motif, desen özellikleri bakımından analiz edilmeye çalışılmıştır. Günümüzde metal ve ahşap dik tezgâhlarda dokunmaktadır.

İncelediğim düz dokumalarının kompozisyonlarında genel olarak geometrik motifler hâkimdir. Eli belinde, akrep bereket, pıtrak, göz, tarak ve sandık, koçboynuzu motifleri kullanılmıştır. Motif renk ve kompozisyon özellikleri birbirinden farklı anonim çalışmalar olarak ele alabiliriz. Kilimlerde kullanılan motiflere bereket, nazar, mutluluk, üzüntü gibi inanışlarla anlamlandırılmıştır. Dokunan kilimler daha çok namazlık, heybe ve duvar kilimi olarak kullanılırdı.

Düz dokumalarda koyu renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Yeşil, beyaz, siyah, kırmızı ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Kahverengi renklerde, yünün doğal hali olduğu gibi kullanılır. Dokumalar topladıkları bitkilerden elde edilen boyalar ile yapılmıştır. Günümüzde ise doğal boya ile suni boya birlikte kullanılır. Bazen de dışardan temin ettikleri boyalar ile çalışmaktadırlar

Bingöl ili ve yöresinde ilerleyen teknolojik gelişmeler, fabrikada üretilen kilim ve halıların daha uygun maliyetli olması, hammadde temini gibi sebeplerle kilim dokuma sanatımızı olan ihtiyaç ve ilgi azalmıştır.

Araştırma için yeterli olarak kilim dokuma örneği bulunamamıştır. Elde edilen örnekler ile yörenin kilim dokuma özellikleri incelenmeye çalışılmıştır. Bölgede Solhan halk eğitim merkezinde bu sanatımızın üretimi devam etmektedir. Üretilen ürünler kaymakamlık vasıtasıyla İstanbul, Ankara gibi talep edilen birçok ülkeye gönderilmektedir. Halk

eğitimin malzeme desteği ile yöredeki kadınlar bu sanatı hem öğrenip hem de aile ekonomilerine katkı sağlamaktadırlar.

Kilim Dokuma ürün örnekleri

Şekil 23

Solhan Halk Eğitim Merkezi Kilim Dokuma Örneği

Gözlemin yapıldığı yer: Solhan halk eğitim

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

İplik türleri: Yün

Renkler: beyaz, siyah, mavi, kırmızı, kahverengi.

Dokuma teknikleri: ilikli kilim

Kullanılan motifler: Akrep, çam ağacı

Kompozisyon özellikleri: kilimde bulunan ince bordürlerde siyah mavi, kırmızı renklerde çam ağacı motifleri ile hareketlilik kazandırılmıştır. Siyah zemin üzerine akrep motifleri işlenmiştir.

Şekil 24

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yıpranmış Kilim Parçaları

Gözlemin yapıldığı yer: Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (yıpranmış kilim parçaları)

Gözlemin yapıldığı tarih: 20.05.2022

İplik türleri: Y n

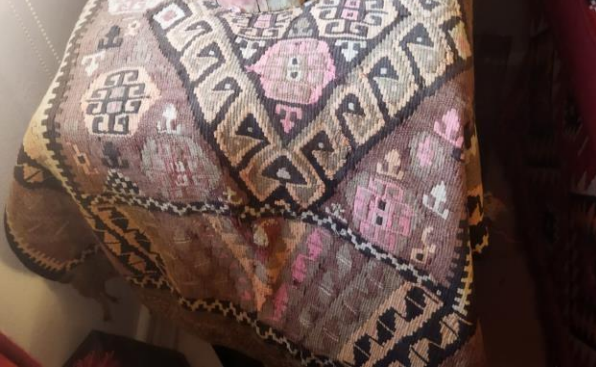
Renkler: beyaz, yeşil, siyah mavi, kırmızı, kahverengi. Sarı, lacivert, krem, pembe

Dokuma teknikleri: ilikli kilim

Kullanılan motifler: tarak,  am ağacı, göz yıldız, akrep, baklava, sa  bağı, koçboynuzu, eli belinde motifleri kullanılmıştır.

Şekil 25

Solhan yıpranmış kilim dokuma parçası

Gözlemin yapıldığı yer: Solhan (yıpranmış, boyutların ölçümüne izin verilmedi.)

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

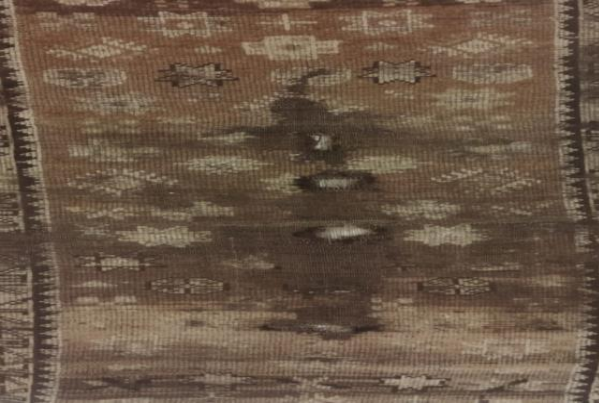
İplik türleri: Yün

Renkler: kahverengi, siyah, pembe, beyaz, krem

Kullanılan motifler: su yolu, tarak, yıldız, bereket, ağacı, göz, akrep, baklava, koçboynuzu, eli belinde motifleri kullanılmıştır.

Şekil 26

Solhan (Arakonak yanmış ve yıpranmış halı dokuma

Gözlemin yapıldığı yer: Arakonak (yanmış ve yıpranmış)

Gözlemin yapıldığı tarih: 17.05.2022

İplik türleri: Yün

Renkler: kahverengi, siyah, beyaz, krem

Kullanılan motifler pıtrak, yıldız, bereket, çam ağacı yolu, tarak, yıldız, bereket, ağacı, göz, akrep, baklava, koçboynuzu, eli belinde motifleri kullanılmıştır.

Palaz(Palas)dokuma: Çeşitli gıdaların üzerinde kurutulduğu genellikle yaygı amaçlı kullanılan düz dokuma türüdür. Çözgüsü renkli ve şerit halinde dar enli boyuna uzun tarzda da yün ile dokunulan kaba dokumalardır. Beyaz renk yün tercih edilir ve siya gri renkte şeritler ile oluşturulur. Halk arasında değersiz sayılan basit iliksiz kilim teknikli dokumalardır (Öztürk, 2007s.65).Çözgüsü iki renk hazırlanıp bir rengi motife göre bir rengi de çözgü ipinin rengine göre bir alt bir üst tekniği kullanılarak yapılır (Soysaldı, 1999,ss. 600).

Şekil 27

Solhan Palas Dokuma Örnekleri

Gözlemin yapıldığı yer: Solhan Ölçü: bilinmiyor.

Gözlemin yapıldığı tarih: 25.05.2022

İplik türleri: Kahverengi Keçi Kılı, Yün ve krem

Renkler: kahverengi krem, siyah, beyaz İliksiz kilim ve dar enli dokumalardır.

Şekil 28

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma  rnekleri

Gözlemin yapıldığı yer: Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü

 l  : bilinmiyor.

Gözlemin yapıldığı tarih: 20.05.2022

 plik türleri: y n

Renkler: kahverengi, turuncu, siyah, beyaz

Şekil 29

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma  rnekl r 

Gözlemin yapıldığı yer: Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü

 l  : bilinmiyor.

Gözlemin yapıldığı tarih: 20.05.2022

 plik türleri: y n

Renkler: kahverengi, kırmızı, turuncu, siyah, Renkli şeritler halinde dokunmuştur.

Heybe. Beş aşamalı dokuma tekniği ile yapılan yapı malzemesinde çözgü ve atkı ipliğinde y n kullanılan dokuma çeşididir. Heybe dokuma özel uzmanlık işi olmakla birlikte beş aşamalıdır. Dokuma sırası; 1. heybe g z -arka kilim parçası, heybe ağı, arka kilim parçası-heybe g z  şeklindedir (Soysaldı, 2013, ss.1-10).

Şekil 30

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma  rnekl r 

Şekil 31

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma  rnekleri

Şekil 32

Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma  rnekleri

Çorap ve Patik Örucülüğü Tanımı Ve Tarihçesi

Türklerde Örucülük sanatının ilk örnekleri M.Ö 8. ve 7. yüzyılda Orta Asya'da yaşayan Hunlara ait Pazırık kurganında bulunmuştur. Bu kurganda bulunan konç kısmı koçboynuzu motifi ile süslü yün çoraplar, Orta Asya Türklerinin el dokuması alanında ne kadar geliştiklerinin bir göstergesi olarak ele alınmaktadır (Diyarbakirli, 1969, s.32).

Anadolu'nun her yöresinin iklim şartlarına göre pamuk, yün ve tiftik kullanılarak yapılan geleneksel örgü sanatlarından biri de çorap örücülüğüdür. İnsanları soğuktan ve hastalıktan koruma amacının yanı sıra üzerlerinde kullanılan desenlerle bireylerin mesleğini, bölgesini, cinsiyetini ve medeni durumunu da yansıtır. Çoraplarda kullanılan desenler bir iletişim aracı görevi görmektedir (Akpınarlı, 2008, ss.600-645).

El örgüsü tekniklerinden biri olan şiş örücülüğü; yün, tiftik, ipek, pamuk vb. Malzemenin oluşturduğu ipliğin bir iğne aleti ile kendi üzerine bükülmesi ve oluşturulan ilmeklerle sabitlenmesi tekniğidir. Bu teknikle oluşturulan ve örgü sanatında önemli bir yer tutan çorap örmek de geleneksel bir zanaattır (Akpınarlı, 2018, s.50-63). Çoraplarda kullanılan desenler nesnel, bitkisel figüratif, geometrik ve sembolik anlamlardan esinlenilerek gruplandırılmıştır. Bitkisel motifler Doğada var olan çiçekler, yapraklar, ağaçlar ve meyveler gibi bitkileri içerir (Ortaç, 2008, ss.644-645).

Geleneksel giyimin bir parçası olan ve sıcak tutmak için kullanılan bir diğer örgü türü de patiklerdir. Çorabın modernize edilmiş hali olarak işlenilen bu örgüler günümüzde çorap örücülüğüne göre daha çok tercih edilmektedir. Çorap örücülüğünde olduğu gibi patiklerde de bitkisel geometrik motifler kullanılır. Ayrıca Kilim ve düz dokumalarda kullanılan desenlerde işlenmektedir. Koçboynuzu motifi, Nazara karşı koruyucu göz motifi, pıtrak motifi, evreni temsil eden hayat ağacı motifi, kötülüklerden koruduğuna inanılan akrep motifi, dişiliğin sembolü olan eli belinde ve suyun önemini vurgulayan su motifleri yaygın olarak patik örgü sanatında kullanılmaktadır (Erbek, 2002, ss.30-45).

Çorap Ve Patik Örucülüğünde Kullanılan Araç Ve Gereçler

İğ: İnsan elinden sonra kullanılan ilk büküm aleti iğdir. Bu aletle yün eğirmek için, evvelce hazırlanmış olan sümeklerden birinden münasip miktarda sağılarak önce elle biraz eğrilir ve bunun ucu iğnin mihveri üzerine bağlanır. Uygulanan teknik ile ağırşak kısmı aşağı gelmiş olan iğ, sağ elin baş ve şahadet parmağı ile suretle döndürülür. Sol el ile başlık üzerindeki sümekten miktarı kâfi yün alınır. İğ dönerken yün eğilmeye başlar. Arada

başparmak yardımıyla ipliğin her tarafının muntazam eğrilmesine dikkat edilir. İğne sarılan eğrilmiş ipliğe sırçan denir (Aytaç, 1982, s. 6).

Çorap ve patik örücülüğünde tek şiş, iki şiş, beş şiş veya tığ kullanılır. Boyları 12-20 cm arasında değişmektedir.

Çorap örücülüğünde kullanılan ana malzeme yündür. Elde edilen yünlerin yün tarağı ile taranıp iğ ile eğirme işlemi yapılarak iplik haline getirilmesi ile oluşur. Yün doğal rengi ile kullanılır. Çoraplar ve patikler 20-25 cm'lik şişlerle örülmektedir. Patikte tığ da kullanılmıştır. Patik örücülüğünde 2-5 -3 mm olan şişler tercih edilirdi. Günümüzde yün ip yerine farklı renkler çeşitliliğinden dolayı orlon ipler tercih edilmektedir.

Bingöl İli Ve Yöresinde Patik Ve Çorap Örücülüğü

Bingöl ili ve yöresinde patik örücülüğü yaygın olarak yapılmaktadır. Özellikle çeyizlerin vazgeçilmez parçalarındandır. Patiklerde de gül, çiçek vb. bitkisel ve geometrik motifler işlenmektedir. Bazı patiklerde halı ve kilim dokumalarında kullanılan koçboynuzu motifinin de işlendiği görülmektedir. Pul ve boncuklarla da yapılan patikler süslenerek Şekil anlamda estetik görünüm kazandırılmıştır. Örücülük bu yörede nesilden nesile günümüzde de yapılmaya devam eden el sanatlarımızdandır. Motif ve renk bakımından zengin çeşitlilik göstermektedir. Renk çeşitliğinde dolayı bölgede orlon iplik tercih edilir.

Çorap Ve Patik Örücülüğü Ürün Örnekleri

Şekil 33

Solhan, Yün Çorap Örneği

Yün ipliklerden örülmüş beyaz, kırmızı, siyah, sarı renklerin kullanılmıştır. Örgü çengel motifi ile süslenmiştir. Çengel motifi, nazara karşı koruyucu bir motif olduğuna inanılır.

Şekil 34

Bingöl Halk Eğitim Merkezi Beş Şiş Tekniği ile Örölmüş Yün Çorap Örnekleri

Şekil 35

Orlon İp Ve Tığ Ve Tek Şiş Ve İki Şiş Tekniği İle Yapılmış Araları Pul Ve Boncuk. Kullanılarak Süslenmiş Küpeli, G l Ve   ek, Suyolu Motifleri İ lenilerek Yapılan Patik Örnekleri

Şekil 36

İki Şiş Örgü Tekniği

Orlon İple İle Yapılan Baklava Dilimli Motifle İle İ lenmi 

Şekil 37

Çengel, Perik(Tarak),Koçboynuzu, Zikzak Motifleri Kullanılarak Orlon İple İle Yapılmış PatikÖrnekleri

Şekil 38

Beş Şiş İğne Tekniği İle Yapılan Bitkisel Gül, Karanfil, Lale, Çiçek Motifleri İle Süslenmiş Orlon İpleİşlenen Patik Örnekleri

Örgü Bebek Yapımı(Amigurumi)

Amigurumi bir Japon oyuncak yapım tekniğidir. Örgü (Ami) ve doldurulmuş (nuigurimi) kelimelerinin birleşiminden gelir. 1950'li yıllara kadar dayansa da tekniklerin günümüzdeki kullanımı 1970' yıllarda kullanılmaya başlamıştır. Japonya'dan bütün dünyaya yayılan bu sanatı her ülke kendi tarzına göre şekillendirmiştir. Tığ ve örgü teknikleri kullanılarak çeşitli oyuncak bebekler tasarlanmaktadır. Ülkemize Japonya'dan uygulanarak gelen bu sanat Türk kültürümüze yabancı değildir (Akın, 2018, ss.27-35).

Oyuncak bebek yapımı Anadolu’da kuşaktan kuşağa devam ettirilen el sanatlarımızdandır. Ülkemizde de amigurumi yapımının bu kadar çabuk benimsenmesinin temelinde kültürümüzde bu el sanatımızın var olmasıdır. Malzeme olarak elyaf, vidalı gözler, çeşitli renkte örgü ipler, dikmek içinse tığ kullanılmıştır. Her türlü iple amigurumi yapılabilir. Tığ örgü ve sık iğne tekniği uygulanır. Bingöl’de kadınların çoğunlukla bu sanatla yaygın olarak ilgilendikleri gözlemlenmiştir. Bu el sanatını ticari anlamda geçim kaynağına dönüştürmüşlerdir.

Örgü Bebek Yapımı Amigurumi Ürün Örnekleri

Şekil 39

Bingöl Halk Eğitim Merkezi Amigurumi Ürün Örnekleri

Şekil 40

Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri

Şekil 41

Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri

Şekil 42

Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri

Bingöl İli ve Yöresinde Taş Resim Sanatı

İnsanoğlunun taşla olan ilişkisi milyonlarca yıl öncesine dayanmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla taşı işleyerek (balta, ok ucu) çeşitli aletler üretmişlerdir. İnsanlar doğadan topladıkları taşlardan yaşamsal ihtiyaçlarını karşılarlarken bir yönden de estetik

bakımdan süslenmek içinde, renkli kayaçlar ve mineralleri takı ve süs objesi olarak kullanmaya başlamışlardır. Taşı ham madde olarak kullanıp geliştirerek mimari ve sanatsal alanda kullandıkları kabartmalar, heykeller ve çeşitli takılar, yapmışlardır. İnsanoğlunun taş işçiliği alanında geliştirdiği yeteneklerinin bir sonucu mozaik sanatını oluşturmuşlardır.

Tarih boyunca mozaik sanatımız, çok sayıda uygarlıkların mabet, yer, duvar, tapınak gibi mimari unsurlarını süslemiş o dönemin inancını, tarzını kültürünü kuşaktan kuşağa aktarmıştır.

Zaman içerisinde bu sanat toplumların hayat şartlarından, kültürel değişimlerinden etkilenerek günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Dönem içerisinde resim ve mozaik sanatının birbirleri ile olan etkileşimi sonucunda çok sayıda sanatçımıza, ressamımıza ilham kaynağı olmuş farklı tarz ve teknikle günümüze uyarlanan Taş resim sanatı keşfedilmiştir. Bingöl ili ve yöresinde de ressam Ali Rıza Kılıç'ın önceliğinde Bingöl Halk eğitim, Bingöl Üniversitesi ve il kültür turizm müdürlüğünün destekleri ile açılan atölye ve kurslar sayesinde bu sanatımız toplumumuza kazandırılıp devam ettirilmektedir.

Bingöl'ün dağlarından toplanılan renkli taşlar kırılıp toz haline getirilir. Havan kullanılarak el gücü ile dövülüp ufalanıp elekten geçirilir. Toz şeker büyüklüğüne getirildikten sonra tozlardan arındırılıp kurutulur. Ardından renklerine göre ayrılıp gruplandırılır.

Taş resim sanatının en önemli özelliği renklerin tamamen doğal yöntemlerle hazırlanmasıdır. Hazırlanan taş tozları boya kullanılmadan resim sanatının tekniklerinden yararlanılarak tabloya dönüştürülür. Tablolara farklı renk ve zenginlik kazandırmak için likit, ditsen, lamatit, manganez, barit, safir, jasper, Oltu, obsidyen,

Gibi doğal taşlardan da yararlanılmaktadır. Özel sipariş kapsamında yapılan tablolarda yurt dışından malzeme temin edilmektedir. Bölgede bulunan taşlardan daha çok yeşil, turuncu, kahverengi, krem, siyah ve kırmızı tonlar elde edilir. Resim sanatında uygulanan yağlı boya tekniği bu sanata yansıtılmıştır. Hat sanatından da esinlenerek çalışmalar oluşturulmuştur.

Taş resim sanatının en önemli malzemesi tutkalıdır. Ağaç tutkalı ve polyester tutkalın karışımıyla hazırlanan özel yapıştırıcı malzeme kullanılır. Doğal taş tozları tuval olarak hazırlanmış ahşap tahtalara hazırlanan bu yapıştırıcı ile 1 ince, orta, kalın fırçalar vasıtasıyla sabitlenir. Uygulanan resim teknikleri ile özel tablolar üretilir. Porselen ve seramik olan dekoratif ürünlerin süslenmesinde de bu teknik kullanılabilir.

Taş Resim Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler

Şekil 43

Havan, süzgeç

Havan: Yöreden toplanılan doğal taşların dövülüp ufalanmasını sağlayan araçtır. Ufalanmış taşlar, elekten geçirilerek toz haline getirilir.

Şekil 44

Plastik Kaplarda Gruplandırılmış Taş Tozları

Plastik kaplara toz şeker kıvamına getirilen taş tozları renklerine göre gruplandırılarak kullanılır.

Şekil 45

Ahşap ve polyester tutkalın karışımı ile hazırlanmış tutkal ve fırça seti

Ahşap ve polyester tutkalın karışımı sonucu hazırlanmış yapıştırıcı malzeme fırçalar kullanılarak taş tozlarını tabloya sabitler.

Şekil 46

Tablo Yapımında Tuval Olarak Kullanılan Farklı Ebat Ve Ölçülerde Hazırlanmış Ağaç Çerçeveler

Şekil 47

Bingöl Dağlarında Bulunan Doğal Taşlar

Şekil 48

Kristal Taş Örnekleri

Bazı tabloların süslemelerinde kullanılan yarı değerli taşlar(kristal yapıya sahip taşlar tercih edilmemektedir.)

Şekil 49

Mask, Porselen ve Seramik Ürünler

Taş Resim Sanatı Ürün Örnekleri

Şekil 50

Kara Lastik 70x100cm

Şekil 51

Atların Aşkı 67x100

Şekil 52

Taş ev 100x70

Şekil 53

Çile 60x80

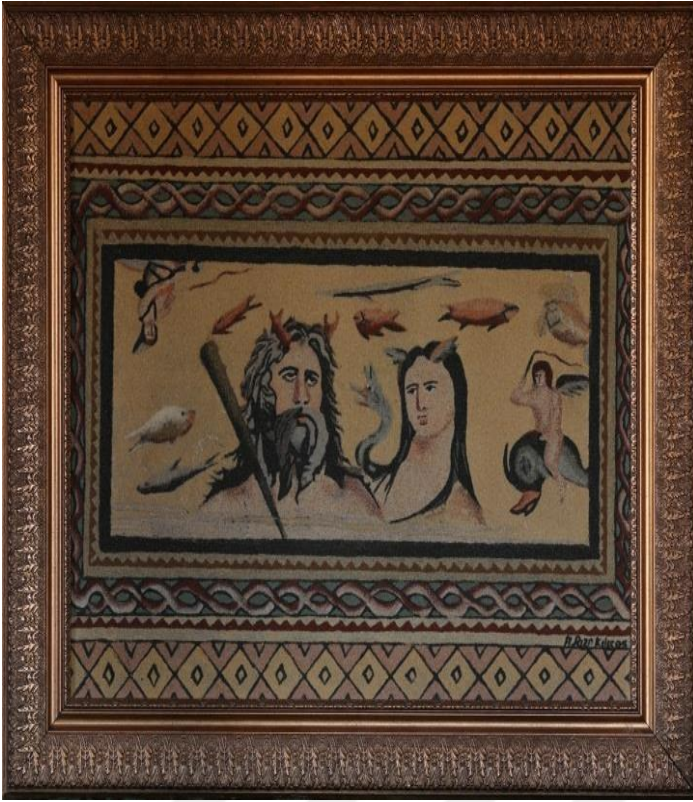
Şekil 54

Sokak 65x100

Şekil 55

Zeugma 60x80

Şekil 56

Portre 50x70

Şekil 57

Porte 50 x70 cm

Şekil 58

Kadın 40X50 cm

Şekil 59

Peyzaj 50x70

Şekil 60

Dere 50x70cm

Şekil 61

Alaca Geyik 40x60 cm

Şekil 62

Tuğra 40x50 cm

Şekil 63

(Hüzünlü kadın 40x50cm)

Şekil 64

Zine Zeydan 35x50cm,

Şekil 65

Şahmeran 40x50cm

Şekil 66

Hat 55x55cm

Şekil 67

Allah 40x40 cm

Bingöl ili ve Yöresinde Su Kabağı İşleme Sanatı

Beyaz çiçekli kabak olarak bilinen ve Afrika ile bazı Asya ülkelerinde sebze olarak tüketilen kabak [*Lagenaria siceraria* (Molina) Standley] karbonhidrat, A vitamini, C vitamini ve mineraller açısından oldukça zengin bir türdür. Sarmaşıkgiller familyasından bir bitki olan kabak, çeşitli ülkelerde kaynatılarak, kızartılarak veya içleri doldurularak yenir. Olgunlaşmış meyveler ise su kabı, yemek kabı, çanak, müzik aleti, dekoratif amaçlı ve kuruduktan sonra balık ağlarına taşıyıcı olarak kullanılmaktadır (Özarslandan, 2011, ss.687-688).

Eski çağlarda insanlar su kabaklarını günlük hayatın birçok alanında kullanmışlardır. Örneğin; Nemi alma özelliğinden dolayı banyoda tas olarak veya mutfakta tuz ve pirinç depolamak için kullanılırlar. Günümüzde su kabakları ustaların ellerinde bazen avize bazen de abajur veya masa süsü olarak hayat bulmaktadır. Anadolu'nun da kendine has kabakları vardır. Su kabaklarının kullanım alanı günümüzde artık abajur, avize yapılarak sanata dönüştürülmüştür. Su kabağının üzerinde delikler açarak, değişik şekilleri oyarak, yakma dağlama ile desenler oluşturarak boncuklarla yüzeyini süsleyip avize yâda gece lambası olarak tasarlanır. Bu sanat günümüzde Anadolu'nun her bölgesinde yaygınlaşmıştır. Bingöl ili ve yöresinde de yapılmaktadır. Özel olarak yörede yetiştirilen su kabakların içi matkapla ve tel yardımı ile temizlenir. Temizlenen kabaklar kurutulur. Dış yüzeyi de tel yardımı ile temizlenip pütürlü tarafları zımpara ile pürüzsüz hale getirilir. Parşömene ya da eskiz kâğıda çizilen desenler su kabağına geçirilir. Çizim işlemi bittikten sonra delme tekniği, boncuklama tekniği, kumlama tekniği, yakma tekniği oyma ve boyama teknikleri kullanılarak yüzeye süslemeler yapılır. Boyama işlemi için kalıcılığı ve kalitesinden dolayı akrilik boyalar tercih edilir. İsteğe bağlı olarak çeşitli boncuklar yapıştırılarak çeşitlilik kazandırılır. Avize yâda gece lambası olarak tasarlandığıysa düzenlenen elektrik sistemi ile ampul yerleştirilerek ürünler oluşturulur.

Su Kabağı İşleme Sanatında Kullanılan Araç Ve Gereçler

Şekil 68

Farklı Ebatlarda Temizlenmiş Ve Kurutulmuş Su Kabakları

Şekil 69

Ahşap Oyma Uçları

Şekil 70

Şarjlı Matkap

Tel, su kabağının içini temizlemek için kullanılır.

Şekil 71

Parşömen yada Eskiz Kağıdı Kullanımı

Parşömen yâda eskiz kâğıdı desen aktarmada kullanılır.

Şekil 72

Yakma Dağlama Aleti

Yakma, dağlama aleti, su kabağı ve ahşap ürünleri yakarak şekillendirmek için kullanılır.

Akrilik Boyalar: duvar, ahşap, kâğıt, tuval, cam, metal ve benzeri her türlü yüzeyde kullanılabilecek parlak boyalardır.

Şekil 73

Boncuk Kullanımı Su Kabağı Örneği

Boncuklar: Yüzeyi süslemek için kullanılır.

Su kabağı işleme sanatı ürünleri

Şekil 74

Bingöl Su Kabağı Atölyesi

Şekil 75

Bingöl Su Kabağı Örneği

Şekil 76

Bingöl Su Kabağı Oyma tekniği Örneği

Şekil 77

Bingöl Su Kabağı Yakma tekniği Örneği

Şekil 78

Bingöl Su Kabağı Oyma Tekniği Örneği

Şekil 79

Bingöl Su Kabağı Yakma Tekniği Örneği

Şekil 80

Bingöl Su Kabağı Örnekleri

Şekil 81

Bingöl Su Kabağı Boyama Örneği

Deri Sanatının Tanımı ve Tarihçesi

Hayvanlardan yüzölerek alınan, konservenin depolarda saklanan veya tabakhanelere götürülen, ön işlem görmüş veya tabaklama için ön işlem görmüş derilere "ham deri" denir, deriler işlenirken yapılabilir. "imal edilmiş deri" olarak bilinen ürünlere dönüştürülür (Dağtaş, 2007, ss.11-12).

İlk çağlarda göçebe olarak yaşayan ve yaşamlarını avcılıkla sürdüren insanlar, vücutlarını dış etkilerden, zaman zaman sıcaktan ve soğuktan korumak, doğal şartlara ve çevreye dayanabilmek için yedikleri veya avladıkları hayvanların deri ve derilerine ihtiyaç duymışlardır (Coşkun, 2008, ss.648).“ Deri, insanın taş ve ahşaptan sonra en başta kullandığı doğal kaynaklardan biridir. Ham deri, kürk ve köselelerin tarih öncesi çağlardan beri kullanılmasının yanı sıra giyim ve çeşitli günlük eşyalarda kullanılması, derinin kullanımının insanlık tarihi kadar eski olduğunu düşündürmektedir (Yıldız, 1987, s.22). Türkler, deri sanatını Orta Asya başlayarak diğer bölgelere de yaymışlardır. Deriyi işleyerek ihtiyaca cevap verebilecek işlevler elde etmişlerdir. Orta Asya'nın Hun Pazırık kurganlarından elde edilen keçenin yanında aplike tekniği ile yapılan hayvan motifleri işlenmiş deri semerler örtüleri, hasırlar, mutfak eşyaları, kaftan ve içi kürklü çizmeler, savaş aletleri bulunmuştur o dönemde derinin kullanımı ve teknikleri ile ilgili ilgili bilgiler elde edilmiştir (Kayabaşı, 2007, s.15).

Hun kurganının yanı sıra Uygur ve Göktürk gibi Türk topluluklarının kurganlarında da deri eşyalara rastlanmıştır Türk deri sanatı, Anadolu Selçukluları dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde yüksek kalite düzeyine ulaştırmıştır (Dağtaş, 2007, s.20-35). Osmanlılar döneminde altın çağını yaşayan bu sanat özellikle saray atölyelerinde üretilen deri örneklerinde büyük başarı yakalamıştır. Kitap kapları, hurçlar, değişik sandıklar, giyim eşyası, kapı perdeler, kemerler, çantalar vb. çeşitli kullanım alanlarında ince işçilik ve süslemeleri ile günümüze kadar gelen külür ve sanat değeri açısından kalıcı ve anlamlı belge niteliği taşımaktadır (Özdemir, 2007, ss.66-82).

Deri birçok kullanım eşyasında tercih edilen maliyetli bir malzemedir. El sanatları açısından derinin kullanımı teknikleri işçiliği açısından zengin olduğu için tasarlanamayacak ürün yok gibidir. Her alanda kullanımı mevcuttur. İş yeri ev gibi yaşam mekânlarında çeşitli dekoratif ürünlerin yapımında, giyimde ev tekstili ürünlerinde rahatlıkla kullanılmaktadır. (Tunç, 1997, s.4).

Deri sanatının günümüze ulaşan ve kullanılan çok farklı teknikleri bulunmaktadır.

Aplikasyon tekniği: bir malzemenin üzerine iki farklı özellik barındıran malzemeleri yapıştırarak, dikerek süsleme yapılacak yüzeye eklemektir.

Kabartma tekniği: Uygulanacak alana göre farklı biçimde yapılır. Özel hazırlanmış kalıplar istenilen ölçülerde kesilip süslenilip oyulmuş yüzeye yapıştırılır. Düz yüzey üzerinde hazırlanan süslemeler çıkıntı olarak görülür (Özdemir, 2007, ss.66-82).

Oyma tekniği: Tıraşlanarak inceltilen deri oya, dantel gibi linör bıçağı ve oyma bıçakları ile işlenip renkli yüzeylere akarılır. İnce estetik görünümlü bezeme tekniğidir.

Kakma(Gömme) tekniği: Deri parçalarını düz bir zemin üzerini oyarak yapılan deri parçalarını yerleştirme tekniğidir (Turani, 1993, ss.20-45).

Yakma tekniği: Yakma aletleri kullanılarak yüzeyde hazırlanan desenleri yakarak şekil vermedir.

Baskı tekniği: Tahta, metal yüzeylere desen hazırlanır. Genellikle dericilikte metal baskılar kullanılır. Hazırlanan metal kalıplar deri yüzeye boyanarak yâda ısıtılarak aktarılır.

Boyama tekniği: Akrilik, kumaş, anilin ve çiçek boya ları kullanılarak deri üzerine hazırlanan desenler renklendirilir. Anilin boya tercih edilir. Kumaş, çiçek gibi boyalar ise ispirto kullanılarak açık yâda koyu tonları elde edilir.

Islatarak şekil verme tekniği: Mask çalışmalarında uygulanan bir tekniktir. Su ile ıslanıp şekillendirilen deri istenilen forma getirilir.

İşleme tekniği. Deri iğneleri ve mumlu, Sırlı ipler yardımıyla çeşitli desenlerle yüzey süslenir,

Deri Sanatında Kullanılan Araç Ve Gereçler

Şekil 82

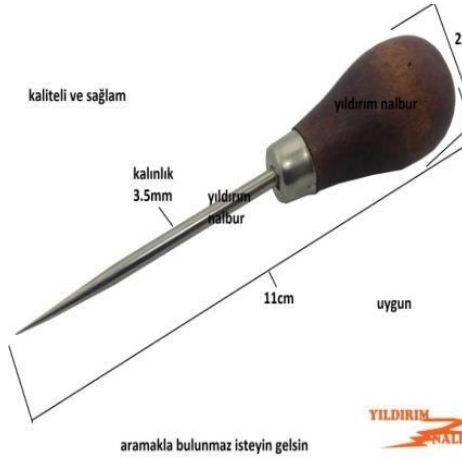
Ayarlı Çarklı Zimba Örneği

Ayarlı Zimba (Çarklı Zimba) : deri ürünlerin yüzeyinde istenilen ebatta delikler açmaya yarayan malzemedir (Gökçesu, 2002, s.21).

Şekil 83

Biz Örneği

Mukavva, karton, kanvas, deri gibi kalın ve sert malzemeleri delmeye yarar. Malzemeyi işaretlemeye, delik açıp içinden iplik geçirmeye yarar.

Deri kesim bıçağı: Deri kesme ve işaretlemeye yarar.

Oyma kalem: Metal uç ve ahşap sap olmak üzere iki parçadan oluşan bir alettir. Cderi yüzeyini güzelleştirme, desen kazıma, oyma tekniğinde kullanılan alettir. (Gökçesu, 2002, s.29).

Fırça: Derilerin yüzeylerine boyamak ve parlatma için kullanılan araçtır Suluboya, yağlıboya, ayakkabı fırçası gibi çeşitleri vardır (Gökçesu, 2002, s.31).

Deri Dikiş İğneleri: Deri ve kürk dikiminde çeşitli ebatlarda bir ucu delikli bir ucu sivri olan aletlerdir. İğnelerin uçlarının keskin olması, deri yüzeyinde iğnenin batmasını kolaylaştırır. Aynı zamanda deriye zarar vermeden dikmeyi sağlar.

Linol bıçağı: Deri yüzeyi süslemede deseni kazımak için kullanılır. Desenin kontur kısımlarını belirtmek için kullanılır.

Mermer: Deri kıvrırma, kesimi, tıraşlama gibi işlemlerde kullanılan yardımcı araçtır.

Deri boyası: Sıvı yâda katı olarak yerlerdeki malzemelerin rengini değiştiren renkli maddelerdir. Deri boyamada daha çok anilin boya kullanılır. Tekniğine göre guaj, akrilik, çiçek boyaları da tercih edilmektedir.

Davul derisi: Vurma çalgıların yapımında kullanılan kalitesiz ince derilerdir. Dekoratif ürünleri süslemede kullanılır.

Kösele: Büyükbaş hayvanların derilerinden yapılır. Kolay şekil alması ve forma sokulmasından dolayı çoğunlukla tercih edilir

Sırım: Meşinin uzun ince alde kesilmiş yüzey süsleme ve kenar temizliğinde kullanılan türüdür.

Yapıştırıcılar: Deri de bally yada derty yapıştırıcılar kullanılır.

Bingöl İli ve Yöresinde Deri Sanatı

Bingöl de deri sanatı son dönemlerde açılan kurslar vasıtasıyla yaygınlaşmıştır. Bölgede hayvancılık yapılmasına rağmen deri sanatı hak ettiği değeri görememektedir. Bölgede deri imalatı yapan, deri malzemeleri üreten herhangi bir atölye yoktur. Açılan kurslar sayesinde dericilik sanatı bölgede devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Malzeme temini başka şehirlerden sağlanmaktadır. Bölgede zor şartlarda devam ettirilen dericilik sanatı açılan kurslar sayesinde üreten kadınların geçim kapısı haline gelmiştir. İnternet ortamında başka şehirlere, çanta, kemer, cüzdan, tablo gibi çok sayıda ürün tasarlayıp internet satışını yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalarda Kösele deri kullanımının tercih edildiği dövme, yakma, boyama, eskitme, kabartma gibi birçok tekniğin bir arada kullanıldığı ürünler incelenmiştir. Bingöl ili ve yöresinde dericilik sanatının geliştirilmesi için atölyelerin açılması, bu sanatın tanıtılması bakımında projelerin oluşturması büyük önem taşır. Hayvancılıkla geçimini sağlayan bir bölge için dericilik sanatına gereken değerin kazandırılması bölgenin ekonomik istihdamı için gereklidir.

Deri sanatı ürünleri

Şekil 84

Deri Kösele Çanta Örneği

Kösele deri, çanta kenarları çarklı zımba ile delinmiştir. Üzerine deri iğnesi kullanılarak kenarlarısıırım, mum ipi ile süslenmiş. Linörbıçağı kullanılarak Oyma tekniği ile motifler deriye işlenmiştir.

Şekil 85

Deri Kösele Çanta Örneği

Kösele deri üzerine iki renk boyama tekniği uygulanmış, Çantakenarları çarklı zımba ile delinip deri iğnesi kullanılarak mum ipiyle süslenmiştir. Hazırlanan desen Kraft uçları ile oluşturulmuştur. Linör bıçağı ile de konturyapılmıştır.

Şekil 86

Deri Tablo Örneği

Bingöl'ün Yüzen adası kösele deri üzerine oyma, kabartma, boyama teknikleri kullanılarak işlenmiştir.

Şekil 87

Deri Tablo Örneği

İstanbul'un güzellikleri oyma, kabartma, boyama yakma tekniği kullanılarak deri işlenmiştir.

Şekil 88

Deri Tablo Örneği

Bingöl'ün kayak merkezi, Çır Şelalesi, Solhan Yüzen adasıderinin boyama, kabartma, oyma tekniği ile kösele deriye işlenmiştir.

Şekil 89

Deri Kösele Çanta Örneği

Aplikasyon tekniği uygulanarak kösele deri üzerine gül motifi işlenmiştir.

Şekil 90

Deri Kösele Çanta Örneği

Farklı Kraft uçları ile kösele deri üzerine motifler oluşturulmuştur.

Şekil 91

Deri Kösele Çanta Örneği

Aplıkasyon tekniği ile kösele deri üzerine motif yerleştirilmiştir.

Şekil 92

Davul Derisinden Yöresel Anahtarlıklar

Davul derisinin ıslatılması şekillendirilmesi ile oluşturulan yöresel anahtarlıklar

Şekil 93

Hediyelik Deri Ürünler

Bingöl İli ve Yöresinde Dekoratif Ev Tekstili

İnsanlık tarihi kadar eski olan tekstil; zaman içerisinde tasarım, teknik, malzeme ve teknoloji anlamında kendini geliştirerek ve yeniliklerle Tarih boyunca insanoğlunun en önemli ihtiyaçlarından biri olan giyim, aksesuar ve ev tekstili gibi ürünlerin tasarımı ve üretimi günümüze kadar zenginleşerek çok önemli bir alan haline gelmiştir (Erdoğan, 2019, ss.86-89).

Ev tekstilleri; insan ve mekân ortamı üzerinde yaşam mekânlarında kullanılan, tekstil ve kısmen giyim ürünlerini kapsayan bir giyim alt ürün dalıdır (Durur, 2009, ss.10-18).

Ev tekstili; Genel anlamda Nevresim ürünleri, yatak odası ve banyo perdeleri, döşemelik kumaşlar, halılar, perdeler, battaniyeler, havlular, bornozlar, masa örtüleri, banyo ve mutfak havluları, temizlik bezleri, yorgan, yastık, köpük torbası gibi geniş bir tekstil yelpazesini içermektedir (Durur, 2009, s.18) bir tekstil ürününün tanımlanabilmesi için öncelikle ürünün hangi sektörde kullanıldığının tespit edilmesi gerekmektedir. Kullanım alanlarına göre ev tekstili; mutfak tekstili, oturma odası tekstili, çocuk odası tekstili, çocuk odası tekstili, yatak odası tekstili, banyo tekstili ve bahçe tekstili olarak gruplandırabiliriz. Bu unvanlar üretim ve satış tanımlarında kullanılmaktadır. Ev tekstili aynı zamanda otel, hastane, yat, catering işletmeleri ve ofis gibi mekânlarda da farklı malzeme ve üretim tarzlarında kullanılmaktadır.

Bingöl ili ve yöresinde dekoratif ev tekstili alanı olan el sanatlarımız günümüzde yaygın olarak yapılmaktadır. Dekoratif ev tekstili alanını bölgede canlılığını, değerini korumasının en önemli sebebi çeyiz hazırlama geleneğidir. Bingöl'de Çeyiz hazırlama geleneği kız çocuğun doğumuyla başlayıp evlendiği güne kadar devam etmektedir. Her evde kadınların el emeği göz nuru olarak hazırladıkları bir genç kızın sandığında evlendiğinde temel ihtiyaçları olan dikiş.

Nakış teknikleri ile yapılan kanaviçeler, havlu takımları yatak, yorgan, nevresim takımları, çeşitli örtüler, yastık, minder ve çeşitli el ürünleri yer almaktadır. Yöredeki kadınların kendilerine özgü öz yeteneklerini, zevklerini, duygularını yansıtarak işledikleri nakışlar kanaviçeler, renkli kumaşlarla diktikleri tekstil ürünlerinin yüzeylerini süslemekte evlerin vazgeçilmez parçaları haline gelmektedirler. Günümüzde kuşaktan kuşağa aktarılacak anneden kıza geleneksel yöntemlerle öğretilerek varlığı sürdürmeye devam etmektedir. Bölgede bu sanata duyulan talepten dolayı halk eğitim merkezleri tarafından 200 e yakın dikiş nakış ağırlıklı kurslar açılmaktadır. Kırkyama ve kanaviçe işleme, dekoratif ev tekstili ürünlerinde en çok kullanılan tekniklerdir.

Dekoratif Ev Tekstilinde Kırkyama kullanımı

Türk insanının tutumluluğunun estetikle birleştiği kırkyamalar, büyük kumaş parçalarının belirli bir düzende dikilmesiyle oluşturulan yüzeylerdir. Genel olarak bu kumaş parçaları, kullanan kişinin tercihlerine göre desen ve renk dengesi dikkate alınarak kombinlenmektedir. Mevcut kumaş miktarı, dikilecek kumaşın tipini belirler. Kırkyama tekniği ile seccade, yastık kılıfı, bohça, çarşaf, mendil, yorgan üstü, giysi ve çeşitli battaniyeler dikilir. (Karatay, 2019, s.144).

Eskiyen veya yırtılan ürünlerin tekrar kullanılması için yıpranan veya yırtılan bölgeye başka bir kumaş parçasının eklenmesi işlemine yama denir. Yamacılık, uzun bir süre yoksul insanlara kıyafet dikme işi iken zamanla bir sanat haline geldi.

Kırkyama adı altında üretilen ürünler; örtü, giysi, battaniye, çanta, şapka gibi tekstil ürünlerinde, çarşaf, yastık, çarşaf gibi ev tekstili ve hatta döşemelik kumaşlarda kullanılmaktadır (İzmer, 2001, s.5).

Bingöl ili ve yöresinde kırkyama tekniğine yoğun ilgi vardır. Özellikle ev tekstil ürünlerinde bu teknikle yastık yüzleri, nevresim takımları, pike gibi çok sayıda ürünün yapımında tercih edilmektedir. En önemli tercih edilme nedeni atık ve işlev göremeyen kumaşların bu teknikle değerlendirilip estetik görünüm kazandırılmasıdır

Kırkyama tekniğinde kullanılan araç ve gereçler kalıplar, makas, iğne, iplik, mezura, cetvel, parşömen, kalemin konturünü belirtmek için beyaz sabun, çeşitli renklerde kumaşlar kullanılmaktadır. Kumaş olarak kadife, muslin, pazen, fisto, atlas gibi kumaşlar tercih edilir. Penye tarzında olan kumaşlar esnekliğinden dolayı kullanılmaz. Kırkyama da genellikle geometrik formlar yıldız, üçgen, kare vb. Oluşturulmaktadır. Bingöl ili ve yöresinde kırkyama yoğun ilgi ve taleplerle açılan kurslar sayesinde canlılığını sürdürmektedir.

Kırkyama Ürün Örnekleri

Şekil 94

Pamuklu Kumaş Üzerine Üçgen Parçalardan Kırk Yama Tekniği İle Geometrik Formda Yapılmış Pike Takımı

Şekil 95

Pamuklu Kumaş Üzerine Kare Formda Kesilmiş Parçalardan Kırk Yama Tekniği İle Yapılmış Yorgan Yüzü

Şekil 96

Kadife Kumaş Üzerine Üçgen Parçalardan Kesilip Kırkyama Tekniği İle Yıldız Motifi Oluşturulmuş Yastık Yüzleri

Şekil 97

Bebek Battaniyesi Kırkyama Örneği

Şekil 98

Kadife Kumaş Üzerine Kadife Parçalarla Kare, Dikdörtgen, Üçgen Formlarla Oluşturulmuş Kırkyama Yastık Yüzleri

Şekil 99

Farklı Formlarda Hazırlanmış Yastık Yüzü

Şekil 100

Kırkyama Tekniği İle Yapılmış Nevresim Takımları

Dekoratif Ev Tekstilinde Kanaviçenin Kullanımı

Kanaviçe, diğer dikiş tekniklerine göre basit bir işleme olup, çarpı şeklinde birbirlerini keserek yapılan nakış tekniğidir. Bu teknik çapraz dikiş (cross stitch) ismi ile de adlandırılır. Avrupa'da bu dikiş tekniği, Türkçe 'de çapraz dikiş anlamına gelen "'cross stitch" olarak adlandırılır. Nakış Kaynaklarında Numaralı İğneler grubunda ele alınan bu teknik, uygulamada benzer olan diğer tekniklerle birlikte "needle point" (iğne puanı) başlığı altında yer almaktadır (Ganderton, 2009, s.117).

Kanaviçe, uygulandığı kumaşın özelliğine göre iplikleri sayılarak ve iplikleri hesaplanarak yapılan bir nakış türüdür çapraz iğne, çarpı işi, kanava isimlerle de anılmaktadır (Barışta, 1997, s.45). Kanaviçe ipliği sayılabilen tüm kumaşlarda kolaylıkla işlenir. Çapraz dikiş olarak bilinen bir kumaş türü, çapraz dikiş tekniğini çok sayıda ipliğe sahip kumaşlara uygulamak için kullanılır. Nakış yapılacak desenin veya konturun boyutuna göre kesilmiş kanaviçe kumaşı, işlenecek ana kumaş üzerine yayılarak işlenebilir. Nakış yaparken çapraz dikişli kumaştaki kareler kullanılır. Nakış tamamlandığında, kumaşın eni ve boyundaki iplikler çapraz bir dikişle çekilerek tasarım ana kumaşa tutulur. Bu nedenle kanaviçe (çapraz iğne) tekniği adını tekniğin uygulandığı kanaviçe kumaştaki almıştır (Koçak, 2021, ss.238-259).

Bingöl ili ve yöresinde kanaviçe çeyizlerin önemli parçalarını oluşturur. Günümüzde farklı olarak modern desenlerle birlikte kullanılan kanaviçenin, takı, kitap ayracı, dekoratif

yastık, havlu, dekoratif ürünler veya giysi parçaları gibi kullanım alanları geliştirilmiştir. Bölgede yapılan kanaviçe işlemler çoğunlukla bitkisel motifler ile süslenmektedir. Kır çiçekleri, menekşe, karanfil, lale, bahar çiçekleri, gül ve tomurcuklar, çeşitli yaprak ve çeşitli kıvrımlı dallar genellikle tercih edilen motiflerdir. Bu teknikle yastık yüzleri, nevresim takımları, runnerlar, havlu takımları gibi dekoratif ev tekstil ürünlerinin yüzeyinde kullanılmakta el emeği ürünlere estetik görünüm kazandırılmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak bu sanatımız yaşatılmakta varlığını yöremizde sürdürmektedir.

Kanaviçe Ürün Örnekleri

Şekil 101

Etamin Kumaşa Kanaviçe Tekniği İle Çiçek Motifleri İşlenmiş Runner Takımı

Şekil 102

Etamin kumaş üzerine kanaviçe tekniği ile hazırlan yastık yüzleri

Şekil 103

Kanaviçe havlu takımları

Şekil 104

Kasnak İçerisinde Dekoratif Duvar Süsü Olarak Hazırlanan Çiçek Motifli Kanaviçe Örneği

Şekil 105

Kanaviçe Runner Örtüsü

Şekil 106

Kanaviçe Yastık Yüzü Takımı

Şekil 107

Kanaviçe Runner Örtüsü

Şekil 108

Nevresim Takımı Kanaviçe

Şekil 109

Kanaviçe Seccade Örneği

Yöresel Sanatçılar

Şekil 110

Ali Rıza KILIÇ Atölyesi, Ali Rıza KILIÇ (Taş Resim Sanatı)

Bingöl'ün Kuruca köyünde yaşayan Ali Rıza Kılıç (47), küçük yaşta yaşadığı ağır kekemeliği nedeniyle toplumda dışlanmış ve ruhsal anlamda rahatlamak için taşlarla ilgilenmeye başlamıştır. Maddi yetersizliklerden dolayı ortaokulu bırakmış yurtdışında çalışmıştır. Ülkesine döndükten sonra Elazığlı ressam Bünyamin Cumhurcu ile tanışmış taşlara olan ilgisini sanata dönüştürerek hayatını değiştirmiştir. Bingöl'ün dağlarından topladığı taşları ezerek toz haline getirip tablolar üretmeye başlamıştır. Bünyamin Cumhurcu' nun etkisi ve sanat görüşünden ilham alıp bu sanatı Bingöl'e tanıtıp ve kendi tarzını üslubunu tablolarla yansıtmayı başarmıştır. Resimlerinde daha çok Anadolu'yu konu olarak işlemiştir. Taş resim sanatıyla hat tablolar da yapmıştır. Dekoratif ürünler seramik, porselen yüzeylerde taş resim sanatı tekniğini uygulayarak kendine özgü ürünler çalışmaktadır.

Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda sergi açmıştır. Kendi atölyesinde yaptığı çalışmalarla eşsiz tablolar üretmeye devam etmektedir. İlk sergisini 1998 de Bingöl'de açmıştır. İstanbul Ankara ve Diyarbakır'da sergiler açmıştır. Çeşitli karma sergiler ve 29 kişisel sergisi olmuştur. Yurt dışında çok sayıda sergi açmış yapmış olduğu çoğu eserini yurt içi ve yurt dışında çoğu ülkeye satmaktadır. Bingöl'de de kendisinin öncelik ettiği projeler kurslar ve açmış olduğu atölyesinde bu sanatı devam ettirmek gelecek nesillere aktarabilmek adına eğitimler düzenlemekte öğrenciler yetiştirmektedir.

Şekil 111

Ali Rıza KILIÇ Arşivinden

Şekil 112

Ali Rıza KILIÇ Atölyesi

Şekil 113

Yılmaz Kaya Atölyesinden (Su kabağı İşleme Sanatı)

Yılmaz Kaya, küçük yaşlarda babasının marangoz atölyesinde çırak olarak başlamış ahşaba olan ilgisini daha sonra sanata dönüştürdü. Çocukluk döneminde doğada bulduğu kabakları doğal malzemelerle yontarak ilk çalışmasını yaptığını belirtmiştir.

Bingöl merkezde kendisine bir atölye kurarak doğadan topladığı odun, ahşap parçalara işlediği motiflerle hayat vermiştir. Kendisi bahçesinde yetiştirdiği su kabaklarından sanatsal ürünler yapmıştır. Su kabağından avize, abajur, dekoratif süslemeler üretmiştir. Ahşap, boyama, yakma, oyma gibi pek çok tekniği bir arada kullanarak kendine özgü tarasimler oluşturmaktadır. Yaptığı ürünleri satarak geçimini sağlayan sanatçı bu sanatı Bingöl'de devam ettirmek için ücretsiz eğitimler verip kurslar açmaktadır.

Şekil 114

Yılmaz Kaya Atölyesinden

Şekil 115

Selma Buldağ Atölyesinden

Selma Buldağ (38) yaşında Bingöl de 4 çocuklu bir ailenin kızı olarak büyümüştür. İlkokulu bitirdikten sonra eğitim hayatına devam edememiştir. Okuma aşkı içinde hep devam etmiştir. Kız kardeşi öğretmen olduktan sonra kendisi de açık öğretimden eğitim hayatına devam ederek Bingöl üniversitesi tekstil bölümünden mezun oldu. Diyarbakır'da deri çanta kurslarına katılıp bu alanda kendini geliştirdi. Bingöl Halk eğitim merkezinde de Usta öğretici olarak deri alanında kurslar açarak öğrenciler yetiştirdi. En büyük hedefi kendi çanta markasını oluşturmak ve bu sanatı ülkemizde geliştirip devam ettirmektir.

Şekil 116

Selma Buldağ Atölyesinden

Şekil 117

Tuğçe Kaya Sanat Evi

Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi' El sanatları öğretmeni olarak mezun olan Tuğçe Kaya, Bingöl ilinde, sanatı bölgede geliştirmek amacıyla bir iş yerini kiralayarak, sanat evine dönüştürdü. Sanat evinde çocuklara ve gençlere ücretsiz ahşap yakma, deri, cam, seramik, çini boyama, konularında eğitimler vermeye başladı. Atölye pandemi döneminden dolayı kapatılmıştır. Bingöl halk eğitim merkezinde, İl Kültür ve turizm müdürlüğünde, Gençlik ve spor kredi yurtlar kurumlarında Bingöl ili ve yöresinde el sanatlarını geliştirmek bölgede canlılığını sağlamak adına çini, seramik, tezhip, ahşap yakma gibi pek çok el sanatları alanında kurs ve eğitimler vermektedir.

Şekil 118

Tuğçe KAYA Sanat Evi

Şekil 119

Tuğçe Kaya Sanat Evi

Şekil 120

Tuğçe Kaya Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri

Şekil 121

Tuğçe Kaya Sanat Evi Dekoratif Ürünler

Şekil 122

Tuğçe Kaya Sanat Evi Kitre Bebek Yapımı

Şekil 123

Tuğçe Kaya Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri

Şekil 124

Tuğçe Kaya Sanat Evi Ahşap Boyama Ürünleri

BEŞİNCİ BÖLÜM

Değerlendirme Ve Sonuç Bölümü

El sanatları yaşamış olduğu dönemi, toplumun, alışkanlık, kültür, gelenek ve görenek gibi değer yargılarını gelecek nesillere aktaran kalıcı belgelerdir. Tarih boyunca pek çok uygarlık el sanatları ile iç içe yaşamış gelecek nesillere sayısız eserler miras bırakmıştır. Bingöl ili ve yöresinde büyük uygarlıkların izlerini taşıyan önemli merkezlerden biri olmuştur. Günümüzde bölgede el sanatlarına verilen ilgi ve önem giderek azaldığı gözlemlenmiş bu amaçla tez çalışmamızda kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarımızın zamana karşı yok olup gitmesini önlemek ve gelecek nesillere ulaşabilmesini sağlamak adına bir kaynak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bingöl ili ve yöresinde varlığını sürdürmeye çalışan el sanatları: halı, kilim, heybe, keçe, çorap, örgü, ahşap işleme, dericilik, taş, dekoratif ev tekstili başlıkları altında tanıtılmıştır. Bu sanatlarla geçimini sağlayan sanatçılarımızın hayatları incelenmiştir. Elâzığ Arkeoloji ve Etnografya müzesinde arşivlenen Bingöl de yapılan kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan tarihi eserlerimiz yöredeki el sanatlarımızın tarihi geçmişine kaynaklık etmesi için belgelendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda bölgede üretilen el sanatlarının üretim aşamaları, motif, renk, desen, süsleme özellikleri hakkında literatüre taraması ve alan araştırmaları yapılarak el sanatlarımızın günümüzde geldiği durum değerlendirilmiştir. Bizlere miras kalan kültürel değerlerimizi korumak ve geliştirmeye yönelik çözüm önerileri oluşturmuştur.

Bingöl ili ve yöresi el sanatları bakımından zengin bir kültüre sahip olmasına rağmen günümüzde toplumsal anlamda yaşanan değişim ve gelişmelerin etkisiyle hak ettiği değeri görememektedir.

Hayvancılıkla geçimini sağlayan ilimiz de dokuma sanatımız son yıllarda kırsal kesimlerde artık yapılmamaktadır. Halk eğitim merkezinin açmış olduğu kurslar sayesinde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde yapılan dokumalarda yün ve doğal boyalarının yerini orlon ipe ve yapay malzemelere bırakmaya başladığı gözlemlenmiştir. Çeyize verilen önemden dolayı örgü ve dekoratif ev tekstili hazırlama geleneği yoğun talep görmekte yörede canlılığını korumaya devam etmektedir. Taş resim sanatı, su kabağı işlemeciliği, deri sanatımız gönüllü zanaatçılarımızın çabaları, halk eğitim merkezinin açmış olduğu kurslar, il kültür ve

turizmin yapmış olduğu projeler, sayesinde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalar ve açılan kurslar bu değerlerimizi korumak ve geliştirmek için yeterli değildir. Bingöl ili ve ilçelerinde el sanatlarını tanıtan seminerler verilmeli, topluma sanat bilinci aşılanmalıdır. Yerel yönetimlerin kısa sürede şehirde müze açmaları tarihi eserlerine, miraslarına sahip çıkmaları gerekir. Yöreye ait el sanatlarının özellikleri gözden geçirilerek korunması gelecek nesillere aktarılması için kayda alınmalıdır. Geçimini el sanatlarımızla devam ettiren zanaatçılarımız desteklenmeli ham madde ve pazarlama imkânı sağlanmalıdır. El sanatlarımızı geliştirerek turizme kazandırmalı yörenin ekonomik anlamda bu alanda kalkınması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2007). Bingöl Ve Çevresinde İslam Dininin Yayılışı, Bingöl Sempozyumu , [Şubat 2007], *Bingöl Araştırmaları Dergisi*,17-22
- Acar, A. (2007). Bingöl Ve Çevresinde İslâm Dininin Yayılışı, I. Bingöl Sempozyumu,[10-11 Haziran],*Bingöl Tarih Ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları*, 19-27.
- Akbayram K, Avcı V. (2021). Bingöl Havzası Ve Çevresinde Aktif Tektonizmanın Jeomorfolojik Yapı Üzerindeki Etkileri, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, (3)1110-1129.
- Akbulut, Y. (1995). *Bingöl Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akın, A. (2018). Sanatlarının Turizme etkisi: Gaziantep Örneği, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18) 241 -263.
- Akpınarlı, F. Alp, Ö. (1998). *Tarsus El Sanatları(Dokumacılık, Örucülük, İşlemecilik)*, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Aktürk, M. (2013). *Gaziantep İlinde Yaşayan El Sanatları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Akurgal, E. (1995). *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınlar A.Ş.
- Akurgal, E. (1977). Hattiler, Hititler Ve Güneş Kursu, *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi* Yıl (1)1-15.
- Alay, O. (1996). *Kültür Dünyamızda Bingöl*, Üniversite Kitabevi Yayını.
- Alp, Ş. (2009). Bingöl İlindeki Doğal Kaynaklar Üzerine Bir Deneme, II. Bingöl Sempozyumu, [25-27 Temmuz 2008], *Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları*.
- Alp, Ş. (2007). Bingöl ve Çevre Değerlerinin İrdelemesi Üzerine Bir Bakış, I. Bingöl Sempozyumu [10-11 Haziran 2006], *Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları*,351-360.
- Altıntaş, K. (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi, *Bilig Dergisi*, (77)157-182.
- Arlı, M. (1990). Köy El Sanatları. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*.Arseven, E. (1983) *Kilim*, Sanat Ansiklopedisi.
- Aslanapa, O. (1964). 15.Yüzyıl Sonunda Hayvan Motifli bir Anadolu Halısı, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*(1) 1.
- Aslanapa, O. (1972). Türk Halı Sanatı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.Aytaç, Ç. (1982). *El Dokumacılığı*, Milli Eğitim Basımevi Yayınları.
- Aytaç, İ. (2013). Elazığ Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Eşik ve Seccade Halıları, *Arış,Halı Düz Dokuma, Kumaş, Giyim, Kuşam ve İşleme Sanatları Dergisi*.
- Baluken, (2007). Artuklular Devrinde Bingöl, I. Bingöl Sempozyumu, [Şubat 2007],

- Barışta, H. (2005), *Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barışta, Ö. (1998). *Türk El Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bilen, G. (2017). Urartu'da Dokumacılık, Urartu'da Dokuma,(Tez No:480406) , [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Van], Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bozkurt, N. (2002). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, MEB Basımevi.
- Butasım, N. (2010). *Bingöl'deki Mimari Eserler*, (Tez No,257336), Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi - Van ,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (2)259-266.
- Çapak, H.(2009).Bingöl'ün Tarih ve Kültürel Mirası Üzerine, II. Bingöl Sempozyumu, *Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları*, 357-367.
- Deniz, B. (1998). *Ayvacık Çanakkale Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk Halı Sanatının Kaynakları, *Sanat Tarihi Dergisi*, (XIV)1.
- Dilmaç, O. (2013). Erzurum'da Kaybolmaya Başlayan Yöresel El Sanatları, *Akdeniz Sanat Dergisi*, (6),111.
- Diyarbakırlıoğlu, M. (2010). *Kaybolan Meslekler ve Son Ustalar*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Er, B. Sarıkaya, Z. (2012). Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları, *Batman Üniversitesi Yaşar Bilimleri Dergisi* ,(1)169- 177.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Kültür Bakanlığı. Erinç, S.(1953).*Doğu Anadolu Coğrafyası*, İÜEF Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Erpolat, M. (2006). Çapakçur Kanunnamesi Hakkında Bir Değerlendirme, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 105-109.
- Hünerel, Z. Er, B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri Ve Önemi, *Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi*, (1) 181-182.
- Kahveci, M. (1998). 21. *Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El sanatları*. Ankara.
- Karahan, R.Kulaz, M. (2008). *Kilim Kataloğu III*, Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Karakelle, A. Akpınarlı, F. (2018). Halk Eğitim Merkezlerinin El Sanatları Eğitimindeki Rolü ve Önemi, [34-45, Haziran] ,*Kesit Akademi Dergisi*, (4), 14,
- Karatay K. (2019). *Kırkyama Tekniği ve Kullanım Alanları*, Journal Of Arts.

- Karpuz, H. (1997). El Sanatları Ve El Sanatı Araştırmalarında Karşılaşılan Zorluklar, *Konya: El Sanatları Dergisi*.
- Kaya, M. (2009). Cumhuriyet Arşiv Vesikaları Işığında Bingöl Vilayetinin Kurulması ve İdari Yapısının Düzenlenmesi, Arşiv Vesikalarına Göre Bingöl Kolokyumu, [1-2 Ağustos 2009], *Bingöl Belediyesi Yayınları*, 231-238.
- Kılıçarslan, H. ve Şahin, C. (2020). *Kırşehir El Sanatları*, Gece Kitaplığı Yayınları
- Kılıçarslan, H. Cansız, F. (2021). Geleneksel Türk Sanatları, Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Derneği, (46), 142-151.
- Korkmaz, E. (2016). *Denizli İli Yaşayan El Sanatları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kökten, K. (1945). *1945 yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarih Öncesi Araştırmalar*, TTK Yayınları.
- Koroğlu, K. (1996). Urartu Krallığı Döneminde Elâzığ (Alzi) ve Çevresi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Koroğlu, Ö. (2015). *Genel Turizm*. Grafiker Yayınları
- Kuvaş, R. (2006). *Elâzığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması Çanak Çömlek Malzemesinin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Memiş, E. (2003). *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, Çizgi Kitabevi.
- Morkoç, A. (2020). Arkeolojik kaynaklar ışığında Urartu Devleti'nde ahşap malzeme kullanımı Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (2), 106-121.
- O. Aslanapa. (1973). *Selçuklu Halıları*, Ak yayınları.
- Onuk, T. Akpınarlı, F. (2005). Cumhuriyetten Günümüze El Sanatlarının Doğuşu, Gelişimi, Sosyal, Kültürel, Eğitim ve Ekonomi İlişkileri Bakımlarından Bugünkü Durumu ve Geleceği, V. Türk Kültürü Kongresi, 17-21 Aralık 2002, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, (XIII), 27-60.
- Orak, H. (1946). *Türkiye Kılavuzu*, İbrahim Horoz Basım Evi Yayınları.
- Ortaç, S. Köklü H. (2005). *Ankara İli El Sanatları Ve Beslenme Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Öksüz, M. (2019). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcıları: Karaman El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme*, (Tez no, 544796) [Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Bey Üniversitesi -Karaman] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ölmez, F. (2008). Kavramsal Açından El Sanatları Sorunsalı, I. Uluslararası El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, [24-26 Nisan 2008] , *Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları*, (1) 369-375.

- Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, F. (2007). Demir Çağı Başlangıcı ve Başlatanları Anadolu'ya Etkileri Üzerine, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(1), 501-518.
- Özdemir, M. (2004). *Geçmişte ve Günümüzde El Sanatları Çerçevesinde Üretilen Deri Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özdoğan, M. Baş gelen, N. (2007). *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Öztürk, İ. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*, Ürün Yayınları.
- Öztürk, İ. (2005). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler). *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 67-75.
- Parlak, T. Ergüder, A. (2010). Bardız Kilimleri, Zafer Ofset Yayınları.
- Pınarcık, P. (2012). Urartu Tarihi Coğrafyası Hakkında Yeni Öneriler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (XXVII),460-482.
- Sakaoğlu, S. (1989). *Anadolu Efsanesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Soysaldı, A. (1999). El Sanatları Teknolojisi Kirkitli Dokuma Tezgâhları, MEB.
- Sönmez, E. (2019). *Günümüz Sanatında Kırkyama Tekniğinin Kullanımı ve*
- Tektaş, Ş. (2009). Bingöl İlinin Tarihteki Yeri, Tarihsel Gelişimi, Coğrafi Yapısı, Kent Yapısı ve Ekonomisi, II. Bingöl Sempozyumu [25-27 Temmuz 2008], *Bingöl Belediyesi KültürYayınları*.
- Tiryaki, S. (2013). Bingöl'de Eski Çağda Obsidyen Ticareti ve Eskiçağ Yerleşim Yerleri, III. Bingöl Sempozyumu , [17-19 Eylül 2010], *Bingöl Üniversitesi Yayınları*,345- 351.
- Tiryaki, S. (2008). *Bingöl Eskiçağ Tarihi*, basılmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Tiryaki, S. (2011). Tarih Öncesi Dönemlerden Urartulara Bingöl, Arşiv Vesikalarına Göre Bingöl Kolokiyumu, *Bingöl Belediyesi Yayınları*,239-252.
- Tonbul, S. (1990). Bingöl Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi ve Gelişimi, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (2) 329-352.
- Tuncel, M. (1992). *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı. Umar, B.(1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, inkılap kitapevi.
- Yıldız, Z. (2014). *Ortaçağ'da Bingöl'ün Tarihî Coğrafyası*(Tez no:366834), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi -Erzurum, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Şekil Kaynakça

- Şekil 1.** Bingöl ili haritası (Erişim tarihi: 25.05.2023).
- Şekil 2.** Bingöl Murat tepe ve Murat Höyük Kazıları (Erişim tarihi: 25.05.2023).
- Şekil 3.** Murat höyük 1v. Evreye ait seramik örnekleri, Özdemir A (2023). (Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 4.** 1.tabakaya ait seçilmiş bazı seramik formlar, Özdemir A (2023). (Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 5.** Murat höyük kazısında ele geçen pişmiş toprak kandiller, Özdemir A(2023).(Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 6.** Murat höyük erken tunç çağı 111. Tabakasında ele geçirilmiş pişmiş toprak,sürme taş çekiç ve kazma örnekleri, Özdemir A (2023). (Erişim tarihi:22.04.2023)
- Şekil 7.** Murat tepe seramik örnekleri, Bingöl İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). (Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 8.** Murat tepe Urartu dönemi iğne, bileklik, küpe ve yüzük örnekleri, Bingöl İlKültür ve Turizm Müdürlüğü (2023)(Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 9.** Murat höyük 4.pişmiş toprak Antropomorfik figürler, Özdemir A(2023).(Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 10.** Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Halı, Kaya T. (2023). (Erişim tarihi:10.04.2023)
- Şekil 11.** Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Yün İplikler, Kaya T. (2023). (Erişim tarihi:10.04.2023).
- Şekil 12.** Bingöl Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dikey Dokuma Tezgâhı KayaT. (2023). (Erişim tarihi:10.04.2023).
- Şekil 13.** Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği Kaya T. (2022). (Erişimtarihi:10.04.2023).
- Şekil 14.** Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği Kaya T. (2022) .(Erişim tarihi: 10.09.2022).
- Şekil 15.** Arakonak Hazerşah El Yapımı Seccadeleri, Butasım N. (2019).(Erişim tarihi:10.04.2023) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/istem/issue/51505/559624>.
- Şekil 16.** Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği (Kaya T.(2022) (Erişim tarihi: 17.05.2022).
- Şekil 17.** Karlıova Halk Eğitim Merkezi Seccade Dokuma Örneği, Kaya T.(2022) (Erişim tarihi:17.05.2022).
- Şekil 18.** Solhan (Arakonak) Halı Dokuma Örneği, Kaya T.(2022). (Erişim tarihi: 05.10.2022).

- Şekil 19.** Karlıova Halk Eğitim Isparta Halı Örneği, Kaya T. (2022).(Erişim tarihi: 17.05.2022).
- Şekil 20.** Karlıova Halk Eğitim Merkezi Dokuma Halı Örneği, Kaya T. (2022). (Erişimtarihi: 17.05.2022).
- Şekil 21.** Karlıova Halk Eğitim Merkezi Hediyelik Dokuma Halı Örnekleri Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 22.** Kilim dokuma Istar Tezgâhı (Erişim Tarihi:22.05.2023) <https://e-sehir.aksaray.edu.tr/2021.01.13/dokuma-istar-tezgahi>.
- Şekil 23.** Solhan Halk Eğitim Merkezi Kilim Dokuma Örneği, Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 24.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yıpranmış Kilim Parçaları Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 25.** Solhan yıpranmış kilim dokuma parçası Kaya T. (2022). (Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 26.** Solhan (Arakonak yanmış ve yıpranmış halı dokuma, Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 27.** Solhan Palas Dokuma Örnekleri, Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 28.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma Örnekleri (Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 29.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Palas Dokuma, Kaya T. (2022). (Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 30.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma KayaT. (2022). (Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 31.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma Örnekleri Kaya T.(2022). (Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 32.** Bingöl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Heybe Dokuma Örnekleri Kaya T.(2022).(Erişim tarihi:20.05.2022).
- Şekil 33.** Solhan, Yün Çorap Örneği, Kaya M(2023).(Erişim tarihi:17.05.2023).
- Şekil 34.** Bingöl Halk Eğitim Merkezi Beş Şiş Tekniği ile Örülmüş Yün Çorap Örnekleri(2023) Kaya T.(2023)(Erişim tarihi:09.05.2023).
- Şekil 35.** Orlon ip ve tığ ve tek şiş ve iki şiş tekniği ile yapılmış araları pul ve boncuk kullanılarak süslenmiş, küpeli, gül ve çiçek, su yolu motifleri işlenilerek yapılan patik örnekleri,Bingöl Halk Eğitim,(2022).(Erişim tarihi:14.05.2022).
- Şekil 36.** İki şiş örgü tekniği orlon ipe ile yapılan baklava dilimli motifle ile işlenmişpatik örneği Albay H.(2023).(Erişim tarihi:09.05.2023).

- Şekil 37.** Çengel, perik(tarak),koçboynuzu, zikzak motifleri kullanılarak orlon iple ileyapılmış patik örnekleri Boğatekin Z (2023):(Erişim tarihi:10.05.2023).
- Şekil 38.** Beş şiş iğne tekniği ile yapılan bitkisel gül, karanfil, lale, çiçek motifleri ile süslenmiş orlon iple işlenen patik örnekleri, Kaya A(2023).(Erişim tarihi:05.04.2023).
- Şekil 39.** Bingöl Halk Eğitim Merkezi Amigurumi Ürün Örnekleri Kaya T.(2022)(Erişim tarihi:26.07.2022).
- Şekil 40.** Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri Kaya T(2022)(Erişim tarihi:26.07.2022).
- Şekil 41.** Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri Atalay S.(2022).(Erişim tarihi:26.07.2022)
- Şekil 42.** Bingöl Kadın Emek Çarşısı Amigurumi Ürün Örnekleri (Atalay S.(2022).(Erişim tarihi:26.07.2022)
- Şekil 43.** Havan, süzgeç, KayaT. (2023).(Erişim tarihi: 03.05.2023.)
- Şekil 44.**Plastik kaplarda gruplandırılmış Taş Tozları KayaT. (2023).(Erişim tarihi: 03.05.2023.)
- Şekil 45.** Ahşap ve polyester tutkalın karışımı ile hazırlanmış tutkal ve fırça seti KayaT. (2023).(Erişim tarihi: 03.05.2023.)
- Şekil 46.** Tablo yapımında tuval olarak kullanılan farklı ebat ve ölçülerde hazırlanmışağaç çerçeveler Kaya T. (2023).(Erişim tarihi: 03.05.2023.)
- Şekil 47.** Bingöl dağlarında bulunan doğal taşlar Kılıç A.(2023).(Erişimtarihi:03.05.2023).
- Şekil 48.** Kristal Taş Örnekleri Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 49.** Mask, Porselen ve Seramik Ürünler, Kaya T. (2023) (.Erişimtarihi. 06.04.2023).
- Şekil 50.** Kara Lastik 70x100cm Kılıç A.(2023)(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 51.** Atların Aşkı 67x100 Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 52.** Taş ev 100x70 Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 53.** Çile 60x80 Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 54.** Sokak 65x100, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 55.** Zeugma 60x80, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 56.** Portre 50x70, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 57.** Porte 50 x70 cm, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 58.** Kadın 40X50 cm, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 59.** Peyzaj 50x70 ,(Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 60.** Dere 50x70cm, (Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).
- Şekil 61.** Alaca Geyik 40x60 cm ,(Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).

Şekil 62.

Şekil 63. Hüzünlü kadın 40x50 cm, Kılıç A. (2023). (Erişimtarihi:03.05.2023).

Şekil 64. Zine Zeydan 35x50cm, Kılıç A. (2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).

Şekil 65. Şahmeran 40x50cm, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).

Şekil 66. Hat 55x55cm, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).

Şekil 67. Allah 40x40 cm, Kılıç A.(2023).(Erişim tarihi:03.05.2023).

Şekil 68. Farklı ebatlarda temizlenmiş ve kurutulmuş su kabakları Kaya Y. (2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 69. Ahşap oyma uçları Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 70. Şarjlı **matkap** Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 71. Parşömen yada Eskiz Kağıdı Kullanımı Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 72. Yakma Dağlama Aleti Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 73. Boncuk Kullanımı Su Kabağı Örneği Kaya Y. (2023). (Erişimtarihi:12.04.2023).

Şekil 74. Bingöl Su Kabağı Atölyesi Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 75. Bingöl Su Kabağı Örneği, Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 74. Bingöl Su Kabağı Oyma tekniği Örneği, (Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 75. Bingöl Su Kabağı Yakma tekniği Örneği, Kaya Y.(2023).(Erişimtarihi:12.04.2023).

Şekil 76. Bingöl Su Kabağı Oyma Tekniği Örneği, Kaya Y.(2023).(Erişimtarihi:12.04.2023).

Şekil 77. Bingöl Su Kabağı Yakma Tekniği Örneği, Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 78. Bingöl Su Kabağı Örnekleri Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 79. Bingöl Su Kabağı Boyama Örneği Kaya Y.(2023).(Erişim tarihi:12.04.2023).

Şekil 80. Ayarlı Çarklı Zimba, Örneği, Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 81. Biz örneği Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 82. Deri Kösele çanta örneği Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 83. Deri Kösele çanta örneği Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 84. Deri Tablo Örneği, Bingöl Halk Eğitim Merkezi (2023).(Erişimtarihi:11.04.2023).

Şekil 85. Deri Tablo Örneği Bingöl Halk Eğitim Merkezi (2023).(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 86. Deri Tablo Örneği Bingöl Halk Eğitim Merkezi (2023).(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 87. Deri Kösele çanta örneği Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

Şekil 88. Deri Kösele çanta örneği Buldağ S.(2023)(Erişim tarihi:11.04.2023).

- Şekil 89.** Deri Kösele çanta örneği Bingöl Halk Eğitim Merkezi(2023).(Erişim tarihi:11.04.2023).
- Şekil 90.** Davul Derisinden Yöresel Anahtarlıklar, Bingöl Halk Eğitim Merkezi(2023).(Erişim tarihi:11.04.2023).
- Şekil 91.** Hediyelik Deri Ürünler, Bingöl Halk Eğitim Merkezi(2023).(Erişim tarihi:11.04.2023)
- Şekil 92.** Pamuklu kumaş üzerine üçgen parçalardan kırk yama tekniği ile geometrikformda yapılmış pike takımı. Soysal S.(2023)(Erişim tarihi: 24.04.2023).
- Şekil 93.** Pamuklu kumaş üzerine kare formda kesilmiş parçalardan kırk yama tekniğiile yapılmış yorgan yüzü Soysal S.(2023)(Erişim tarihi: 24.04.2023).
- Şekil 94.** Kadife kumaş üzerine üçgen parçalardan kesilip kırkyama tekniği ile yıldız motifi oluşturulmuş yastık yüzleri Bingöl Halk Eğitim Merkezi(2023).(Erişim tarihi:24.04.2023).
- Şekil 95.** Bebek battaniyesi kırkyama örneği, Kaya M.(2023)(Erişim tarihi:22.04.2023).
- Şekil 96.** Kadife kumaş üzerine kadife parçalarla kare, dikdörtgen, üçgen formlarla Oluşturulmuş kırkyama yastık yüzleri Bingöl Halk Eğitim Merkezi(2023).(Erişim tarihi:21.04.2023)
- Şekil 97.** Farklı formlarda hazırlanmış Yastık yüzü, Bingöl Halk EğitimMerkezi (2023). (Erişim tarihi:11.04.2023).
- Şekil 98.** Kırkyama tekniği ile yapılmış nevresim Bingöl Halk EğitimMerkezi (2023). (Erişim tarihi:11.04.2023).
- Şekil 99.** Etamin Kumaşa Kanaviçe Tekniği İle Çiçek Motifleri İşlenmiş RunnerTakımı Kaya, A. (2023). (Erişim tarihi:22.05.2023)
- Şekil 100.** Etamin kumaş üzerine kanaviçe tekniği ile hazırlan yastık yüzleri BingölKadın Emek Çarşısı,(2022).(Erişim tarihi:10.06.2022)
- Şekil 101.** Kanaviçe havlu takımları (Bingöl Kadın Emek Çarşısı, (2023) (Erişim tarihi:15.05.2023)
- Şekil 102.** Kasnak İçerisinde Dekoratif Duvar Süsü Olarak Hazırlanan Çiçek MotifliKanaviçe Örneği, Boğatekin Z. (2023). (Erişim tarihi:14.05.2023)
- Şekil 103.** Kanaviçe Runner Örtüsü, Gürçay. S. (2023) (Erişim tarihi 12.05.2023)
- Şekil 104.** Kanaviçe Yastık Yüzü Takımı (Bingöl Halk Eğitim Merkezi (2023). (Erişim tarihi:13.04.2023).
- Şekil 105.** Kanaviçe Runner Örtüsü, Bingöl Kadın Emek Çarşısı, (2022). (Erişim tarihi:11.04.2023)
- Şekil 106.** Kanaviçe seccade örneği Albay H.(2023). (Erişim tarihi:09.05.2023).

- Şekil 107.** Kanaviçe seccade örneği Albay H.(2023).(Erişim tarihi:09.05.2023).
- Şekil 108.** Ali Rıza KILIÇ Atölyesi, Kaya T.(2023)(Erişim tarihi 03.04.2022)
- Şekil 109.** Ali Rıza KILIÇ Arşivinden Kaya T.(2023)(Erişim tarihi 05.04.2022))
- Şekil 110.** Ali Rıza KILIÇ Atölyesi(Kaya T.(2023)(Erişim tarihi 03.04.2022)
- Şekil 111.** Yılmaz Kaya Atölyesinden Kaya T.(2023)(Erişim tarihi 14.05.2022)
- Şekil 112.** Yılmaz Kaya Atölyesinden Kaya T.(2023)(Erişim tarihi 14.05.2022)
- Şekil 113.** Selma Buldağ Atölyesinden, Anadolu Ajansı, (2023) (Erişimtarihi:12.04.2023)
- Şekil 114.** Selma Buldağ Atölyesinden Anadolu Ajansı,(2023) (Erişimtarihi:12.04.2023)
- Şekil 115.** Tuğçe Kaya Sanat Evi, Kaya T.(2022)(Erişim tarihi 06.08.2022)
- Şekil 116.** Tuğçe KAYA Sanat Evi, Kaya T.(2022)(Erişim tarihi 06.08.2022)
- Şekil 117.** Tuğçe KAYA Sanat Evi, Kaya T.(2022)(Erişim tarihi 06.08.2022)
- Şekil 118.** Tuğçe KAYA Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri, Kaya T.(2022)(Erişimtarihi 06.08.2022)
- Şekil 119.** Tuğçe KAYA Sanat Evi Dekoratif Ürünler, Kaya T. (2022) (Erişim tarihi 06.08.2022)
- Şekil 120.** Tuğçe KAYA Sanat Evi Kitre Bebek Yapımı, Kaya T. (2022) (Erişim tarihi 06.08.2022)
- Şekil 121.** Tuğçe KAYA Sanat Evi Çini Tasarım Örnekleri, Kaya T. (2022) (Erişimtarihi 06.08.2022)
- Şekil 122.** Tuğçe KAYA Sanat Evi Ahşap Boyama Ürünleri, Kaya T. (2022) (Erişimtarihi 06.08.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Tuğçe KAYA
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi ElSanatları Tasarım ve Üretimi Bölümü Anadolu Üniversitesi Acil Durum ve Afad Bölümü Anadolu Üniversitesi Görsel İletişim ve Tasarım bölümü okuyor.
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü SanatKuramı ve Eleştiri Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	TUBİTAK Destekli Bingöl Bilim ve Sanat ŞenlikleriKocaeli 1.Lisansüstü Sosyal Bilimler Sempozyumu TESAM Türk DünyasıYaz Okulu Programı
İş Deneyimi Bingöl Halk Eğitim Merkezi, Bingöl Sevgi Evleri, Kredi YurtlarKurumu, Gençlik Ve Spor İl Müdürlüğü	
Stajlar	Boyteks Tekstil Ve Anonim Şirketi Setrems
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Bingöl Halk Eğitim Merkezi
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	25.05.2023